

Itäarmeijan huolto Viipurin operaatioissa v. 1918

Kirj. yleisesikuntakapteeni E. V. Kukkonen.

I. Viipurin operaation huollollinen tausta.

Sille kamppailulle, jota Karjalassa ja Savossa käytiin vapaus-sodan alusta aina Viipurin operaatioon saakka, oli ratkaiseva merkitys sodan alussa valmistuneella Haapamäen—Pieksämäen radalla. Ilman sitä olisivat joukot todennäköisesti tulleet lyödyiksi jo aikaisessa vaiheessa ja edullisten hyökkäyslähtöasemien säilyttäminen Vuoksen länsi- ja eteläpuolella käynyt ylivoimaiseksi. Sanalla sanoen mainittu rata ja sen jatko Savonlinnan kautta Karjalaan muodosti tämän rintamanosan elinhermon, jota ilman tuleva Viipurin operaatio olisi varmaankin saanut aivan toisen näön. Operaatiota valmisteltaessa teki rata mahdolliseksi joukkojen ja materiaalin nopean keskityksen ja joukkojen huollon.

Viipurin operaation aikoina oli ase- ja ampumatarviketilanne maassa jo jonkin verran helpottunut. Aseita ja ampumatarvikkeita sekä muutakin materiaalia oli osaksi saatu sotasaaliina viholliselta, osaksi kuljetettu Saksasta, joten siihenastisissa taisteluissa tapahtunut kulutus oli voitu täydentää. Mutta välineitä oli vieläkin riittämättömästi suurta operaatiota varten. — Vaikeimmin oli elintarvikkeiden laita. Viipurin operaatioon mennessä oli maan elintarvikevarastot käytetty jo melkein kuiviin, ja pitkä asemataistelukausi Karjalassa oli ehdyttänyt maakunnan omatkin vähäiset elintarvikelähteet siinä määrin, että siviiliväestökin paikoitellen jo näki suoranaista nälkää.

Operaatio sattui sitä paitsi pahimman kelirikon aikana. Silloiset jo rauhankin aikana heikosti hoidetut tiet olivat joutuneet sangen kurjaan kuntoon. Maantiet olivat jo osaksi sulina, mutta pienemmillä teillä ja metsäteillä oli liikenne mahdollista vain talviajoneuvoilla. Tilannetta helpotti kuitenkin se, että operaation pääsuuntiin, Antreaan, Rautuun ja Imatralle, oli rautatieyhteydet käytettävissä. Varsinaiset kuljetusvaikeudet alkoivat näinollen vasta purkamisasemilta. — Jätään luova Vuoksen linja katkaisi maantieyhteydet vesistön molempien rantojen välillä sulloen liikenteen muutamaa ylimenokohtiin, pakottaen tekemään laajoja kierroksia tai turvautumaan lyhyilläkin matkoilla aika-aottaviin vesitiekuljetuksiin.

Esikuntien mahdollisuudet huollon tyydyttävään järjestelyyn olivat varsin rajoitetut. Niiltä puuttui tarvittavat voimat huollon suoritukseen. Sillä henkilökunnalla, joka Itä-Armeijalla itsellään oli käytettävänään huoltoa varten, olisi tuskin pystyttykään järjestämään huoltoa edes välttävälle kannalle, ellei apua olisi saatu rintaman aikaisemmasta huoltojärjestelystä. Tämä seikka on erikoisesti huomattava arvosteltaessa Itä-Armeijan huoltotoiminnan mahdollisuuksia.

Huoltohenkilöstön ammatillinen taso oli jo jonkin verran parantunut sitten sodan alkuaikojen. Alempiin yksikköihin oli ehditty saada pieni määrä koulutettua henkilöstöä. Ylempi huoltohenkilöstö oli harvoin poikkeuksin vielä kokoonpantua tavalisista siviilimiehistä ainoana koulutuksenaan käytännön antamat kokemukset ja Päämajan yleiset ohjeet. — Joukko-osastojen sisäisestä huoltoelinten järjestelystä oli määräykset annettu, mutta organisaatio ei ollut saanut vielä läheskään vakiintunutta muotoa.

II. Huollollisten näkökohtien vaikutus operaation suunnittelussa.

Hyökkäysliikettä Viipuria vastaan suunniteltaessa valittiin painopisteeksi vihollisen keskusta, suunnassa Antrea—Viipuri, joskin laaja saartoliike päävoimin suunnassa Rautu—Raivola vihollisen eristämiseksi voimanlähteistään Venäjältä oli myöskin pohdinnan

alaisena. Ensiksi mainittu suunta tarjosikin useita operatiivisia etuja viimeksi mainittuun nähden. Mutta erikoisen huomattavat olivat sen edut huollolliselta kannalta. Niinpä huomautettiin, että Raivolan suunnassa tulisivat jälkikuljetusvaikeudet olemaan erittäin suuret ja huoltoyhteydet olisivat koko ajan uhan alaisina Venäjältä käsin. Näitä haittoja ei ollut Viipurin suuntaan tapahtuvalla hyökkäyksellä.

Huollollisesti olisi painopisteen sijoittaminen välittömästi rautatien Antrea—Viipuri varteen ollut kaikkein edullisin. Koska kuitenkin operatiiviset näkökohdat puhuivat tätä suuntaa vastaan, oli huollonkin kannalta edullisin painopistesuuntana Heinjoki—Viipuri. Tosinhan operaation valmistelu- ja alkuvaiheessa päähyökkäysryhmän huolto jouduttaisiin suorittamaan varsin hankalia huoltoteitä hyväksi käyttäen, mutta vaikeudet olivat voitettavissa, koska valmistelut voitiin suorittaa ennen operaation alkua. Välittömästi operaation alettua oli taas toiveita saada rautatie Talin valtauksen jälkeen huollon käytettäväksi.

Silloiset olosuhteet huomioiden on painopisteen valitsemista suuntaan Heinjoki—Viipuri pidettävä mitä ihanteellisimpana operatiivisten- ja huollonäkökohtain yhdistelmänä. Tämä lienee tapahtunut kuitenkin enemmän vaistomaisesti kuin tietoisena pyrkimyksenä, sillä säilyneissä asiakirjoissa enempää kuin muissaakaan tätä operaatiota käsittelevissä lähteissä ei erikoisemmin painosteta huollollisten näkökohtien vaikutusta operaatiosuunnitelmaan.

Paikallishankinnat ja siviiliväestön apu olivat vapaussodan huollossa varsin tärkeitä tekijöitä. Karjalassa tähän ei Viipurin operaation aikoihin voitu paljon laskea, koska maakunta oli jo aikaisemmin syöty puhtaaksi. Kun koko maassakin vallitsi puute kaikista tarvikkeista, sotatarvikkeet niihin luettuna, oli luonnollista, että armeijan komentaja suunnitteli alusta alkaen operaation toimeenpanoa nopeilla, yllättävillä sotaliikkeillä, ennen kuin huoltovaikeudet ehtisivät muodostua voittamattomiksi. Materiaalitaistelulle ei ollut olemassa vähäisiäkään edellytyksiä.

Joukkojen huollollinen tila oli hyvin erilainen. Sihvon joukkojen järjestely ja varustus oli aivan puutteellinen vastatakseen nopean liikuntasodan vaatimuksia. Vaatetus, suurelta osaltaan siviilivaatteita, oli kulunut räpsyiksi, kenttäkeittiöitä ei ollut

kuin puolella vahvuudesta, kuormastot olivat puutteelliset jne. — Jääkärijoukot, varsinkin ne, joilla oli ollut pitempi valmistelu-aika, olivat sitävastoin suhteellisen hyvin varustetut. Jo siis tältä kannalta, puhumattakaan muista syistä, oli luonnollista, että jääkärijoukot tulisivat muodostamaan hyökkäysjoukkojen ytimen, kuten armeijan johto suunnittelikin. Kenraali Ignatiuksen ajatus Sihvon joukkojen käytöstä päähyökkäysryhmässä oli siis huollollisten näkökohtienkin takia kumottavissa puhumattakaan siitä, että siten olisi luovuttu vapaaehtoisesti liikuntasotaa varten koulutettujen, vereksien voimien käytöstä ratkaisukohdassa.

III. Operaation vaikuttaneen huoltojohdon ja huollon yleinen järjestely.

I. — Päämajan huolto-osastot.

Puolustusministeriöä vastaavan hankintalaitoksen puuttuessa tuli Päämajan huolehtia sekä sotavälineiden ja -tarvikkeiden hankinnasta että niiden jakelusta rintamajoukoille. Tämä toiminta oli Päämajassa keskitetty kahteen alaosastoon, ase-esikuntaan ja etappiesikuntaan.

Ase-esikunnan tehtäviin kuului kaikki aseistusta ja ampumatarvikkeita koskevien kysymysten käsittely, lukuun ottamatta räjähdysaineita. Ase-esikunta jakaantui kahteen alaosastoon, tykistöosastoon ja käsiaseiden osastoon. Edellinen hoiti kaikkia tykistöalan, jälkimmäinen jalkaväen aseistusta koskevia kysymyksiä. Tykistöosaston johtajana ja tykistön tarkastajana toimi eversti V. P. Nenonen, käsiaseosaston johtajana ja käsiaseiden tarkastajana kenr.majuri A. G. v. Rehausen. — Ase-esikunta varasi tarvikkeita asevarikkoihin, joita Viipurin operaation aikoihin oli mm. Sortavalassa ja Elisenvaarassa. Eversti Nenonen oli henkilökohtaisesti Karjalassa järjestämässä Itäarmeijan ammustäydennystä.

Etappiesikunta, päällikkönään eversti Walden, oli sodan kuluessa ja tarpeiden kasvaessa suuresti laajentunut. Se muodosti keskuselimen kaikelle huoltotoiminnalle, lukuun ottamatta aseita

ja ampumatarvikkeita. Saadaksemme käsityksen sen kokoonpanosta ja vaikutuksesta joukkojen huoltoon on syytä luoda lyhyt katsaus sen alaosastoihin:

1) *Raha-asiaain konttorin* tehtäviin kuului kuukausittain laadittavan menoarvion pohjalla hankkia tarvittavat varat sodankäyntiä ja palkkausta varten. Se suoritti sekä joukko-osastoille että rintamantakaisille laitoksille niiden tarvitsemat rahavarat, tarkasti tilejä ja antoi niiden hoitamishojeita. Joukko-osastojen tuli tilata suoraan tarvitsemansa rahavarat raha-asiaain konttorilta, joskin Armeijaesikunnan välityksellä.

2) *Pääintendenttuurin* tehtävänä oli elintarvikkeiden, vaate- ja varusesineiden sekä ajokalutarvikkeiden hankkiminen, varastoiminen ja jakaminen. Tehtäviensä mukaan se jakaantui vastaaviin alaosastoihin: elintarvike-, vaate- ja ajokaluosastoihin. — Viipurin operaatiota valmisteltaessa ja sen aikana pääintendenttuuri lähetti tarvikkeita pääasiassa Hiitolaan perustettuihin vastaavanlaisiin varastoihin.

3) *Liikenneosaston* tehtävänä oli varata ja hankkia tarvittavat kuljetusvälineet rautatiekuljetuksia varten. Sen rinnalla ja siihen liittyen työskenteli *sotilaskuljetustoimisto*, jonka tehtävänä oli järjestää joukko- ja sotilastavaran kuljetukset. — Sotilaskuljetustoimiston alaisina toimivat tärkeimmillä rautatieasemilla *etappikomendantit*, joita Karjalassa oli mm. Elisenvaarassa ja Hiitolassa. Näiden toiminta vastasi nykyisten asemakomendanttien toimintaa. (Kts. liite 1a, § 7.) — Sota-alueella oli myös rintamanosan komentajalla oikeus määrätä etappikomendantteja asemille harkintansa mukaan. Niinpä Karjalassa oli määrätty näitä Käkisalmen, Antrean, Imatran, Kiviniemen ja Raudun asemille, ja ne olivat sotilaspäällystön alaisia. —

Kulkulaitoksen suhteen oli maa jaettu kolmeen piiriin. Karjala kuului Viipurin kulkulaitospiiriin, joka käsitti kaikki radat Savonlinnasta itään. Piiripäällikön velvollisuutena oli liikennetarpeen tyydyttäminen ja järjestäminen piirissään kotialueella. Sota-alueella Karjalassa, Elisenvaaran »loppuasemalta» etelään, rautatiekuljetukset järjestettiin Itäarmeijan liikenneosaston toimesta Hiitolaan ja sieltä »etappiasemille», joista edelleen etappikomendanttien ja rintamaetappipäälliköiden toimesta rintamajoukoille. — Piirisotilaskuljetuspäällikön sijoituspaikkana oli Elisenvaara

23. 4. lähtien. Samassa paikassa toimi myös Itäarmeijan esikunnan liikenneosasto, joten läheinen yhteistyö molempien virastojen välillä kävi mahdolliseksi. (Rautateiden jako ja viranomaisten tehtävät: katso liite 1a, § 2, 3, 7.)

4) *Saniteettiosaston*, jonka päällikköä nimitettiin Suomen sotaväen ylilääkäriksi, tehtävänä oli järjestää sotalaitoksen sairaanhoito. Palvelusteknisessä suhteessa olivat armeijojen esikuntalääkärit ylilääkäriin alaisia ja heillä oli oikeus tilata suoraan saniteettiosastolta sairaanhoitovälineistöä, joita ei paikkakunnalla ollut saatavissa. Kotiseudulla olevat sotilassairaalat kuuluivat saniteettiosaston huoltoon, sota-alueella huolehti koko sairaanhoidosta esikuntalääkäri. — Saniteettivarikko oli Karjalan rintamaa varten perustettu Sortavalaan, mutta olivat sen varastot Viipurin operaation aikana hyvin pienet. Saniteettiosasto lähetti-kin sen takia alaan kuuluvia tarvikkeita suoraan Itäarmeijalle.

Saniteettiosastoon oli yhdistetty myös armeijan *eläinlääkintälaitos*, jonka päällikkönä oli ylieläinlääkäri. Hänen alaisiaan olivat palvelusteknisessä suhteessa armeijojen esikuntaeläinlääkärit. Ylieläinlääkäriin tuli järjestää esikuntaeläinlääkärien avustuksella eläinlääkintäpalvelus armeijassa, tarkastaa sitä, perustaa hevossairaaloita ym. — Viipurin operaation aikoihin toimi hevossairaaloita Antreassa ja Hiitolassa.

5) *Postiosasto* järjesti kenttäpostiliikenteen.

6) *Lennätinosaston* tehtäviin kuului taempien puhelin- ja sähkölennätinyhteyksien järjestäminen.

7) *Insinööriesikunnan* tehtäviin kuului aseiden korjaus ja asevarastojen kartuttaminen, ratojen, siltojen, lennätin ja puh. johtojen kuntoonpano armeijan edetessä, teknillisten välineiden hankinta ulkomailta, puhelin- ja lennätinkaluston hankinta ja täydennys, räjähdysaineiden ja -välineiden hankinta ja täydennys ym. — 23. 4. siirrettiin myös moottoriajoneuvohuolto pääintendentuurista insinööriesikuntaan. Paitsi tällaisia puhtaasti teknillisiä välineitä insinööriesikunta valmistutti sidetarpeita, hevospaitoja, satuloita, valjaita, jne. Esikunta jakaantui 8 alaosaan: kanslia, rakennusosasto, puh.- ja sähkölennätinosasto, koneosasto, sähköosasto, tehdasosasto, auto-osasto, talous- ja hankintaosasto.

Helpottaakseen monipuolista hankinta- ja täydennystoimintaansa jakoi ins.esikunta maan insinööripiireihin. Armeijan

Sortavalan ins.piiri, päällikkönä ins. K. M. Sahlan, käsitti mm. Sortavalan, Savonlinnan, Joensuun ja Käkisalmen kaupungit. Tärkeissä keskuksissa oli vielä paikallispäälliköitä. — Piiripäälliköllä oli apunaan esikunta, joka jakaantui vastaavasti alaosastoihin suunnilleen samoin kuin ins.esikuntakin.

Insinööriesikunnan vaikutus Viipurin operaation valmistelu- ja suoritusvaiheessa oli varsin huomattava sen alaan kuuluvien tarvikkeiden hankinnassa ja rautatieyhteyksien kuntoonsaattamisessa hyökkäyksen alettua.

8) *Poliisiosaston* tehtäviin kuului maanpetoksellisten aineiden kiinniottaminen, vankileirien järjestely ja sotavankien tutkiminen.

9) *Remonttihanituksen* tehtävänä oli hankkia hevosia armeijan tarpeisiin. Se perusti hevosvarikoita, joista se lähetti joukko-osastoille tarvittavat hevoset pääintendentin suostumuksella. Itä-armeijan käytössä oleva hevosvarikko sijaitsi Hiitolassa, käsittäen 300—400 hevosta.

10) *Sielunhoito*. — Sotarovastin tuli ohjata koko armeijan sielunhoitoa, huolehtia sairaaloissa makaavien haavoittuneiden hengellisestä ravitsemisesta ym. Hän oli armeijojen esikuntapappien esimies.

2. — Sotilashallinnollinen jako itäarmeijan toimipiirissä.

Sota- ja kotialue.

Päämajan pvk:llä N:o 75/19. 2. 18 jaettiin maa erinäisten hallintosuhteiden selvittämiseksi kahteen osaan: sota- ja kotialueeseen. Raja näiden välillä oli Karjalassa Savonlinna—Elisenvaara—Laatokka, mainitut paikkakunnat sekä Jyväskylän—Elisenvaaran rataosa laskettuina kuuluvaksi kotialueeseen. Tämä jako oli voimassa Viipurin operaation aikana Karjalassa eikä rajaa operaation kestäessä siirretty eteenpäin. Sota-alue kuului vastaavan rintamaryhmän komentajan, kotialue etappipäällikön hallintaan. Samassa pvk:ssä määriteltiin myös rintamaryhmien päälliköiden yleiset tehtävät hallintaansa uskotulla sota-alueella: tehtäviin kuului mm. järjestää »sairaanhoito-, muonitus-, ammustenkorvaus-, aseidenkuljetus- ym. laitoksia» tulevia sotaliikkeitä varten. Tämän määräyksen voidaan katsoa velvoittaneen silloi-

sen Karjalan ryhmän komentajaa ryhtymään jo hyvissä ajoin valmistelemaan Viipurin operaatiota, kuten myös näyttää tapahtuneenkin.

Karjalan sotilaspiiri.

Jo syksyllä v. 1917 oli maa jaettu ns. sotilaspiireihin vapaus-sodan valmistelua varten. Vapaussodan alettua itäinen sota-näyttämö joutui kuulumaan Karjalan sot.piiriin käsittäen koko Karjalan ja osan Savoakin. Viipurin operaation valmistelujen aikana jaettiin piiri ylipäällikön pvk:llä N:o 43/18. 4. 18 kahtia, — Karjalan ja Viipurin piiriin, välirajana Hiitola—Ilmee—Ruokolahti, mainitut paikkakunnat mukaanluettuina Viipurin piiriin. Uusi jako ei kuitenkaan näytä heti vakiintuneen käytän-töön, vaan vielä ainakin Viipurin operaation aikana noudatettiin entistä piirijakoa. Viipurin piirin päällikkönä toimi eversti Wärm-hjelm (Furumark), jonka esikunta sijaitsi Sortavalassa.

Piiripäällikkö, joka edusti etappipäällikköä piirissään, oli täällä korkein sotilashallinnollinen viranomainen. Paitsi kutsunta-asioita, tuli hänen huolehtia kaikkien etappipalvelusta koskevien kysy-mysten järjestelystä, siis toimia piirissään etappipäällikkönä. (Katso liite 1a, § 8.)

Piiripäällikköjen alistussuhteista sanotaan Päämajakäskyssä N:o 10/15. 2. 18:

»Piiripäälliköt ovat välittömästi etappipäällikön alaisia. Värväystä ja koulutusta koskevissa suhteissa on heidän noudatettava ylitarkas-tajan ohjeita, minkä lisäksi niiden piiripäällikköjen, joiden alueella sotaliikkeitä tapahtuu, tulee noudattaa asianomaisten taisteluryhmien komentajien määräyksiä.»

Tätä päiväkäskyä täydennettiin ja selvennettiin Päämajan pvk:llä N:o 74/17: 2. 18. seuraavasti:

»Piiripäällikkö, jonka alue sijaitsee osaksi koti- ja osaksi sota-alueella, tottelee edellisen osan suhteen etappipäällikön käskyjä, kuten on määrätty Päämajan pvk:ssä N:o 10 : 9, sekä jälkimäisen osan suh-teen asianomaisen rintamapäällikön käskyjä.»

Karjalan piirissä tuli piiripäällikön alistussuhde olemaan kaksi-nainen, koska piiri kuului osaksi koti-, osaksi sota-alueeseen. Ainakin täällä näyttää rintamanosan komentajan vaikutus piiri-

päällikön toimintaan olleen ensisijalla. Piiripäälliköllä oli varsin huomattava osuus Viipurin operaation huoltoa valmisteltaessa erilaisten tarvikkeiden hankkijana.

Hankintojen helpottamiseksi oli piiri jaettu alueisiin, päällikköinä aluepäälliköt, joiden alapuolella olivat paikallispäälliköt. — Hankintatoiminta oli kuitenkin yksityiskohdissaan melko hajanaista johtuen järjestelyn tilapäisluonteesta ja henkilökunnan tottumattomuudesta. — Päämajan tarkastaja maisteri K. J. Riihakallio, joka Viipurin operaation aikana oli tarkastamassa intendenttuuroitointia Itäarmeijassa, lausuu siitä pääintendentille osoittamassaan tarkastuskertomuksessa seuraavaa:

»Karjalan Yleisesikunnan Talousosaston (sot.piirin esikuntaa nimitettiin yleisesikunnaksi¹) alaisina toimivat Joensuun, Sortavalan, Käkisalmen ja Imatran Alue-esikuntien talousosastot, joilla taas on allaan nk. Paikallisesikuntien talousosastot. Tämä järjestö, niin hyvältä kuin se näyttäneekin, ei mielestäni ole toiminut niin intensiivisesti hankinnassa kuin olisi voinut odottaa. Pääasiallisempana syynä tähän näyttää olevan se, että yhteys Yleisesikunnan Talousosaston ja Alue-esikuntien Talousosastojen välillä ei ole niin läheinen kuin pitäisi olla, jos mieli hankinta saada kyllin tehokkaaksi. Alue-esikuntien talousosastot eivät mielestäni, muutamia poikkeuksia lukuunottamatta, ole pystyneet järjestämään järjestettyä hankintaa Paikallisesikuntien Talousosastojen välityksellä syystä, ettei Alue-esikunnan Talouspäällikkö ole tuntenut alaisiaan Talouspäälliköitä eikä monestikaan ohjauksen puutteessa Yleisesikunnan Talousosaston taholta ole voinut ohjata alaistensa Talousosastojen toimintaa Pääintendenttuurin määräämien periaatteiden mukaan. Paikallisesikuntien Talousosastojen toimintaa ei ole millään tavalla tarkastettu enempää Yleisesikunnan kuin alue-esikuntienkaan puolesta. Näin ollen on luonnollista, että hankinnassa on noudatettu sängen erilaisia menettelytapoja.»

Edellä esitetystä selvinnee sotilaspiirin tarkoitus ja toiminta. Se siis paikallishankintoja laajassa mitassa käyttäen pyrki tyydyttämään armeijan tarpeita. Toimintansa puutteellisuuksista huolimatta sen merkitys tarvikkeiden hankkijana oli joka tapauksessa kieltämätön.

¹ Kirj. huomautus.

3. — Hiitolan intendenttipiirikonttori.

Sotilaspiiripäällikön alaisia olivat intendenttipiirikonttorit, joiden samoin kuin sotilaspiirienkin synty juontaa alkunsa jo vapausodan valmistelujen ajoilta. Ne olivat hankinta- ja varastoimiskeskuksia, jotka yhteistoiminnassa sotilaspiiriesikunnan kanssa toimittivat tarvikkeiden paikallishankinnan ja varastoinnin. Mikäli näin saadut tarvikkeet eivät riittäneet tyydyttämään joukkojen tarvetta, tuli intendenttipiirikonttorien tilata niitä pääintendenttuurilta, paitsi aseet ja ampumatarvikkeet, sairaanhoitotarvikkeet, puhelin- ja lennätintarvikkeet ja hevoset, jotka tuli tilata suoraan Päämajan vastaavilta osastoilta. — Sortavalan int.piiirikonttori tuli olemaan varsin tärkeä tekijä Itäarmeijan huollossa. Viipurin operaation aikana toimi se Hiitolassa, jossa sen varastot muodostivat Itäarmeijan taloushuollon päälähteen. Savonlinnassa ja Joensuussa toimivat intendenttipiirikonttorit on tässä yhteydessä myös mainittava, sillä näistä lähetettiin huomattavia varuseriä Hiitolan konttorille Itäarmeijaa varten. Niinpä tuli Savonlinnasta 16. 4. lähetys, joka käsitti 1,000 kpl. paitoja, 378 par. housuja, 500 par. sukkiä, 484 par. kenkiä, 100 kpl. kirveitä, 649 kpl. lumipukuja, 850 kpl. päähineitä sekä runsaasti pienempää tavaraa. — Vertailun vuoksi mainittakoon, että Pääintendenttuuri toimitti omista varastoistaan 12. 4.—25. 4. välisenä aikana Hiitolaan vain seuraavat varusmäärät: 3,000 kpl. paitoja, 482 kpl. kenkiä, 225 kpl. nahkahousuja, 20 kpl. kenttäkeittiöitä, 311 tusinaa sukkiä ym. tavaraa. — Tästä voimme jo tehdä johtopäätöksiä siitä merkityksestä, mikä int.piiirikonttoreilla oli hankintaeliminä vielä sodan loppuvaiheilla. — Sotilaspiirin esikunnan talousosasto Sortavalassa lähetti niinkään erilaisia tarvikkeita, ja tavaraa saapui myös suoraan alue-esikunnilta.

Hiitolan int. piirikonttorin varastoluetteloiden tarkastelu Viipurin operaation ajoilta antaa käsityksen niistä varusesinemääristä, joita tätä operaatiota varten koottiin ja käytettiin. Alla esitettyyn taulukkoon, joka käsittää ajan 13—27. 4., siis suurin piirtein operaation valmistelu- ja suoritusajan, on esimerkkinä otettu vain muutamia tärkeimpiä nimikkeitä.

Tavaran laatu	Mitta- yks.	Varasto 19/4	Lisäys 19/4—27/4	Summa	Vähennys 19/4—27/4	Jäljellä ole- va varasto
Saappaita	paria	442	9 462	9 904	5 216	4 688
Sarkatakkeja ..	kpl.	254	1 393	1 647	1 408	239
Sarkahousuja ..	»	308	1 586	1 894	1 620	274
Alushousuja	paria	1 591	6 914	8 505	6 938	1 567
Sukkia	»	893	10 630	11 523	7 447	4 076
Pieksuja	»	117	7	124	122	2
Aluspaitoja	kpl.	2 076	8 859	10 935	7 039	3 896
Sinelliä	»	20	—	20	—	20
Selkäreppuja ..	»	1 702	2 043	3 745	1 441	2 304
Patr.vöitä	»	1 667	2 289	3 956	1 535	2 421

Esitetystä taulukosta ilmenee, että varastot olivat melko suuret sen ajan oloihin katsoen vielä operaation loppuvaiheessa. Varsinkin saappaiden runsaus on merkittävä, kun ottaa huomioon, että moni jääkäripataljoonakin kärsi jalkineiden puutetta. Tämä voitaneen käsittää vain siten, että osa jalkineista kuten muistakin varusteista saapui vasta operaation alettua, ja liikenne ja kuljetusvaikeudet estivät niiden toimittamisen joukoille.

Hiitolan int.piiirikonttorin kautta kulkeneista elintarvikemäärästä on vaikea saada käsitystä, sillä saapuvat elintarvikkeet lähetettiin usein suoraan joukoille aiheuttamatta pysyviä kirjanpitomerkintöjä. Sitä paitsi ne eivät antaisi todellista kuvaa joukkojen elintarvikekulutuksesta, koska elintarvikkeita täydennettiin monia muitakin teitä. Varastojen on joka tapauksessa täytynyt olla huomattavia, sillä niistä mm. jaettiin keskityksen aikana ohikulkeville joukoille 4 vrk:n elintarvikkeet. Näistä on suurin osa todennäköisesti tuotu muualta, sillä piirikonttorin oma alue oli jo aikaisemmin syöty tyhjäksi, niin että siviiliväestönkin ruokkiminen oli jo osittain sotalaitoksen huolena. Piirikonttorin alaisina olivat tosin elintarvikelautakunnat, mutta nämä eivät pystyneet asiaa auttamaan.

Hiitolan int.piiirikonttorin johtajana toimi kapt. O. Genetz, kunnes hänet siirrettiin Itäarmeijan armeijaintendentiksi. Hänen välittömän määräämisvaltansa alaisiksi jäivät edelleenkin int.-piirikonttorin taloushuollon alaan kuuluvat varastot, joten niistä määrääminen siirtyi tosiasiallisesti Itäarmeijan esikunnalle.

4. — Hiitolan etappikomissariaatti.

Armeijan etenemistä ja int.piiirikonttorien työn helpottamista silmällä pitäen perustettiin erikoisia laitoksia, etappikomissariaatteja, huolehtimaan tarvikkeiden jaosta ja lähettämisestä rintamajoukoille sekä evakuoinnista. Täten intendenttipiiirikonttorien työ jakaantui kahtia, hankinnan ja varastoinnin jäädessä edelleen intendenttipiiirikonttorille, tarvikkeiden jaon ja muun rintamantakaisen huoltotoiminnan siirtyessä etappikomissariaatille. (Etappikomissariaatin tehtävät: ktso liite ra, 4—6 §.)

Karjalassa järjestely ei ollut aivan tällainen. Armeijan intendenttilaitos int.piiirikonttorin avulla huolehti kaikista taloushuollon alaan kuuluvista tehtävistä ja Saniteettiosasto sotilaspiirin apua käyttäen lääkintähuollosta. Etappikomissariaatin tehtäväksi jäi ampumatarvikkeiden, aseiden ja osaksi räjähdysaineiden vastaanotto, varastointi ja jako, hevosten ja ajoneuvojen varaaminen armeijalle, niiden lähettäminen joukoille sekä armeijan hevovarikon hoito ym. tehtäviä. Etappikomissariaatin ja sen varastojen sijoituspaikkana Karjalassa oli Hiitola. Sen päällikkönä, etappikomissaarina, toimi maanvilj. Arvi Genetz (nyk. Jännes).

Etappikomissariaatti oli etappipäällikön alainen, mutta Karjalassa otti Itäarmeijan komentaja käskyvallan siihen, kuten armeijan käskyistä ilmenee. Toimenpide oli joka tapauksessa asiallinen.

Hiitolan etappikomissariaatti oli melko vaatimaton laitos. Etappikomissaarilla oli apunaan pieni kansliahenkilökunta ja tarkastaja, joka teki matkoja rintamalle. Ampumatarvikkeet oli varastoitu erääseen makasiiniin, ja hevosvarikko, sisältäen 300—400 hevosta, oli sijoitettu lähiympäristön latoihin, varastosuojiiin, osaksi taivasallekin. Rehujen saanti hevosille ja erittäinkin tykki-valjaiden hankinta tuotti paljon vaikeuksia. Mainittakoon, että viimeksi mainittuja valmistettiin kaikessa kiireessä Hiitolaan perustetussa suutarin verstaassa.

Etappikomissaari Genetzin toimesta varattiin operaation aikana Hiitolan, Kaukolan, Kurkijoen, Parikkalan ja Jaakkiman kunnista yhteensä 600—700 hevosta ajomiehineen kuljetusten suorittamista varten.

Työnjako eri huoltovirastojen välillä oli vielä aivan vakiintumaton. Niinpä Hiitolan etappikomissariaatti, int.piiirikonttori ja

Itäarmeijan armeijaintendenttilaitos työskentelivät samoilla toimialoilla ilman tarkkaa työnjakoa. Päämajan toimesta lähetettiin myös paljon välineitä ja tarvikkeita, kuten aseita ja ampumatarvikkeita, räjähdysaineita, polttoaineita ym. suoraan Itäarmeijan vastaaville elimille, jolloin etappikomissariaatti sivuutettiin. Tämä on kuitenkin täysin ymmärrettävää senaikaiset puutteelliset varastot ja kehittymättömät olosuhteet huomioon ottaen.

Int.piiirikonttorin, Etappikomissariaatin ja Itäarmeijan keskusvarastojen paikkana oli Hiihola erinomainen. Sen keskeinen asema ja ehdöt rautatieyhteydet Rautuun, Antreaan ja Imatralle tekivät tarvikkeiden nopean toimituksen eri rintamansille mahdolliseksi.

5. — Huoltojohto ja huollon suorituselimet itäarmeijassa.

Armeijan esikunnan kokoonpano oli komentajaa ja esikuntapäällikköä lukuun ottamatta pääpiirtein seuraava:

- I. Yleisesikunta, johon kuului a) operatiivinen osasto, b) yhteystoimisto, c) tietotoimisto, d) kulkulaitososasto ja e) topografinen osasto.
- II. Tykistöesikunta.
- III. Armeijaintendenttilaitos.
- IV. Saniteettiosasto.
- V. Eläinlääkintäosasto.
- VI. Henkilökuntaosasto.
- VII. Kenttäpostiosasto.
- VIII. Komendanttuuri.
- IX. Sielunhoito.
- X. Poliisiosasto.

Näistä osastoista voidaan katsoa varsinaisiksi huolto-osastoiksi tykistöesikunta, armeijaintendenttilaitos, saniteettiosasto, eläinlääkintäosasto, kenttäpostiosasto ja sielunhoito.

Huolto-osastojen kokoonpano ja tehtävät olivat pääpiirtein seuraavat:

Tykistöesikunta: — Nimi on hiukan harhaanjohtava, sillä paitsi tykistöä koskevia asioita huolehti se myös jalkaväen aseistuksesta ja ampumatarvikkeista, räjähdysaineista ja erilaisista

teknillisistä välineistä. Sen kokoonpano Itäarmeijan pvk:n N:o 68/25. 4. 18. mukaan oli seuraava:

- a) Päällikkö: majuri Schwindt.
- b) Tykistöaineiston ja ampumavarojen osasto: adjutantti Lindfors ja Thesleff II.
- c) Kiv.ampumavarojen osasto, adjutantti Sjöberg.
- d) Henkilö- ja operatiivinen osasto, Thesleff I.
- e) Teknillinen osasto, teknikko Lönnström.

Armeijaintendenttilaitoksen tehtävänä oli huolehtia taloushuollon alaan kuuluvista kysymyksistä, kuten perustaa kenttävarastoja hankkimalla paikkakunnilta tai int.piiirikonttorin välityksellä näihin tarvikkeita, järjestää kuormastokolonnia, hankkia hevosia, ajoneuvoja ja kenttäkeittiöitä joukkojen tarpeeksi, pitää itsensä selvillä mies- ja hevosvahvuudesta ja joukko-osastojen sijoituspaikoista, ottaa näiltä vastaan tavara- ja muonatilaukset ja toimittaa ne mahdollisuuksien mukaan joukoille. Armeijaintendenttilaitos huolehti siis kaikesta siitä, mikä nykyään kuuluu taloushuollon piiriin sekä lisäksi huoltokuljetusten järjestelystä purkamisasemilta eteenpäin, mikäli asianomaiset joukkoyhtymät (ryhmät) eivät siitä itse huolehtineet. — Joukko-osastojen muonavahvuusilmoitukset olivat yleensä yleisesikunnan saamia vahvuusilmoituksia huomattavasti suuremmat, mikä johtui osaksi ilmoituksen vääristelystä, mutta myös siitä, että joukkojen muonitettavana oli paljon taisteluvahvuuteen kuulumatonta henkilöstöä; kuten käsityöläisiä, vankeja, sairaalahenkilökuntaa ym. sekä köyhää kansaa, jota ei oltu evakuoitu. Niinpä esim. 2. Karjalan rykmentin huollettavana oli huhtikuun puolivälin seuduilla näitä köyhiä noin 500 henkeä ja sadoittain rintamantakaista huoltoym. henkilöstöä, joten rykmentin muonitusvahvuus kohosikin yli 7,000.

Armeijaintendenttilaitos oli sijoittunut pariin rautatietavara-vaunuun seuraten armeijaesikunnan mukana. Sen kokoonpano oli seuraava: Armeijaintendenttinä kapt. O. W. Genetz, ent. Hiitolan int.piiirikonttorin johtaja; armeijaintendentin apulaisena kenttäintendentti A. Brejlin, rahastonhoitajana herra J. Björkstén ja adjutantteina herrat Yrjö Helenius ja Hj. Bärlund, joista ensiksi mainittu siirrettiin 22.4. rintamaetappipäälliköksi Wilkmanin

ryhmään. Lisäksi kuului osastoon pari mieskanslistia. — Toimisto ei suinkaan ollut suuruudella pilattu, kun ottaa huomioon sen valtavan työmäärän, mikä sillä oli suoritettavanaan.

Saniteettiosaston päällikkönä toimi Itäarmeijan ylilääkäri toht. G. J. Winter, apulaisenaan toht. Palmgren. Osaston tehtäviin kuului sairaanhoidon ja haavoittuneiden evakuoinnin järjestely, sairaanhoitovälineiden hankinta ja jako, lääkäreiden ja sairaanhoitohenkilökunnan varaaminen joukoille ja sota-alueen sairaaloihin sekä näiden sairaaloiden valvonta ym. Karjalan sotilaspiirin saniteettiosasto Sortavalassa ilmoitti päivittäin tyhjien sairaus-sijojen luvun eri sairaaloissa ylilääkärille. Näiden ilmoitusten perusteella ylilääkäri järjesti haavoittuneiden evakuoinnin.

Eläinlääkintöosaston päällikkönä toimi 23. 4. 18. alkaen eläinlääk.kapt. Öhman armeijan eläinlääkärin virka-asemassa. Hänen tehtävänään oli armeijan el.lääkintäpalveluksen järjestely hankkimalla eläinlääkäreitä, el.lääkintähenkilökuntaa ja el.lääkintätarvikkeita joukko-osastoille, valvoa alaistensa el.lääkäreiden toimintaa ja hevossairaustilannetta armeijassa niiden viikkoraporttien nojalla, joita joukko-osastojen el.lääkärit olivat velvolliset antamaan, sekä ryhtyä tilanteen vaatimiin toimenpiteisiin eläintautien torjumiseksi.

Kenttäpostiosaston päällikkönä toimi postimestari Lehto. Hänen tuli järjestää kenttäpostitoimistoja joukkojen tarpeiksi sekä huolehtia kaikista kenttäpostiliikennettä koskevista kysymyksistä.

Sielunhoidosta huolehti rovasti Vallinheimo järjestämällä jokaiseen joukko-osastoon sotilaspappeja ja ohjaamalla ja valvomalla näiden työtä, järjestämällä jumalanpalveluksia sekä hankkimalla joukoille ja erityisesti haavoittuneille hengellistä kirjallisuutta.

Poliisiosaston tehtäviin kuului punaisten vankien kuulustelutyön johto. Tämän osaston tarkoitus ilmenee Itäarmeijan pvk. N:o 46/23. 4. 18. 3 §:stä, joka kuuluu: »Punaisten vankien kuulustelu on suoritettava niiden pöytäkirjakaavakkeiden mukaan, joita on saatavissa esikuntain poliisiosastolta; näitä on asianomaisten tutkintotuomarien tilattava tarpeellinen määrä. Suoritettujen kuulustelujen alkuperäiset pöytäkirjat ovat heti lähetettävät armeijamajan poliisiosastoon.»

Yleisesikunnan osastoista on huollollisessa suhteessa huomattava *kulkulaitososasto*, päällikkönään kuljetustoimen päällikkö

H. Palo. Hän järjesti armeijaesikunnan eri osastojen tilauksesta kaikki rautatiekuljetukset käyttäen apunaan sota-alueen tärkeimmillä asemilla olevia asemaetappikomendantteja. Kuten aikaisemmin jo mainittiin, sijaitsi kulkulaitososasto Elisenvaarassa.

Itäarmeijan esikunnan huoltojohdon suhteen kiintyy huomio ensinnä siihen, että huoltopuolella oli vain yksi ammattiupseeri, ev.luutn. Schwindt, ja hänkin joutui huollon kanssa tekemisiin varsin vähän, koska hänen aikansa armeijan tykistökomentajana kului pääasiassa tykistön järjestely- ja johtotyössä. Käytännöllisesti katsoen koko huoltojohto Itäarmeijassa olikin siviilimiesten käsissä. — Toisena erikoisuutena on huomattava huoltojohdon keskityksen puute, sillä mitään yhteistä, kaikista huoltolajeista vastaavaa huoltopäällikköä ei ollut, vaan kukin osasto oli suoraan komentajan käskynalainen. Kun komentajan ja esikuntapäällikön huomio oli kiintynyt ensisijassa operatiiviseen johtoon, muodostui huolto-osastojen toiminta hyvin itsenäiseksi. Jokainen toimi alallaan oma-aloitteisesti parhaan kykynsä mukaan. Tämä seikka vaikutti luonnollisesti hajoittavasti kokonaistoimintaan.

Kolmantena merkittävänä seikkana on mainittava, että tärkeimpien huolto-osastojen päälliköt, Schwindt, Genetz ja Winter, olivat jo aikaisemmin toimineet samanluontoisissa tehtävissä Karjalan rintamalla, joten heidän paikallisten olosuhteiden tuntemuksensa ja aikaisempi yhteistyönsä äsamalla rintamanosalla tulivat epäilemättä olemaan hyödyksi armeijaesikunnan työskentelylle.

Lukuun ottamatta Sairaanhoidtopataljoonaa ja ulkolaisia kenttäsaaraloita, joista myöhemmin tulee puhe, ei Itäarmeijan esikunnalla ollut käytettävänään mitään varsinaisia huoltomuodostelmia. Tässä yhteydessä on syytä mainita, että Itäarmeijan alueella toiminut Karjalan Etappipataljoona, joka perustettiin huhtikuun puolivälin seuduissa, ei ollut Itäarmeijan komentajan alainen joukko-osasto, vaan kuului sotilaspiiriin päällikön komentoon. Sitä paitsi sillä nimestään huolimatta oli sangen vähän tekemistä varsinaisen etappipalveluksen kanssa. Sen tehtävänä oli armeijan edetessä ottaa vartioitavakseen tiet, sillat, varastot ym. tärkeät paikat rintaman takana ja turvata siten jälkikuljetuksia, vankien vartiointi siksi kunnes ne ehdittiin toimittaa taaksepäin, teiden tiedustelu ja järjestyksenpito armeijan selustassa ym. Pataljoona, jonka vahvuus oli n. 500 miestä, oli kokoonpantu

varsin kirjavasta aineksesta. Joukossa lienee ollut entisiä punakaartilaisiakin. Pataljoonan pääosat olivat ennen Viipurin operaation alkua sijoitetut Vuoksenniskalle, ja näyttää 3. Karjalan Rykmentin komentaja halunneen alistaa ne itselleen jonkinlaiseksi reservijoukoksi. Pataljoonan komentajan kapt. Wennerströmin tarmokkaasta vastustuksesta johtuen se kuitenkin sai jäädä paikoilleen ja toimitteli kaikenlaista vartio- ja työpalvelusta rintaman takana.

Sihvon ryhmän esikunta jakaantui seuraaviin osastoihin:

- I. Operatiivinen osasto, jossa olivat alaosastoina tiedustelu- ja topografinen osasto.
- II. Rintama-Etappiosasto.
- III. Henkilöosasto.
- IV. Toimisto.

Esikuntaan kuulunut tykistöosasto lakkautettiin Itäarmeijan pvk:llä N:o 68/25. 4. 18. ryhmän tykistöjoukkojen järjestelyn tultua loppuun suoritetuksi ja sen tehtävät siirrettiin armeijan tykistöesikunnalle.

Näistä oli *rintama-etappiosasto* yksinomaan huoltoa varten. Sen toimintapiiri käsitti kaikki huoltolajit, ja sen kokoonpano oli seuraava:

- a) *Rintamaetappipäällikkö*: vänrikki Kuusela, toimi koko osaston päällikkönä.
- b) *Rintamaintendenttuuri*: päällikkönä, rintamaintendenttinä V. Fagerström, konttoripäällikkönä J. S. Pitkänen, muonitusosaston hoitajana V. Nordström, varusosaston hoitajana J. Vaahtoniemi, lisäksi kaksi konttoristia, kaksi varastonhoitajaa ja 2—3 varastomiestä.
- c) *Esikuntalääkäri*: toht. Palmgren.
- d) *Esikuntaeläinlääkäri*: eläinlääkäri Trygg.
- e) *Sotatuomari*: varatuomari Tapanainen.
- f) *Teknillinen osasto*: johtajana ins. Tamminen.
- g) *Rintamatelefoni ja -telegrafiosasto*: päällikkö ins. Björklund.
- h) *Rintamakasööri*: maisteri Sarvi.

Rintamaetappipäällikön suoranaisia käskynalaisia olivat vielä rintama-asevarasto, päällikkönään isännöitsijä Kronholm, sekä rintamaetappialueen vartiostot.

Rintamaetappiosaston toimintapiiriin kuului alue viimeisistä etappiasemista Antrean—Vuoksenniskan radalta etulinjaan saakka.

Rintamaetappipäällikön tehtäviä selostetaan tuonnempana. Kuten edellisestä selvinnee, oli Sihvon esikunnassa huoltojohto täysin keskitetty rintamaetappipäällikön käsiin.

Wilkmanin esikunta jakaantui seuraavasti 18. 4. 18. päivätyyn, esikuntapäällikkö, ev.luutn. Ingelbergin antaman käskyn mukaan:

- I. Toimiva osasto (operatiivinen osasto).
- II. Henkilöosasto.
- III. Kanslia.
- IV. Sotatuomarinvirasto.
- V. Rintamaintendenttuuri.
- VI. Ampumatarvikevarasto.

Näistä kolme viimeksi mainittua osastoa oli puhtaasti huollon palveluksessa.

Sotatuomarina toimi tuomari Grönblad.

Rintamaintendenttuurin päällikkönä oli varavänrikki Joonas Vuolle-Apiala ja osaston rahastonhoitajana pankinjohtaja Vastalahti.

Ampumatarvikevaraston päällikkönä toimi rakuuna v. Willebrandt ja kuului siihen lisäksi aseseppä ja kirjuri.

Ennen operaation alkua esikuntaa täydennettiin huomattavasti. Itäarmeijan pvk:llä N:o 26/18. 4. 18. määrättiin tohtori, jääkärimajuri Y. Salminen *Wilkmanin esikuntalääkäriksi*, 22. 4. adjutantti Y. Helenius *rintamaetappipäälliköksi*. *Esikuntaeläinlääkäriksi* tuli el.lääk. Brüning.

Sellaista laajaa huoltojohdon keskitystä rintamaetappipäällikön käsiin kuin mitä havaittiin Sihvon ryhmässä ei täällä ollut. Tämä onkin käsitettävissä esikunnassa, joka kokoonpanoltaan oli sängen tilapäisluontoinen, eikä etappipäällikkö ollut perehtynyt paikallisiin olosuhteisiin ja toimintaansa ennakolta, kuten oli laita Sihvon ryhmässä.

Ryhmä *Ausfeldin esikunnan* kokoonpanosta ja jaosta ovat säilyneet tiedot varsin vajavaisia. Majuri P. A. von Bonsdorffin kertoman mukaan esikunnan kokoonpano oli seuraava:

Operatiivinen osasto: päällikkö kapt. Koennecke.

Adjutanttuuri: luutn. v. Bonsdorff.

Tied.osasto: kapt. Kai Donner.

Intendenttuuri: kapt. J(oppe) Johansson.

Kansliapääll.: vänr. Steffenson.

Lähetäups.: luutn. Söderström.

Rintamaetappipäällikkönä lienee toiminut kapt. A. Nordman.

Edellä mainitulla *Ausfeldin* päiväkäskyllä määrättiin myös varatuomari Setälä edelleen hoitamaan *sotatuomarin* virkaa.

Itäarmeijan pvk:llä N:o 26/18. 4. 18 määrättiin tohtori Linko *Ausfeldin esikuntalääkäriksi*.

Esikuntaeläinlääkäarin tehtäviä oli määrätty hoitamaan el.lääk. lililuutnantti Hemnell.

Erillisen sijoituksensa vuoksi rintaman äärimmäiselle oikealle sivustalle tuli 3. *Karjalan rykmentti*, joka sittemmin muodosti »ryhmä *Sarlinin*» Itäarmeijassa, muodostumaan jo operaation valmisteluvaiheessa tavallaan huollollisesti itsenäiseksi. Ev.luutn. Sihvo määräsi päiväkäskyssään N:o 80/20. 4. 18, jolloin rykmentti vielä kuului hänen komentoonsa, että rykmentin on järjestettävä intendenttuuri-toimintansa Imatralla itsenäisesti esimerkkinä käyttäen Antrean intendenttuurijärjestelmää. Ryhmän huoltopalveluksesta huolehti rykmentin »intendenttuurihallitus», kuten sen juhlallinen nimi kuului. Päällikkönä siinä toimi kansakoulunopettaja Laine, ja kuului siihen ainakin muonitusmestari, asemestari ja kuormaston päällikkö. Tämän lisäksi oli avustavaa henkilökuntaa noin parikymmentä henkeä.

Niin erilainen ja erivivahteinen kuin ryhmien huoltojohto yksityiskohdissaan onkin, yhteisiä määräyksiä kun ei ollut olemassa, on periaatteellinen yhtäläisyys kuitenkin ilmeinen. Niinpä jokaisessa ryhmässä (paitsi *Sarlinin*) oli seuraavat huoltolajien johtajat:

- a) Rintamaetappipäällikkö, jonka toimiala käsitti tavalla tai toisella kaikki huoltolajit.
- b) Rintamaintendentti: taloushuolto ja kuljetukset.
- c) Ampumatarvikeosasto.
- d) Esikuntalääkäri: lääkintähuolto.
- e) Esikuntaeläinlääkäri: el.lääk.huolto.
- f) Sotatuomari: oikeudenhoito.

Komentosuhteiden järjestelyssä ja tehtävien laadussa oli jonkin eroavaisuuksia. Keskeisimmät huoltojohtajat olivat rintamaetappipäälliköt ja rintamaintendentit. Rintamaetappipäällikkö oli epäilemättä tarkoitettu vastaamaan kaikesta huoltopalveluksesta kussakin ryhmässä, siis toimimaan huoltopäällikkönä. Selvimpänä tämä huoltojohdon keskitys esiintyy Sihvon ryhmän esikunnassa. Koska muutenkin ryhmä Sihvon esikunnan kokoonpanon lähempi tarkastelu antaa selvimmän kuvan senaikaisesta huoltojohdon järjestelystä, esitetään liitteessä N:o 1 b jäljennös Sihvon pvk:n N:o 63 mukaan mainitun esikunnan kokoonpanosta ja työnjaosta, sellaisena kuin se esiintyi ennen Viipurin operaatiota. Erikoisen mielenkiintoinen on siinä rintamaetappiosastoa käsittelevä osa ja rintamaetappipäällikön tehtävät, jotka muistuttavat suuresti huoltopäällikön tehtäviä nykyisessäkin mielessä arvoistellen.

Toiminnastaan etappipäällikkönä Wilkmanin ryhmässä kertoo Helenius seuraavaa:

»Tehtävänani oli hankkia hevosia, joilla minun oli toimitettava rintamalle viedyksi kaikkea, mitä siellä tarvittiin, kuten ruokaa, heiniä, ampumatarpeita, postia, ym., osittain myöskin miehistöjä jne. Rintamalta tuotiin pääasiallisesti haavoittuneita ja kuolleita. — — — — — Sen lisäksi minun tuli auttaa oppaita sinne, missä niitä tarvittiin, korjata teitä, varastoida ampumatarpeita (n. 1/2 miljoonaa patruunaa sisältävä varasto) sekä suuria määriä pyroksyliiniä, huolehtia majoituksesta, postin jakelusta ym. pikku tehtävistä. — — — — —»

1. Karjalan Rykmentissä jonkinlaisena rintaman takaisena huollon järjestäjänä toiminut kapt. A. Nordman lienee ollut rintamaetappipäällikköä vastaavassa virka-asemassa Ausfeldin ryhmässä. Ratsumestari Elfvengrénin pvk:ssä 1. Karjalan rykmentille 14. 4. 18. määrätään seuraavaa:

»Kapteeni A. Nordmanin nimitän apulaisekseni ja on hänen huolehdittava kaikista rykmentin talousasioista, selkäpuolella olevista sotajoukoista, paikkakunnallisista asioista, vartiosta, vangeista, sapööritöistä, majapaikoista, joukkojen harjoituksista, rykmentin soitokunnasta, rautatien liikenteestä, rykmentin kansliasta, postista, hautajaisista ja kaikista sellaisista asioista, jotka eivät kuulu suoranaisesti joukkojen johtoon rintamalla. Tämän johdosta on kaikkien asianomaisten kuten esim. taloudenhoitajien, komendanttien, kansliapäälliköiden ym. käännyttävä kaikissa asioissa kapteeni Nordmanin puoleen ja on kaikkia hänen käskyjään asianomaisten ehdottomasti noudatettava.»

Tämän Elfvengrénin käskyn vahvisti Ausfeld päiväkäskyllään N:o 2/20. 4. r8. lisäyksellä, että tehtävät laajennetaan käsittämään koko ryhmää. Annetut tehtävät viittaavat lähinnä rintamaetappipäällikön toimeen. — Olipa asia sitten miten tahansa, on edellä esitetty käskynnäyte valaisevana esimerkkinä siitä eri aloille kuuluvien tehtävien paljoudesta, joita varsinkin huoltohenkilöiden harteille sälytettiin.

Rintamaetappipäällikön toimi oli erittäin vaikea eikä paikkoja ollut suinkaan helppo täyttää. Niinpä eräskin rintamaetappipäällikkö anoi vapautusta tehtävästään lääkärintodistuksen nojalla, jossa sanottiin, että hän oli tullut vaaralliseksi sekä itselleen että ympäristölleen.

Varsinaisia huoltomuodostelmia ei ryhmienkään esikunnilla ollut käytettävänä. Kuljetusmuodostelmia koottiin eri sotilasviranomaisten toimesta rintamantakaisista pitäjistä, mutta olivat ne vain määräajan, tavallisesti 10 vrk., palveluksessa, jonka jälkeen ne laskettiin pois ja uusia hevosmiehiä hankittiin tilalle. Järjestelyn tilapäisluonne aiheutti tietenkin suuria haittoja, mutta oli sillä hyvät puolensakin. Ajomiehet tunsivat hevosensa ja ajopelinsä sekä paikalliset olosuhteet. Kiireessä kokoonkyhätyillä vakinaisillakaan kuljetusmuodostelmilla olisi tuskin päästy parempaan toimintavalmiuteen. Sitä paitsi ajomiehilläkin oli halu täyttää tehtävänsä yhteisen asian hyväksi.

25. 3. vahvisti ylipäällikkö kokoonpanosuunnitelmat jääkärijoukkoja varten. (Katso Suomen Vapausota, Gummerus, osa IV, liite 2.) Ne annettiin kuitenkin niin myöhään, ettei niitä ehditty joukko-osastoissa läheskään tarkalleen noudattaa. Uutta järjes-

telyä sovellettiin myös suojeluskuntajoukkoihin. Niinpä esim. Itäarmeijan suojeluskuntarykmenteissä suoritettiin laajoja järjestelyjä vielä vähää ennen Viipurin operaation alkua.

Järjestelyajan lyhyiden ja asian uutuuden takia sovelsivat asianomaiset päälliköt annettuja määräyksiä olosuhteista riippuen melkein mielivaltaisesti, varsinkin mitä huoltopuoleen tulee. Mistään samannukaisesta joukko-osastojen huoltojohdon ja huoltoelimien järjestelystä ei voida puhua. Varsinkin kuormastojen suhteen vallitsi mitä suurin kirjavuus. Mutta ei vain näissä, vaan miehistövahvuuksissakin eri pataljoonissa saattoi olla useiden satojen miehen eroavaisuuksia, vaihdellen 300—700. On selvää, minkälaista hankaluutta tämä tuotti huollon järjestelylle korkeammassa johtoportaisissa.

Jos tarkastelee äsken mainittua Päämajan antamaa järjestelysuunnitelmaa huollon kannalta, kiintyy huomio heti siihen, että huoltojohtoa ei siinä juuri ollenkaan ole otettu huomioon. Niinpä prikaatin esikunnassa ei ole huoltojohtoa lainkaan. Rykmentin esikunnassa on intendentti, rahastonhoitaja ja komissaari, lääkäri ja apulaislääkäri, mutta ei ampumatarvikehuollosta ja eläinlääkinnästä huolehtivaa henkilöä eikä pappia. Pataljoonan esikunnassa on ainoastaan ampumatarvikealiupseeri ja varusmestari-korporaali, mutta ei yhtään lääkäriä jne.

Kuten mainittu, ei todellinen järjestely vastannut vielä Viipurin operaation aikoina annettuja määrävahvuuksia. Jääkärit, jotka joukkoja olivat järjestäneet, olivat pitäneet esikuvinaan saksalaista järjestelyä ja aikaisemmin jaettuja määrävahvuuksia. Entisen Karjalan Armeijakunnan (Sihvon) joukoilla oli oma järjestelynsä, joka huomattavasti poikkesi jääkärijoukkojen organisaatiosta. Näin ollen järjestely eri joukko-osastoissa oli varsin kirjavaa, jota kirjavuutta 25. 3. jaetut määrävahvuudet lienevät vain paremminkin lisänneet kuin vähentäneet.

Alempana koetetaan jonkinlaisena keskivertona esittää huoltojohdon ja huoltoelimien järjestely joukko-osastoissa sellaisena kuin se todellisuudessa esiintyi Viipurin operaation aikoihin.

Rykmentin esikuntaan kuului komentajan, adjutanttin ja lähettiupseerin lisäksi talousupseeri, jonka tehtävänä mm. oli rykm:n rahavarojen hoito, muonitusupseeri, suuren kuormaston johtaja ja muonituskuormaston johtaja, lääkäri, el.lääkäri ja pastori.

Pataljoonassa oli yleensä taloudenhoitaja, rahastonhoitaja, muonitusupseeri, varusmestari ja 1—2 lääkäriä.

Huoltoelimistä mainittakoon *rykmentin muonituskolonna*, jonka suuruus vaihteli huomattavasti. *Pataljoonilla* oli pieni lääkintäelin, käsittäen pari sairaanhoitajataria ja sanitääriä, joskus muutamana sairaankantajankin sekä 1—2 sairasajoneuvoa. Myös kengitysseppä kenttäpajoiheen kuului pataljoonaan. Elintarvikeajoneuvoista määräsi muonitusupseeri, ampumatarvikeajoneuvojen, jotka yleensä seurasivat aina pataljoonaa, ollessa jonkun pätevän aliupseerin johdossa. Ajoneuvovahvuudet vaihtelivat sen mukaan, miten paljon pataljoonalla oli tarvikkeita. — *Komppaniassa* oli muonittaja, kaksi keittäjää, tarvittavat elintarvikeajoneuvot ja useimmiten myös kenttäkeittiö tai sen puutteessa ns. kenttäpataajoneuvo, lääkintäaliupseeri ja tavallisesti 4 sairaankantajaa. Ampumatarvikeajoneuvot olivat yleensä komppanian väepelin johdossa, joka muutenkin huolehti komppanian huollosta. Eräissä joukko-osastoissa (1. Jääk.rykm.) oli lisäksi määrätty komppanian taistelukuormaston johtaja, suuren kuormaston johtaja ja muonitusvaunujen johtaja, jotka olivat korpraaleja. — *Eskadroonalla* oli ratsuväepelin johdossa muonittaja, 2 keittäjää ja kymmenkunta ajomiestä. Ajoneuvoista oli pari ampumatarvikeajoneuvoa, loput muona- ja rehuajoneuvoja. Lääkintäpuolesta huolehti lääkintäaliupseeri ja eläinlääkinnästä eläinlääkäri, apunaan eläinlääkintäaliupseeri.

Joitakin yksityiskohtia mainitakseni jäljennän tähän Sihvon 22. 4. 18. rykmentinkomentajilleen antaman käskyn kuormastojen kokoonpanosta:

»Kuormaston kokoonpanon tulee olla seuraava:

Komppanialla: 3 muonakärrit
 1 ampumatarvekärrit
 1 tavarakärrit
 1 keittiökärrit
 1 heinäkärrit

Konekivääriosastolla:

1 muonakärrit
 1 tavarakärrit
 1 keittiökärrit
 1 heinäkärrit
 1 konekiväärikärrit

Pataljoonalla sitäpaitsi:

- 13 muonakärrit
- 3 ampumatarvekärrit
- 3 tavarakärrit
- 3 heinäkärrit
- 3 kärrit esikunnan tavaroille

Rykmentillä sitäpaitsi:

- 5 kärrit esikuntaa varten
- 10 kärrit varastokolonnaa varten.

Ratsuväelle on rykmentin päällikön oman harkintansa mukaan varattava tarpeellinen määrä kuormastoa.»

Mainittakoon, että rykmentin komentajat sovelluttivat tätäkin määräystä varsin vapaasti, kuten sen aiheuttamista rykmenttien käskyistä ilmenee.

Esimerkkinä joukko-osastojen lääkintävoimista esitän erään 2. Jääk. Rykmentin sähkösanoman ylilääkäri Winterille 18. 4. 18:

»Rykmentillä on 1 rykm.lääkäri, 2 patalj.lääkäriä ja 1 alilääkäri, 2 sairaanhoitajaa, 39 sanitääriä, 1 saniteettivaunu joka pataljoonalle sekä 2 saniteettitarpeiden kuljetusvaunua.»

IV. Huollolliset valmistelut ja huoltotilanne operaation alkaessa.

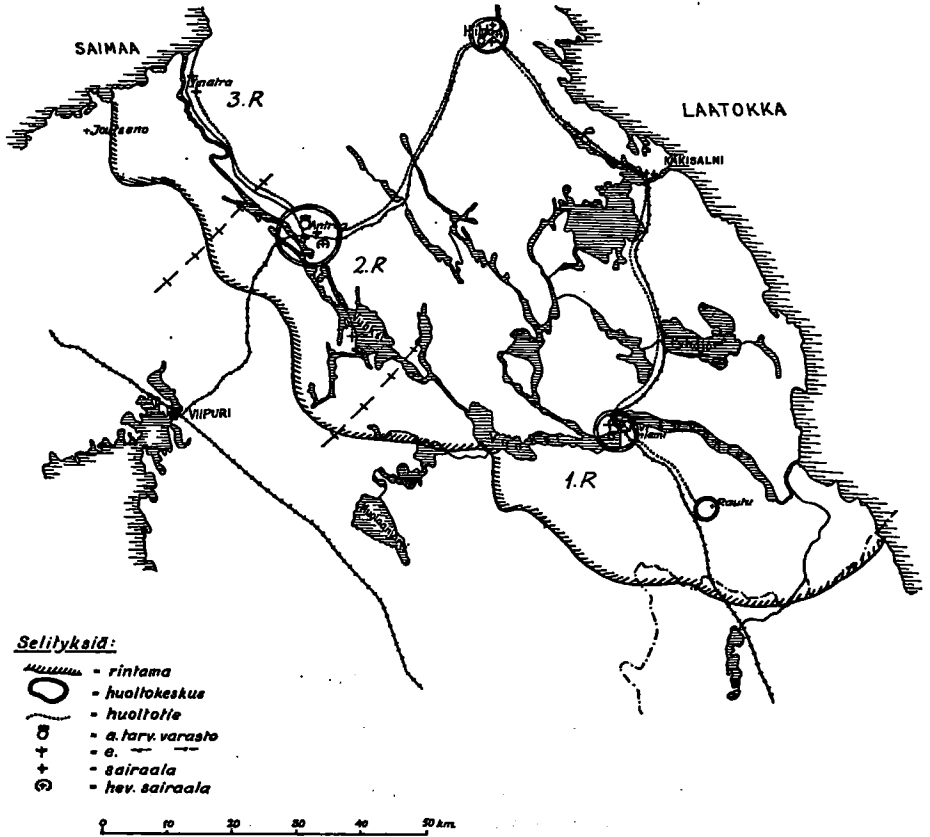
A. Karjalan Armeijakunnan huollon järjestely asemasotavaiheen lopussa.

Huoltojärjestely Karjalassa oli kehittynyt rinnan joukkojen kasvun kanssa. Käytäntö ja pakko oli luonut sille toimintamuodot.

Huhtikuun puoliväliin mennessä oli huoltojärjestely suurin piirtein seuraava:

Intendenttipiirikonttorin päävarastot oli vähitellen siirretty Hiitolaan, josta näin oli muodostunut koko Saimaan ja Laatokan välisen rintamanosan huollollinen keskipiste. Antrea, Imatra ja Rautu olivat muodostuneet vastaavien rintamanosien huoltokeskuksiksi. Tärkein niistä oli Antrea, jossa sijaitsivat armeijakunnan esikunta, päävarastot ja muut huoltolaitokset. Karjalan

Huoltolaitosten sijoitus Karjalan Armeijakunnassa
ennen Viipurin operaatioita.

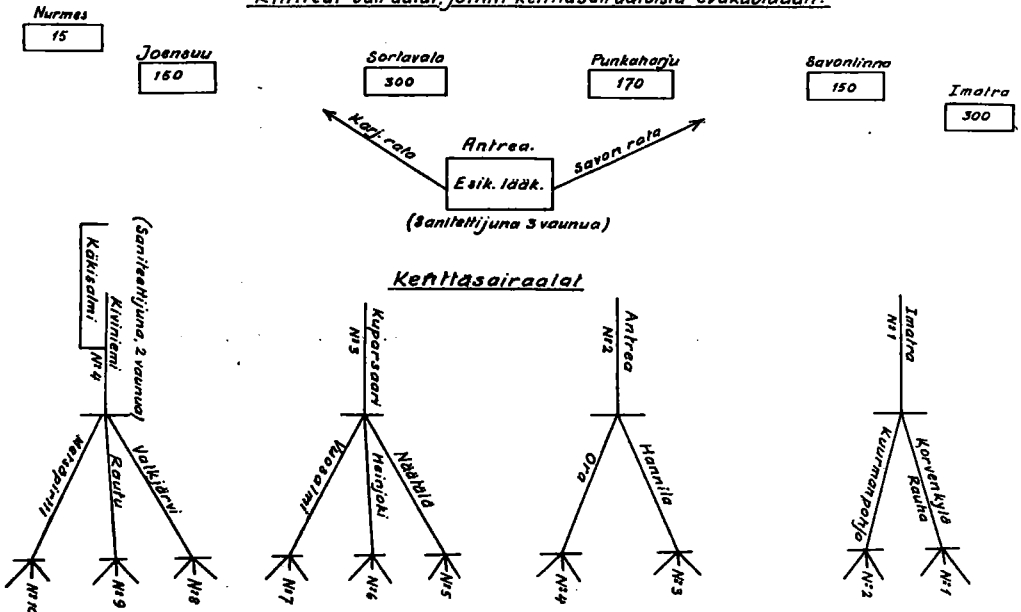

Kuva 1.

Armeijakunnan huoltolaitosten sijoitus ilmenee karttaluonnoksesta (kuva 1).

Näissä eri paikoissa olevista huoltolaitoksista mainittakoon tässä yhteydessä vain seuraavat lääkintähuoltolaitokset:

Kenttäsairaaloita oli Imatralla, Antreassa, Kuparsaassa, Kiviniemessä ja Käkisalmissa, joissa oli sairassijoja yhteensä 140. Näihin evakuoitiin haavoittuneet ns. kenttäambulansseista, jotka olivat tavallaan joukkojen lääkintäelimiä, mutta kuitenkin kiin-

Kiinteät sairaalat, joihin kenttäsairaloista evakuoidaan.

Kuva 2.

teitä hoitopaikkoja, jonkinlaisia tilapäissairaloita. Niissä usein hoidettiin lievästi haavoittuneet terveeksi saakka.

Kenttäsairaloista haavoittuneet evakuoitiin kahdella saniteettijunalla taempiin sotasairaloihin. Lääkintähuollon järjestystä ja suorituksesta antaa valaisevan käsityksen kuvassa 2 esitetty jäljennös Karjalan armeijakunnan esikuntalääkärin sodan aikana laatimasta kaaviopiirroksesta sekä hänen Päämajalle lähettämästään ehdotuksesta haavoittuneiden hoidon järjestämiseksi. (Katso liite 3 a). Nämä asiakirjat osoittavat vakuuttavasti, että lääkintäpalvelus Karjalan armeijakunnassa oli kehitetty varsin korkealle tasolle, tarjoten lujan pohjan Itäarmeijan lääkintähuollolle.

Taemmista, päämajan toimesta perustetuista huoltolaitoksista mainittakoon jo helmikuun lopussa Sortavalaan perustettu asevarikko. Tampereen valtauksen jälkeen muutettiin myös Seinäjoella toiminut asevarikko Elisenvaaraan, joten Karjalassa oli Viipurin operaation aikana toiminnassa kaksi asevarikkoa. Sortavalassa toimi saniteettivarikko, jonka varastot kuitenkin olivat suurempaa operaatiota varten aivan riittämättömät. — Muona-

varikko oli myöskin suunniteltu perustettavaksi Sortavalaan, mutta tarvikkeiden puutteessa ei sitä voitukaan perustaa.

Varastot Karjalassa olivat kuitenkin sangen vaatimattomia tarvikemääriinsä nähden. Niiden varaan ei Viipurin operaatiota valmisteltaessa voitu paljoakaan laskea. Mutta itse huoltojärjestelmä voitiin kumminkin ottaa operaation huoltojärjestelmän pohjaksi.

B. — Huollolliset valmistelut.

I. Valmistelut ennen Itäarmeijan perustamista.

Jo ennen Tampereen valtausta oli eversti Ausfeld lähetetty Päämajan toimesta Karjalan rintamalle suorittamaan tiedusteluja ja laatimaan suunnitelmia Viipurin valtausta varten. Hän tutustui henkilökohtaisesti olosuhteisiin mm. Antreassa ja Heinjoella. Hänen aloitettaan myös lienee ollut maaliskuun lopulla Karjalan Armeijakunnan toimesta suoritettut laajat paikallisten olosuhteiden tiedustelut Heinjoen ja Imatran välisellä alueella. Nämä tiedustelut näytään suoritettuna ennen kaikkea huollollisten mahdollisuuksien selvittämistä silmällä pitäen. Niinpä Heinjoella suoritettut tiedustelut antoivat 28. 3. päivätyn ilmoituksen mukaan seuraavat tulokset:

»*Majoitus:* Kirkonkylään ja Tuokkolaan yhteensä voi majoittaa ilman sullomista 1,500 miestä. Hevosille saadaan myös suojaa ja on erikoisesti varattu 3,000 kg. heiniä, joihin ei kosketa vielä.

Varastopaikkoja on kyllä mm. Osuuskaupan nykyään tyhjät varastohuoneet.

Kuormastoon käytettäväksi saadaan kylästä 2 tuntia käskyn mentyä ulos 150 hevosta. Paikallisen esikunnan yhteydessä henkilö, joka huoltaa hevosten saannista.

Tiet ovat tätä nykyä huonossa kunnossa.

Puhelimella pääsee tätä nykyä Antreaan ja Mäkölään.

Sairaala: Lähin Kuparsaassa, jossa on kaksi lääkäriä. Heinjoella kirkonkylässä on nykyään yksi sanitääri.»

Edelläoleva ilmoitus antaa kuvan siitä, mitä kyseessä olevat tiedustelut käsittivät ja on se sinänsä mielenkiintoinen sikäli, että Heinjoki tuli juuri päähyökkäysryhmän lähtökohdaksi. — Kun sitten Viipurin operaatiosuunnitelma alkoi hahmottua, sai

Karjalan Armeijakunnan esikunta tehtäväkseen suorittaa erinäisiä valmistelutöitä. Tämän johdosta annettiin mm. teknillisen osaston johtajalle seuraava käsky:

»Teknillinen osasto ryhtyköön tarmokkaaseen toimintaan seuraavien tehtävien suorittamiseksi:

1) On avattava ensitilassa laivareitti Kuparsaaren laiturin ja Pölläkkälään.

2) On valmistettava sotilaslaituri Antrean asemalla sotilasjunien purkausta ja lastausta varten.

3) On laitettava kuntoon tie sotilaslaiturilta maantielle. Samoin Kuparsaaresta Heinjoelle.

4) Reviisori Björklundin tiedoksi ja noudatettavaksi on saatettava, että hänen on laadittava kartta, johon on merkitty miten lennätin ja puhelinlinjat kulkevat rintaman ja Vuoksen välisellä alueella sekä myös Vuoksen pohjoisrannalla. Hänen on myös otettava selvää siitä, miten lennätin ja puhelinlinjat kulkevat vihollisen puolella — — —.»

Toimenpiteet tähtäsivät siis ennen kaikkea liikenneyhteyksien kuntoon saattamiseen etupäässä päähyökkäysryhmän toimintasuunnassa. Sitä vastoin ei esim. Raudun suunnalla suoritettu minkäänlaisia valmistelutöitä. Vähäiset teknilliset voimat käytettiin aivan oikein mahdollisimman keskitetysti hajoittamatta niitä toisarvoisille toimintasuunnille.

Heti Tampereen valtauksen jälkeen antoi ylipäällikkö etappipäällikölle päämajakäskyllä N:o 1447 tehtäväksi hankkia selvitys Karjalan rintamalla vallitsevasta huoltotilanteesta ja esittää se hänelle 12. 4. mennessä. Tätä varsin mielenkiintoista asiakirjaa ei kuitenkaan sota-arkistosta ole toistaiseksi löydetty. Niinikään määrättiin etappipäällikkö ryhtymään valmistaviin toimenpiteisiin rautatielinjan sekä sähköyhteyksien kuntoon saattamiseen Antreasta Viipuriin sekä uusien puhelinyhteyksien rakentamiseen tulevalla operaatioalueella.

Päämajan toimintaohjeessa Itäarmeijan päällikölle mainitaan huollosta vain, että Itäarmeijan päällikön on armeijan tarpeita koskevilla asioissa käännyttävä suoraan armeijan alueella toimivien etappikomissariaattien puoleen.

2. — Itäarmeijan huoltosuunnitelma ja valmistelut.

Itäarmeijan pvk. N:o 26/18. 4. klo 6 ip., jossa armeijan komentajan päätös Viipurin valtaamiseksi ja joukkojen ryhmittämiseksi sitä varten käsketään, on varsin merkittävä myös joukkojen huollon kannalta. Käskyyn liittyy huoltoerikoismääräys, jossa tulevaa operaatiota varten laadittu huoltosuunnitelma ilmoitetaan lyhyesti joukoille. Tämän sisältö on kokonaisuudessaan seuraava: (Katso kuva 3.)

Itäarmeijan
Pääesikunta

Liitetään päiväkäskyyn N:o 26.

PÄIVÄKÄSKY ARMEIJALLE.

- 1) Etappikomendanteiksi määrätään Antreassa kapteeni Kuusela, Heinjoella vääpeli Aminoff ja Raudussa agronomi Helander.
- 2) Everstiluutnantti Sihvon esikunnan lääkäriksi määrätään tohtori Palmgren, kenraalimajuri Wilkmanin tohtori Salminen sekä eversti von Ausfeldin tohtori Linko.
- 3) *Ammusvarastot* Antreassa everstiluutnantti Sihvon, Heinjoen makasiinissa kenraalimajuri Wilkmanin ja Raudun makasiinissa eversti von Ausfeldin joukko-osastojen käytettävissä.
- 4) *Joukkojen muonitukseen* nähden kehoitetaan everstiluutnantti Sihvon joukko-osastoa kääntymään Antrean etappimakasiinin puoleen, kenraalimajuri Wilkmanin joukko-osastoa Heinjoen ja eversti von Ausfeldin osastoa Raudun Etappimakasiinin puoleen. Ruokatarpeita lähetetään armeijan reserville.
- 5) *Etappisairasvastaanotto* on everstiluutnantti Sihvon joukko-osastolle Imatralla, Ensossa ja Antreassa; kenraalimajuri Wilkmanin joukko-osastolle Heinjoella ja eversti von Ausfeldin osastolle Valkjärvellä ja Kiviniemessä.
- 6) *Postinvaihto* suoritetaan muonituksen yhteydessä asianomaisille joukko-osastoille Antrean, Heinjoen ja Raudun kenttäpostikonttoreissa.
- 7) *Voimasuhteet* lähetetään Armeijamajaan keskiviikkoisin ja lauantaisin.

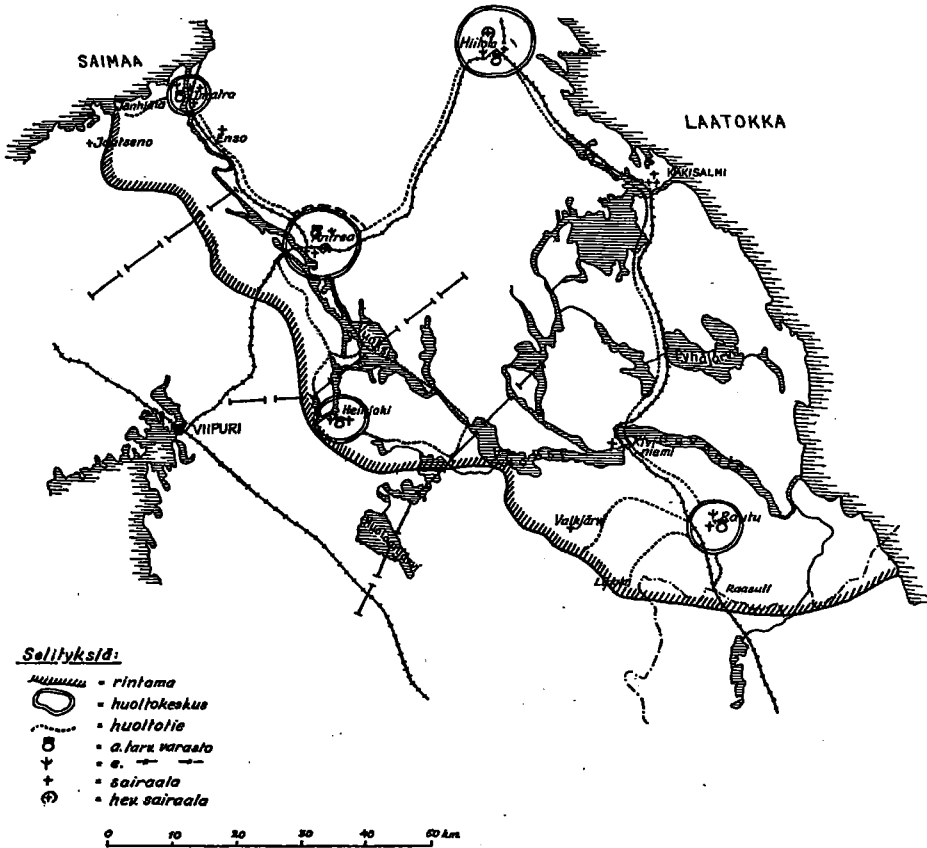
Elisenvaara, huhtikuun 18 pv:nä 1918.

Toll
Armeijapäällikkö

/Rappe

Itse käskyssä sanotaan Ausfeldin ryhmän tehtävän määrittelyn yhteydessä:

Huoltolaitosten sijoitus ennen Viipurin
operaation alkua.

Kuva 3.

»Raivolaa kohti tunkeutuvien päävoimien tulee, suoritettuaan tehtävänsä, siirtää yhteyslinjansa kulkevaksi kenraalimajuri Wilkmanin vasempaan sivustaan Muolaanjärven tienoille.»

Tästä päiväkäskystä ilmenee selvänä huoltosuunnitelman perusajatus: Karjalan Armeijakunnan huoltojärjestelyn mahdollisimman suuri hyväksikäyttäminen ja armeijan pääosan, mutta myöhemmässä vaiheessa myös Ausfeldin joukkojen huoltaminen Karjalan radalta käsin. Samalla kun Ausfeldin ryhmän huoltoyhteyksiä Venäjältä uhkaava vaara saataisiin näin poistetuksi,

kävisi mahdolliseksi keskittää huollon pääosa Karjalan radan varteen. Epäilemättä oli tarkoitus saada hyökkäyksen alettua rautatie nopeasti kuntoon ainakin Taliin saakka, sillä muussa tapauksessa olisivat kuljetuskysymykset muodostuneet varsin monimutkaisiksi erittäinkin Ausfeldin ryhmän suhteen. Tilanteen kehityksestä jäi riippuvaksi, milloin siirtyminen uuteen järjestykseen tapahtuisi.

Huoltosuunnitelman perusajatus on luonnollinen ja selväpiirteinen. Ainoa heikko kohta siinä on kuljetuskysymys Karjalan radalta käsin Ausfeldin ryhmän pääosalle Raivolan seudulle, sillä kuljetusmatka sieltä, jopa Heinjoeltakin Raivolaan on huomattavasti pitempi kuin Raudusta Raivolaan. Todellisuudessa Pietarin rata tuli helpottamaan tämän kysymyksen ratkaisua, mutta sitä hän ei tässä vaiheessa voitu ottaa huomioon.

Edellä luetusta huoltoerikoismääräyksestä ilmenee myös, että kuljetukset armeijaesikunnan toimesta järjestettiin vain kenttävarastojen korkeudelle saakka. Varastot asetettiin ryhmien »käytettäväksi» ja saivat nämä näin ollen huolehtia kuljetuksistaan varastoista edelleen parhaan kykynsä mukaan.

Huoltokeskuksiksi oli valittu jo aikaisemmin huoltokeskuksena toimineet paikkakunnat, mutta näiden lisäksi oli operatiivisista syistä perustettava vielä kokonaan uusi huoltokeskus Heinjoelle päähyökkäysryhmää varten. Tarvikkeiden varaaminen, varastojen ja erilaisten huoltolaitosten perustaminen näihin huoltokeskuksiin tuli siis olemaan armeijaesikunnan ensimmäisiä toimenpiteitä, ja valmistelu-aika oli varsin rajoitettu. Tämä toiminta tapahtui kahta tietä: Uusien tarvikkeiden ja välineiden hankkimisella ja entisten mahdollisimman suurella säästämällä. Sitä paitsi oli vielä huolehdittava joukkojen tarviketäydennyksestä, kuljetusvoimien hankkimisesta armeijan, ryhmien sekä joukkojen tarpeiksi. Kaiken ohella oli huollettava operaatiota varten varatut ja laajalle alueelle majoitetut joukot ennen operaation alkua.

Lisäksi mainittakoon, että sitten kun Sihvon ryhmästä oli 24. 4. erotettu 3. Karjalan Rykmentti (Sarlin) itsenäiseksi ryhmäksi, muodostui Imatralle uusi Armeijaesikunnan alainen huoltokeskus. Erillisen Ausfeldin ryhmän huollosta huolehtimaan määrättiin armeijan pvk:illä N:o 46/23. 4. erikoinen etappikomissaari, joksi tuli ins. A. J. Sourander. Huonojen yhteyksien takia mää-

rättiin armeijaintendenttuurista yhdysmieheksi Raudun huoltokeskuksen ja Armeijaintendenttuurin välille herra G. Blomkvist Käkisalmeen, tehtävänä ottaa vastaan ja välittää Ausfeldin ryhmää koskevat tilaukset.

On huomattava, että suuri osa Itäarmeijan esikunnan Viipurin operaation valmisteluaikana antamista käskyistä koski etupäässä huoltoseikkoja. Se yleinen käsitys, että joukkojen huoltoon vapaussodan aikana ei paljonkaan kiinnitetty huomiota, ei näytä ainakaan Itäarmeijaan nähden pitävän paikkaansa. (Vrt. liite r d—k.)

Käsityksen saamiseksi niistä huollollisista valmistelutöistä, joita Itäarmeijassa suoritettiin, sekä huollon järjestelystä operaation alkaessa, esitetään nämä valmistelut alempana huoltolajeittain. Sitä ennen on syytä luoda lyhyt katsaus kuljetus- ja liikennekysymykseen, koska se muodosti erikoisen vaikeasti ratkaistavan probleemin.

Itäarmeijan huoltokeskusten sijoitus oli Heinjokea lukuun ottamatta sikäli edullinen, että kuljetukset niihin voitiin suorittaa rautateitse. Edellä on jo mainittu Karjalan Armeijakunnan toimenpiteistä sotilaslaiturien rakentamiseksi Antrean ja Rahikkalaan. Eversti Ausfeldin toimesta rakennettiin myös Rautuun sotilaslaituri. Rautatiekuljetusta johti armeijaesikunnan liikenneosasto, apunaan etappiasemilla Antreassa, Imatralla, Kiviniemessä ja Raudussa olevat asemaetappikomendantit. Kaikista toimenpiteistä huolimatta syntyi eräillä asemilla, varsinkin tärkeällä Antrean asemalla tungosta jopa siinä määrin, että kuljetusjunien täytyi pysähtyä odottamaan Hiitola—Antrean välisille asemille vaunujen paljouden takia Antreassa. Tämä rautatieasema olikin tärkein purkamisasema, sillä täällä purettiin sekä Wilkmanin että Sihvon ryhmän kuljetukset. 20. 4. alkaen vilkasuivat tarvikekuljetukset suuresti päätellen Antrean asemakomendantin luetteloista. Kuljetustilanteen helpottamiseksi pyrittiin matkustajaliikennettä rajoittamaan, jopa se paikoin kiellettiinkin. Niinpä Ausfeld päiväkäskyssään N:o 3/21. 4. lakkauttaa toistaiseksi matkustajaliikenteen linjalla Hiitola—Rautu kokonaan.

Vaikeammin oli kuljetuskysymys järjestettävissä Antreasta Heinjoen huoltokeskukseen. Edellä on jo mainittu Karjalan

Armeijakunnan toimenpiteistä laivareitin avaamiseksi Kuparsaareen ja Pölläkkälään sekä teiden kunnostamisesta Antreasta ja Kuparsaaresta Heinjoelle. Toimenpiteet lienevät jääneet kuitenkin melko puolinaisiksi, sillä ainakin maantieyhteydet olivat varsin heikot. — Käytettävänä oli kolme tietä: 1) Vesitie Vuoksea pitkin Pölläkkälään, josta edelleen maanteitse Heinjoelle; 2) Vesitie Kuparsaareen, josta edelleen huonoa tietä pitkin Heinjoelle ja 3) huono maantie Rahikkalasta Kääntymän kautta Heinjoelle. Kaikkia kolmea kulkutietä käytettiin, mutta eniten kuitenkin ensiksi mainittua Pölläkkälän kautta kulkeva tietä. Tätä tietä kulki suurin osa Heinjoelle tarkoitettuja varsinaisia huoltokuljetuksia, kun taas kahta viimeksi mainittua käyttivät pääasiassa joukko-osastojen kuormastot. Elintarvikekuljetuksia lienee kuitenkin suoritettu melko runsaasti maanteitse Rahikkalastakin käsin.

Itäarmeijan päiväkäskyssä N:o 23/17. 4. 18., jolla joukkojen kuljetus Antreasta Pölläkkälään järjestettiin, määrättiin kuljetuksen johtajaksi majuri von Hejne ja hänen apulaisekseen Sihvon ryhmän rintamaetappipäällikkö ja Antrean etappikomissaari Kuusela. Viimeksi mainitun tehtävänä oli järjestää huoltokuljetukset mm. Heinjoelle. Armeijakäskyllä N:o 18/17. 4. 18 oli kuljetuksia varten asetettu käytettäväksi Antreaan 3 hinaaja-alusta ja kolme proomua. Pölläkkälään asetettiin erikoinen paikalliskomendantti huolehtimaan kuljetuksista edelleen Heinjoelle. Kuljetukset Vuoksea pitkin sujuiivat täysin suunnitelman mukaisesti, mutta maantiekuljetuksille tuotti kelirikko suuria vaikeuksia. Tie Pölläkkälästä Heinjoelle oli pian ajettu aivan rikki ja kuormastot juuttuivat tiehen saapuen usein suuresti myöhästyneinä perille. Tie Kuparsaaresta Noskualle oli aivan kurja, ja esim. 3. Jääk. Rykm:n kuormasto joutui viettämään Kuparsaareissa päiväkausia, ennen kuin se vähitellen saatiin siirretyksi Heinjoelle. Rahikkalasta Heinjoelle johtava tie oli käyttökelpoisempi, joskin sekin kelirikon takia kurjassa kunnossa. Teitä ei aluksi pyritty ollenkaan korjaamaan, mutta myöhemmässä vaiheessa niitä jonkin verran korjailtiin, ja työhön käytettiin paikallista siviiliväestöä.

Kuljetukset huoltokeskuksista joukoille tapahtuivat osaksi rintamaetappipäälliköiden toimesta näiden käytettävissä olevilla ajoneuvoilla, mutta pääasiallisesti joukko-osastot itse noutivat

tarvikkeet omilla ajoneuvoillaan. Maantiekuljetuskysymys olikin varsin vaikea ratkaista. Kelirikkohan oli pahimmillaan, eikä armeija-, enempää kuin ryhmäesikunnillakaan ollut käytettävissä varsinaisia kuljetusmuodostelmia. Lähipitäjien talonpojat saivat paikallisten viranomaisten välityksellä käskyn asettaa määrätyn määrän hevosia, ajoneuvoineen armeijan käytettäväksi — tapa, joka jo aikaisemminkin oli ollut käytännössä Karjalan rintamalla. Hevoshankinnan pääasiallinen suorittaja oli etappikomissariaatti Hiitolassa, mutta myös rintamaetappipäälliköiden, paikallisten etappikomissaarien ja rintamaintendenttien toimesta suoritettiin näitä hankintoja. Säilyneistä asiakirjoista selvenee, että karjalaiset talonpojat useimmissa paikoissa melkein poikkeuksetta täyttivät ajoneuvovelvollisuutensa. Heinjoella näyttää kuitenkin olleen hevosten saanti ajoittain vaikeampaa. Wilkmanin rintamaetappipäällikkö Helenius kertoo:

»Hevosien ja ajoneuvojen saanti Heinjoelta ja lähiseudulta oli varsin vaikeaa. Sattuipa tapaus, jolloin muutamia talollisia oli asetettava syytteeseen sota-oikeudessa. Tämä tapaus johti siihen, että hevosten saanti jonkun verran helpottui. Rangaistus: niskottelevat isännät määrättiin oikeuden päätöksellä seuraavana aamuna hevosineen ja parhaimmilla kieseillä kenraali Wilkmanin esikuntatalon edustalle. Määräystä noudattivat kaikki.»

On sitten eri asia, tapahtuiko hevosten palvelukseen määrääminen aina täysin laillista tietä. Mutta »hätä ei lue lakia».

Erään luettelon mukaan, joka tosin on ilman päivämäärää ja allekirjoitusta, mutta joka asiayhteytensä puolesta muihin käytettävissä olleisiin tietoihin täytyy olla päiviltä juuri ennen operaation alkua ja joka todennäköisesti on laadittu Antrean kautta kulkeneista siviilihevosmiehistä, oli ajovelvollisten määrä Sihvon ja Wilkmanin ryhmien alueella seuraava:

Sihvon ryhmällä Antreassa ja Imatralla:

Jaakkimalaisia	82
Parikkalalaisia	93
Kaukolalaisia	38
Hiitolalaisia	10

Yht. 223

**Maanpuolustuskorkeakoulu
Kurssikirjasto**

Wilkmanin ryhmällä Heinjoella:

Kirvulaisia	46
Hiitolalaisia	60
	Yht. 106

Kun kuitenkin Heinjoella otettiin myös paikkakuntalaisia ajo-velvollisiksi, täytyi Wilkmanin ryhmän ajo-velvollisten määrä olla huomattavasti suurempi. Mutta kun ajo-velvollisia jaettiin myös joukko-osastoille, supistui ryhmän itsensä käytettäväksi jäänyt hevospäämäärä verraten pieneksi. Wilkmanin esikuntaeläinlääkärin ilmoituksen mukaan oli esim. rintamaintendenttuurin käytettävissä 24. 4. vain 50 ajo-velvollista.

Ajo-velvollisista muodostetut kuormasto-osastot olivat siis ainoat armeija- ja ryhmäesikuntien käytettävissä olevat kuljetusmuodostelmat. Niiden suuruutta lienee mahdoton lopullisesti selvittää, sillä ajo-velvollisten määrä oli hyvin suurien vaihtelujen alainen.

Ajo-velvolliset, jotka yleensä saapuivat omissa muonissaan ja rehussa, saivat palkkaa 25 mk päivältä. Jos ajomies oli omassa ruuassaan, mutta hevonen sai valtiolta rehun, oli palkka 15 mk. Sekä miehen että hevosen ollessa valtion muonissa palkkaa maksettiin vain 10 mk.

Joukko-osastojen kuljetusvälinetilanne oli varsin erilainen. Suhteellisen käsityksen tästä antaa hevospäämäärien vertailu (katso liite 4). Määrävahvuuden mukaan piti rykmentissä olla 152 hevosta, joista 130 kuormahevosta. Yleensä oli rykmenttien hevospäämäärä kaksi kertaa suurempi. Kun pelättiin, että suuret kuormastot tekisivät joukko-osastojen liikkeitä operaation aikana rasokkaiksi ja rehun puute oli ankara, annettiin useita käskyjä joukko-osastoille saattaa kuormastonsa määrävahvuuden mukaisiksi ja luovuttaa ylimääräiset hevoset pois (katso liite 1 f). Annetuilla käskyillä ei näytä olleen mitään vaikutusta. — Joukkojen kuormastokysymys onkin varsin merkillinen sitä lähemmin tarkastettaessa. Päämaja ja ylemmät esikunnat tahtoivat keventää kuormastoja, jotta joukkojen nopea eteneminen kävisi mahdolliseksi. Joukko-osastot olivat kuitenkin aikaisemmista taisteluista oppineet, että taempaan huoltojärjestelyyn ei aina ollut luottamista. Varminta oli luottaa itseensä. Mitä enemmän tarvikkeita oli

mukana, sitä pitemmälle tulevaisuuteen voitiin myös pysyä taistelukykyisinä. Joukko-osastot pyrkivät siis taistelukyvyyn lisäämiseen aivan päinvastaista tietä kuin korkeat esikunnat. Liitteessä N:o 5 on esitetty eversti v. Colerin selostus kenraalimajuri Wilkmanille, ja se luo valaistusta asiaan joukko-osastojen kannalta. Aika oli ehkä myös liian lyhyt laajempiin uudelleen järjestelyihin. Ilmeistä myös on, että joukkojen jatkuva huoltaminen operaation kestäessä olisi muodostunut varsin vaikeaksi esikuntien käytettävissä olevilla kolonnilla, varsinkin jos operaatio olisi syystä tai toisesta muodostunut pitkäaikaisemmaksi kuin oli suunniteltu.

Oli luonnollista, että joukko-osastot näissä olosuhteissa varsin vastenmielisesti antoivat tietoja todellisista hevosvahvuuksistaan. Tästä mainitsee Päämajan tarkastaja K. J. Riihikallio tarkastuskertomuksessaan seuraavaa:

»Tehtäväkseni annetun Armeijan hevosten lukumäärän tarkastus epäonnistui täydellisesti syystä että eri joukko-osastot olivat alituisesti liikkeellä ja heidän hallussaan olevien hevosten lukumäärä näin ollen mahdoton saada tietää. Mikkelistä saamieni ohjeiden mukaan saivat agronomi Brotherus, eläinlääkäri Gummerus ja konsulentti Huttunen Mannerheimin valtakirjan tällaisen tarkastuksen toimittamista varten, mutta huomasivat he jo Antreaassa tehtävänsä mahdottomuuden ja keskeyttivät matkansa siihen. Syynä tarkastuksen epäonnistumiseen lienee osaltaan ollut sekin, ettei joukko-osastojen komentajilla offensii- vien kestäessä ollut aikaa eikä halua tällaiseen uuteen järjestelyyn.»

Huoltokuljetuskysymys oli kaikkein kiperimpiä ja vaikeimmin ratkaistavia ongelmia. Operaation kulku tuli osottamaan, ettei tätä kysymystä ollut pystytty täysin tyydyttävästi ratkaisemaan. Erikoisesti äärimmäisillä sivustoilla toimivat hyökkäysryhmät jou- tuivat kärsimään kuljetusvaikeuksien aiheuttamista haitoista.

3. Taisteluvälinehuolto.

Arvioitu jalkaväen ampumatarvikkeiden kulutus sekä ampumatarviketilanne Karjalassa ilmenee seuraavasta Itäarmeijan esikunnan Päämajalle 15. 4. klo 21.45 lähettämästä sähkösanomasta (suomennettuna):¹

¹ Högkvarteret Fr Östarmestab nr. 100/2, 15/4, 21.35. »Överste Rehausen, Högkvarteret. Den nuvarande ammunitionstillgången på Karelska fronten

»Eversti Rehausen, Päämaja. — Nykyinen ampumatarviketilanne Karjalan rintamalla 1,100,000 patruunaa kuluu rintaman tarpeen tyydyttämiseen operaatioiden alkuun mennessä. Muut minun käytettävänäni olevat ampumatarvikkeet käsittävät: Mikkelissä 300,000 patruunaa ja Sortavalassa 800,000 patruunaa, matkalla Vaasasta Hiitolaan 2 miljoonaa, yht. 3,100,000 patruunaa.

Laskien 3,000 patruunaa kivääriä kohti ja 25,000 patruunaa konekivääriä kohti, mikä on vähin määrä, joka voidaan katsoa riittäväksi lukuunottamatta joukkojen mukanaankuljettamia ampumatarvikkeita, tarvitaan 9,655,000. Siis puuttuu 6,565,000 patruunaa, joka täten tilataan. Tässä määrässä ei ole huomioitu ylipäällikön käytettävänä olevan kolmannen jääkäriprikaadin ampumatarvikkeiden tarvetta, joka edellämainittujen laskuperusteiden mukaisesti vaatii lisäksi 2,280,000 patruunaa. Everstiluutnantti Sihvon tilauksen mukaan pyydetään lisäksi 200,000 saksalaista, 10,000 japanilaista, 10,000 mauser, 5,000 browning, 10,000 nagan, 3,000 parabellum, 5,000 tanskalaista Madsen konekivääripatruunaa ja 2,000 käsikranaattia.»

Arviot olivat epäilemättä varsin runsaat. Nykyisiksi tuliannoksiksi muunnettuna (60 patr. kivääriä ja 2,000 patr. kk:a kohti) ne tekisivät 50 tuliannosta kivääriä ja 12,5 tuliannosta konekivääriä kohti sekä lisäksi vielä joukoilla itsellään olevat ampumatarvikkeet. On kuitenkin huomattava, että keveiden kk:ien ja pk:ien puuttuessa näiden tuli oli korvattava kivääritulella. Konekiväärejä oli niinkään varsin rajoitettu määrä, pataljoonan kk.-komppaniassa vain 4—5 kpl., joten näille oli varattava suhteellisesti enemmän ampumatarvikkeita. Joukkojen tulikurin heik-

1,100,000 patroner åtgår för tillfredställandet af frontes behof in till operationernas början. Punkt öfrig till mitt förfogande stående ammunition utgöres af i St. Michel 3,000,000 patroner i Sordavala 800,000 patroner på väg från Wasa till Hiitola 2 miljoner summa 3,100,000 patroner. Punkt med.

Beräkning af 3,000 patroner per gevær och 25,000 patroner per kulspruta, vilket ær den minsta mængden som kan anses tilfylllestgøerende førutom af truppføerbanden medføerde ammunicionsføerraor, utgøeres behøvet af 9,665,000 patroner punkt saoledes førfinnes en brist af 6,565,000 patroner, hvilket hævved rekvireras punkt i denna summa ær icke upptaget ammunicionsbehøvet før till øefverbeføelhafvarens førfogande staoende tredje jøgarbrigaden før hvilken enligt ofvanstaoende berøkningsgrund krøefvas ytterligere 2,280,000 patroner punkt enligt fraon øefversteleutnant Sihvos inkommen rekvision anholles dessutom om 200,000 tyska patroner, 10,000 Japanska patroner, 10,000 mauser patroner, 5,000 brovning patroner, 10,000 nagan patroner, 3,000 parabellum patroner, 5,000 danska maskingevær Madsen patroner och 2,000 handgranater. = Pao befallning Rappe, NX.

kous oli myös omiaan lisäämään kulutusta. Näin lieneekin perusteltavissa tuo varsin runsas ampumatarvikkeiden kulutusarvio, vaikka toiselta puolen on otettava huomioon, että kysymyksessä oli nopea hyökkäys, jossa kulutus ei voisi nousta kovin korkeaksi.

Kun kuitenkin oli ilmeistä, ettei näin runsaita ampumatarvikemääriä saataisi käytettäväksi, lähetti Itäarmeijan komentaja vielä 15. 4. everstiluutnantti Sihvolle sähkösanoman, jossa hän viitaten ampumatarviketilanteeseen maassa ja lähipäivinä alkavaan operaatioon, vaatii noudattamaan mitä suurinta säästäväisyyttä ja pysyttelemään lähiaikoina puolustuskannalla. Karjalan Armeijakunnan 1,1 miljoonasta patruunasta lieneekin täten säästynyt huomattava osa käytettäväksi varsinaiseen hyökkäykseen.

Millainen sitten oli jalkaväen ampumatarviketilanne operaation alkaessa? — Säilyneistä asiakirjoista päätellen ei Itäarmeija saanut ennen operaation alkua muita huomattavampia ampumatarvikelähetyksiä kuin mitä edellä olleen sähkösanoman mukaan oli matkalla armeijalle. Käytettävissä olevat patruunamäärät koottiin Hiitolaan, josta niitä lähetettiin eri rintamaryhmille. Lähetyksistä ilmoitettiin tavallisesti sähköteitse, ja tämän sähkösanomavaihdon ja eräiden muiden tietojen perusteella on ampumatarviketilanteesta operaation alkaessa voitu saada ylimalkainen käsitys.

Ottaen huomioon silloisen pikakiväärien puuttumisen ja konekiväärien vähäisen luvun, mutta laskemalla löytyvien aseiden tuliannokset hieman nykyistä suuremmaksi, saisimme silloisen patl:n tuliannoksen suuruudeksi, suhteessa nykyiseen tuliannokseen n. 40,000 patruunaa. (Nyk. patl. t.ann. n. 78,000.) Huomautettakoon kuitenkin heti, että vapaussodan aikana laskettiin ampumatarvikkeet yksinomaan kappalemäärin. Tässä esitetyt ja myöhemmin esitettävät tuliannoslaskelmat ovat tarkoitettut ainoastaan suhteellisen käsityksen saamiseksi ampumatarviketilanteesta.

Ausfeldin ryhmä: Kai Donnerin mukaan oli jalkaväkeä varten saatu 700,000 patruunaa. Esitetyin laskuperustein vastaisi tämä patruunamäärä 17,5 pataljoonan tuliannosta. Kun Ausfeldin ryhmä käsitti kaikkiaan noin 11 pataljoonaa, tulee tästä määrästä pataljoonaa kohti n. 1,5 tuliannosta.

Joukoilla oli yleensä saapuessaan täydet patruunamäärät, toisilla pataljoonilla varsin runsaastikin. Ainakin Tampereelta saapu-

neella 2. Jääkärirykmentillä oli patruunia niin runsaasti, ettei se ennen hyökkäyksen alkua tarvinnut täydennystä. Niinpä IV Jääkäripataljoonalla (Hanell) oli mukanaan 150 000 patruunaa sekä miehillä täydet patruunamäärät. Aikaisemmin esitetyn laskuperusteen mukaan oli pataljoonalla siis mukanaan n. 4 pataljoonan tuliannosta.

Jos laskemme kullakin pataljoonalla olleen mukanaan operaation alkaessa n. 4 pataljoonan tuliannosta, tekee se 44 pataljoonan tuliannosta, johon tulee lisäksi Ausfeldin ryhmän saama 17,5 pataljoonan tuliannosta, yhteensä n. 60 pataljoonan tuliannosta eli n. 2,5 milj. patruunaa, vastaten 5,5 tuliannosta pataljoonaa kohti. — On siis todettava, että patruunia oli melko runsaasti muutaman päivän kestäväksi suunniteltua hyökkäystä varten.

Wilkmanin ryhmä: 22. 4. lähetettiin Hiitolasta Wilkmanin ryhmää varten Heinjoelle 600 000 kpl. patruunia ja 280 venäläistä käsikranaattia. Päämajan insinööriesikunnan suoraan Antreaan lähettämästä räjähdysainelastista lähetettiin edellä mainittuna päivänä Heinjoelle 800 kg dynamiittia, 90 kg pyroksoyliiniä, nalleja, sytytyslankaa ym. räjähdystarvikkeita. 25. 4. lähetettiin sinne vielä 1,000 kpl. käsikranaatteja. — Näistä ampuma- ja räjähdystarvikkeista ei liene paljoakaan ehditty ennen operaation alkua jakaa joukoille. Rintamaetappipäällikkö Heleniuksen mukaan sisälsi hänen huollettavanaan oleva varasto Heinjoella n. 0,5 milj. patruunaa ja suuria määriä räjähdysaineita. Hyvin todennäköistä onkin, että Heinjoen varasto sisälsi operaation alkaessa n. 500,000 patruunaa eli noin 12—13 pataljoonan tuliannosta. Kun hyökkäyksen alkaessa Wilkmanin ryhmä käsitti 11 pataljoonaa, tuli siis ampumatarvikereservi olemaan runsaasti yksi tuliannos pataljoonaa kohti, siis verraten vähän. On kuitenkin otettava huomioon, että Talin aseman tultua vallatuksi voitaisiin ampumatarvikkeita ryhmälle kuljettaa rautateitse, joten ei ollut tarkoituksenmukaista perustaa Heinjoelle suuria varastoja huonojen tieyhteyksien taa.

24. 4. oli joukko-osastoilla näiden omien ilmoitusten mukaan 1,291,585 kiväärin ja 653,390 konekiväärin patruunaa eli yhteensä 1,944,975 patruunaa. Tämä tekee jonkin verran yli 200 patruunaa miestä kohti ja lähes 13,000 patruunaa konekivääriä kohti.

Pataljoonan tuliannoksissa laskettuna tekee se yhteensä n. 48 pataljoonan tuliannosta eli runsaasti 4 tuliannosta pataljoonaa kohti. Ryhmän patruunamäärä nousi siis kaiken kaikkiaan 2,5 milj. patruunaan, joka vastaa n. 60 pataljoonan tuliannosta, ts. n. 5,5 tuliannosta jokaista ryhmän pataljoonaa kohti.

Tässä ei ole huomioitu myöhemmin Wilkmanin ryhmään liitettyjä Vaasan ja Pohjois-Savon rykmenttejä. Pohjois-Savon rykmentillä oli sen saapuessa rintamalle rykmentin komentajan erään sähkösanoman mukaan vain 80 patruunaa miestä kohti, ja käsikranaatit puuttuivat kokonaan. Vaasan rykmentin ampumatarvikemäärästä ei ole tietoa.

Sihvon ryhmä:

22. 4. lähetettiin Hiitolasta 400,000 patruunaa ja 24. 4. 200,000 patruunaa Antreaan. Näistä lienee suurin osa jaettu joukoille, sillä 25. 4. päivätyn varastoluettelon mukaan oli varastossa vain noin 250,000 patruunaa, niistä n. 30,000 saksalaisia ja japanilaisia patruunia. Saman varastoluettelon mukaan oli varastossa vielä 61 kpl. venäläisiä, 3 kpl. saksalaisia, 1 kpl. Berdan ja 2 kpl. japanilaisia kiväärejä, 18 kpl. haulipyssyjä, 564 kpl. pomminheittokoneen ammuksia, 100 kpl. käsikranaatteja (kotimaisia), 17 kpl. pyöreitä käsikranaatteja ilman nalleja, 5 kpl. sytytyspommeja, 20 kg kiviruutia, 15 l kivääriöljyä, 8 kpl. konekiväärin varapiippuja, 1 kpl. ilmatorpedo ym. pienempää tavaraa.

Patruunamäärältään vastaa Sihvon ryhmän patr.varasto Antreaassa n. 8 pataljoonan tuliannosta. Kun pataljoonia oli yhteensä 8, oli siis patruunareservi n. 1 tuliannos pataljoonaa kohti eli siis suunnilleen sama määrä kuin Ausfeldin ja Wilkmanin ryhmissäkin.

Joukko-osastoilla olleista patruunamääristä ei ole tarkempaa tietoa, mutta lienevät ne olleet melko runsaat. 3. Karjalan rykmentin (Sarlin) käsky N:o 44/23. 4. 18 määrää ampumatarvikkeista seuraavaa:

»Pataljoonien päälliköt pitävät huolta siitä, että jokaisella miehellä on 200 patruunaa ja että sitäpaitsi komppanian kuormastossa on 10,000 patruunaa jokaista komppaniaa kohti. Kaikkien konekivääri-
vöiden on oltava valmiiksi ladattuina. Loput patruunoista seuraa mukana pataljoonan kuormastossa — — — — —.»

Kun rykmentin taisteluvahvuus oli n. 1,500 miestä jakaantuneena 11 komppaniaan tai vastaavaan osastoon, voidaan patruunamääristä tehdä seuraava laskelma:

$$\begin{array}{r} 1,500 \text{ miestä } \dot{\text{a}} \text{ } 200 \text{ patr.} = 300,000 \text{ patr.} \\ 11 \text{ kompp. } \dot{\text{a}} \text{ } 10,000 \text{ »} = 110,000 \text{ »} \\ \hline \text{Yht. } 410,000 \text{ patr.} \end{array}$$

Konekiväärien patruunamääristä ei ole tietoa, mutta olettaen, että niitä oli ainakin yhtä paljon kuin Wilkmanin ryhmässä eli n. 13,000 kpl. konekivääriä kohti, saamme konekivääripatruunien lukumääräksi 130,000, konekiväärien lukumäärän ollessa 10. — Näin ollen perusyksikköjen mukana olisi ollut 3. rykmentissä yhteensä 540,000 patruunaa. Tämä jo tekee esityksessä seuratun tuliannoslaskuperusteen mukaan n. 13—14 pataljoonan tuliannosta eli pataljoonaa kohti n. 4 tuliannosta. Kun tähän tulee lisäksi vielä patl:n kuormastossa ja rykmentin varastoissa olevat ampumatarvikkeet, joiden määristä ei ole tietoa, nousee arvio vielä huomattavasti, ehkäpä 5—6 tuliannokseen pataljoonaa kohti.

Karjalan 2. rykmentin ja Pohjois-Hämeen rykmentin patruunamääristä ei ole tietoa, mutta suhteellisesti ne varmasti olivat yhtä suuret, ehkä suuremmatkin kuin 3. rykmentissä, sillä nämä rykmentithän toimivat rintaman tärkeimmällä osalla.

Sihvon ryhmän pääampumatarvikevarasto sijaitsi Antreassa. 3. Rykmenttiä varten oli Imatralla perustettu pienempi varasto, joka oli rykmentin hallussa. 15. 4. päivätyllä 3. Rykmentin käskyllä ilmoittaa rykmentti perustavansa kaksi kenttävarastoa rintaman taa, toinen Kuurmanpohjaan, toinen Jänhiälään. Kenttävarastoihin, jotka aloittivat toimintansa 17. 4., sijoitettiin paitsi ampumatarvikkeita, myöskin muonaa ja rehua sekä varusteita. Joukkojen tuli omilla hevosillaan noutaa näistä haluamansa tarvikkeet, mutta ennen hyökkäyksen alkua sijoitettiin kumpaankin kymmenkunta kuormahevosta tarvikkeiden kuljettamiseksi eteen hyökkäyksen alettua. Muilla rintamanosilla ei tiettävästi tällaisia kenttävarastoja esiintynyt.

Itäarmeijan hallinnassa oli vielä joku määrä patruunia Hiitolan varastossa. Niinpä etappikomissaari Genetzin erään 23. 4. illalla päivätyn sähkösanoman mukaan siellä oli 1,025,000 venäläistä

kiväärinpatruunaa. Näistä jaettiin osa 24. 4. kuluessa joukoille, mm. Sihvon ryhmälle Antreaan 200,000 patruunaa. Sitä paitsi varastossa oli vielä parisentuhatta venäläistä käsikranaattia, 950 kg dynamiittia, 700 kg poraruutia, 300 kg pyroksoyliinia ym. 25. 4. klo 10 ap. sai etappikomissaari Genetz sähkömääräyksen armeijan esikunnalta lähettää *kaikki Hiitolassa olevat kiväärin patruunat Antreaan*. Lähetys suoritettiin, käsittäen 780,000 kiväärin patruunaa, osoitettuna Sihvon ryhmän etappiosastolle, jolle armeijaesikunta antoi puolestaan sähkömääräyksen, että »näitä patruunia ei saa purkaa vaunuista eikä niistä saa antaa yhtään ulos ilman meidän lupaamme». — Tämä patruunamäärä, joka vastasi n. 20 pataljoonan tuliannosta, muodosti siis Itä-armeijan liikkuvan ampumatarvikereservin.

Tämän lisäksi Antrean asemalla seisoj operaation alkaessa räjähdysvälineillä kuormattu rautatievaunu sisältäen mm. 140 kg dynamiittia, 348.2 kg saksalaisia »saippuuita», 15 kg. venäläisiä »saippuuita», 45 kg pyroksoyliinia, ratsuväen räjähdyspatruunia, nalleja, sytytyslankaa, sähköjohtoa, aikasytytyskelloja, sytytyskoneita ja paljon muita erilaisia räjäyttämistävälineitä.

Jv. ampumatarvikkeiden porrastus edellisen perusteella oli Itä-armeijassa operaation alkuvaiheessa seuraava:

Hiitolan keskusmakasiinissa n. 780,000 patruunaa, jotka 26. 5. siirrettiin Antreaan armeijan liikkuvaksi ampumatarvikereserviksi.

Antreassa Sihvon ryhmän varastossa n. 600,000 patruunaa, joista kuitenkin suurin osa lienee ehditty jakaa joukoille ennen hyökkäyksen alkua, sekä lisäksi räjähdysaineita ja -välineitä.

Heinjoella Wilkmanin ryhmää varten n. 600,000 patruunaa sekä käsikranaatteja ja räjähdysaineita.

Raudussa Ausfeldin ryhmää varten n. 700,000 patruunaa.

Joukoilla oli mukanaan varsin runsaasti patruunia. Ne olivat jakautuneet kolmeen portaaseen:

a) miehille, b) kompp.patr.ajoneuvoihin ja c) patl:n patr.ajoneuvoihin. Sitä vastoin rykmenteillä ei yleensä ollut patruunakuormastoja eikä varastoja. Muutamissa joukko-osastoissa näyttää kuitenkin perustetun jonkunlaisia varastoja, ei kuitenkaan niin paljon täydennysmielessä, kuin kuormastojen keventämiseksi. Niinpä 3. Jääk.Ryk:n:n pvk:ssä N:o 25/21. 4. 18. määrätään:

»——— Pataljoonat jättävät ylimääräiset ampumatarvikkeet, konekiväärit, miinanheittäjät ym. aseet toistaiseksi säilytettäväksi 3. Rykm:n varastoon majatalossa (Heinjoella), koska ylimääräiset tavarat liiksi rasittavat kuormastoa ———».

Jv:n ampumatarvikkeiden porrastus hyökkäystä varten on katsottava asialliseksi. Eri mieltä voi olla siinä, oliko tarpeellista Heinjoelle muodostaa niinkään suurta patruunavarastoa, koska tarkoituksena oli kaikesta päättäen Talin nopean valtauksen jälkeen suorittaa täydennys rautateitse. Ottaen kuitenkin huomioon, että Talin valtaus ei sujuisikaan yhtä nopeasti kuin oli suunniteltu ja että punaiset peräytyessään voisivat pahoin rikkoa rataa, on ampumatarvikevarasto Heinjoellakin perusteltavissa.

Tykistö: — 21. 4. oli Karjalan tykistöllä 1,540 ammusta. — 18. 4. lähetettiin Vaasasta Hiitolaan 4,330 ammusta ja 24. 4. Jyväskylältä Hiitolaan 4,080 ammusta. Viimeksi mainittu lähetys saapui perille vasta operaation alettua, joten tykistöllä operaation alkaessa oli käytettävänä vain n. 5,900 ammusta. Näistä oli Wilkmanin ryhmän 24. 4. päivätyn ilmoituksen mukaan 2,802 ammusta, eli n. 155 ammusta tykkiä kohti. — Tykistöammuksia alkoi saapua runsaasti vasta operaation alettua, mutta kuljetusvaikeudet estivät niiden saamista pattereille. Mainittakoon, että tykistöllä oli käytettävänä kaksi ammuskolonnaa, toinen Wilkmanin, toinen Ausfeldin tykistöllä.

Muu taisteluvälinehuolto: — Päämajan toimesta lähetettiin Itäarmeijaa varten myös pieniä määriä aseita, jotka välittömästi jaettiin edelleen joukoille. Niinpä 22. 4. sai etappikomissaari Hiitolassa määräyksen lähettää juuri sinne saapuneet 125 kpl. karbiineja Karjalan ratsujääkärin 1. eskadroonalle Kiviniemeen ja 2 kpl. konekiväärejä 16. Jääkäripataljoonalle Heinjoelle.

Rikkoutuneiden aseiden korjausta varten oli Antreaan perustettu Karjalan armeijakunnan teknillisen osaston toimesta korjauspaja.

Tykistökalustoa täydennettiin ja korjattiin operaation valmisteluvaiheessa suurella kiireellä ja ehdittiinkin se saada auttavaan kuntoon ennen hyökkäyksen alkua.

4. Taloushuolto.

a) Elintarviketäydennys.

Kuten Itäarmeijan päiväkäskyn N:o 26:n jo aikaisemmin esitetystä huoltoerikoismääräyksestä tiedämme, tuli elintarvikevarastoja, »etappimakasiineja», muodostaa Antreaan, Heinjoelle ja Rautuun. Antreassa ja Raudussa oli jo aikaisemmin ollut Karjalan Armeijakunnan elintarvikevarastoja ja Heinjoellakin oli tiedustelut etukäteen suoritettu. Samalla kun varastoja koottiin, tuli huolehtia myös sekä rintamalla ennestään olevien että saapuvien joukkojen muonituksesta.

Itäarmeijan päiväkäskyssä N:o 9/13. 4. 18. määrätään:

»Hiitolan asemalla saavat sotajoukot *elintarpeita neljäksi päiväksi* ensi sijassa käytettäväksi. — Armeijaintendenttuuri antaa suoraan joukoille lähempiä määräyksiä näiden muonituksesta.»

Tämä määräys tarkoitti niitä joukkoja, jotka muualta keskitettiin Karjalaan. Tarkoituksena oli ilmeisesti turvata joukkojen elintarvikekysymys sinä aikana, jolloin joukot olivat majoitetuina ennen niiden lopullista ryhmittymistä. Karjalan Armeijakunnan joukkojen muonitus voi edelleen tapahtua entiseen tapaan eikä näin ollen vaatinut toistaiseksi erikoistoimenpiteitä.

Joukkojen jatkuvan huollon kannalta oli armeijaesikunnalle välttämätöntä saada selvä käsitys joukko-osastojen huoltotilanteesta. Niinpä Itäarmeijan päiväkäskyssä N:o 28/19. 4. 18. määrätäänkin:

»Elisenvaaraa sivuutettaessa on jätettävä täydellinen voimasuhde upseereista, aliupseereista, miehistöstä, hevosista, ajoneuvoista, kuularuiskuista, ilmoittamalla mallin, ampumavaroista (saksalaisia ja venäläisiä) sekä käsipommeista.»

Tässä kiinnittää huomiota, ettei elintarvikkeiden ilmoittamisesta puhuta mitään. Joukoilla oli saapuessaan kuitenkin useamman päivän elintarvikkeet mukanaan, mutta niitä ei luonnollisestikaan ilmoitettu, koska ilmoitusta ei ollut pyydetty.

Elintarvikkeiden saanti oli varsin vaikeaa siitä huolimatta, että sotamuona-annos oli puristettu mahdollisimman pieneksi. Päiväannos miestä kohti oli seuraava:

Leipää, ryyniä tai jauhoja	350 g
Lihaa ja juustoa	200 »
Voita	60 »
Perunoita 1½ l.	n. 1,000 »
Sokeria	25 »
Teetä	3 »
	Pv.annos yht. 1,638 g

Tämän lisäksi saantimahdollisuuksien mukaan jaettiin n. 400 g maitoa tai piimää, joten miehen pv.annoksen suruus oli n. 2 kg. Kaikesta huolimatta uhkasi elintarvikepuute armeijaa pakottaen ryhtymään mitä ankarimpaan säännöstelyyn. (Katso liite 1 d, kohta C ja E.)

Joukoilla oli, kuten sanottu, yleensä saapuessaan täydet elintarvikemäärät, mutta uskollisina vanhoille tottumuksilleen, että silloin on tavaraa otettava kun sitä on saatavissa, otettiin Hiitolasta lisää niin paljon kuin saatiin. Täten joukoilla voidaan katsoa yleensä olleen mukanaan niin paljon elintarvikkeita, että ne olisivat riittäneet suuremmitta täydennyksittä operaation alkuun saakka. Mutta joukot pitivät varastonsa omina tietoinaan ja ottivat jatkuvasti vastaan elintarvikkeita armeijaintendenttuurilta. Niinpä useilla joukko-osastoilla olikin operaation alkaessa hallussa niin paljon elintarvikkeita, paitsi rehua, että eivät koko operaation aikana tarvinneet täydennystä. Näin oli esimerkiksi 3. Jääk. Rykmentissä asian laita. Monet joukko-osastot sitä paitsi ehtymättömän kokoamishalunsa ajamina suorastaan väärentelivät voimansuhdeilmoituksiaan todellista suuremmiksi, niin että armeijaesikunnalla oli syytä vakaviin huomautuksiin. (Vrt. liite 1 f, kohta 3.)

Joskin muonitus tuotti vaikeuksia, oli rehutuskysymys vielä paljon pulmallisempi, sillä maan rehuvarat alkoivat jo olla loppuun käytetyt. Tältä kannalta arvostellen olivat armeijaesikunnan toimenpiteet hevosluvun rajoittamiseksi suorastaan välttämättömiä. (Katso liite 1 f, kohta 1.) Joukko-osastot eivät voineet nähdä asiaa näin laajassa näkökulmassa, he näkivät vain oman tarpeensa ja pitivät siitä kynsin hampain kiinni. Ei kuitenkaan ole epäilemistäkään, etteikö joukkojen hevosmäärissä olisi voitu tehdä huomattavia supistuksia joukkojen kuormastojen

siitä kärsimättä. Niinpä 3. Jääk. Rykmentin komentajalla oli vielä 25. 4. aihetta huomauttaa alaisilleen, että jv.komppanian joukkueen johtajille ei kuulu ratsuhevosta.

Huutava rehun puute pakotti vähentämään annoksia ja ryhtymään muihinkin radikaalisiin toimenpiteisiin. Armeijaintendenttilaitoksen päiväkäskey N:o 2 on tilannetta kuvaava, joten se jäljennetään tähän sellaisenaan:

Itäarmeijan Kenttä-intendenttilaitos.

Elisenvaara huhtik. 18 pvnä 1918.

PÄIVÄKÄSKY N:o 2.

1:o — Vallitsevan rehun puutteen takia vähennetään heinäannos 8 kg hevosta ja päivää kohti. Joukko-osastojen intendentit valvovat rintamalla, että tätä määräystä tarkalleen noudatetaan.

Lisärehuna käytetään aina 8 kg asti kauran- ja rukiinolkia saantimahdollisuuksien mukaan.

Mikäli mahdollista, on olkirehut hakattava silpuiksi. Appeeseen ripotellaan säästäväisesti joukoille jaettua rehujauhoa, jota nykyään ei enää ole saatavissa.

2:o — Hiitolaan kerätyt syyhyn tartuttamat hevoset on viipymättä otettava hengiltä.

3:o — Päällikköjen huolesta on joukkojen ensi tilassa luovutettava liikahevoset Etappikomissaarille, Hiitolaan, ja on tämä oikeutettu myymään ne julkisella huutokaupalla, josta kuulutus on tehtävä lähiseurakuntien kirkoissa.

Toll.
Kenraali.

O. Genetz.
Kapteeni.
Itäarmeijan Kenttäintendentti.

Rehutilannetta pyrittiin siis parantamaan kolmea tietä:

- a) Rehuannoksia pienentämällä,
- b) Sairaot hevoset tappamalla,
- c) Terveet liikahevoset myymällä.

Rehuannoksia pienennettiin, mutta sairaiden hevosten tappamisesta ja liikahevosten myymisestä ei tullut mitään. Hiitolan kapisairaalassa oli 22—24 kapistä hevosta, joiden lopettaminen annettiin etappikomissaari Genetzin tehtäväksi. Mutta kun hevoset olivat erittäin kauniita ja hyvässä kunnossa sekä näyttivät suuresti parantuneen, ei etappikomissaari pannut käskyä täytän-

töön, sillä Pohjanmaalta oli juuri tulossa suuria rehulähetyksiä. Liikahevosten myyminen niinikään raukesi syystä, että joukko-osastot eivät luovuttaneet liikahevosiaan.

Tykistöhevosten ruokkimisesta pyrittiin pitämään parempaa huolta. (Katso liite 1 h, kohta 4.)

Rehujen käyttöä säännöstelltiin äärimmäisen tarkasti. Tuhlaus kiellettiin jyrkästi. Karisuheinätkin määrättiin tarkoin koottaviksi (katso liite 1 i). Tällaisten määräysten antaminen armeijakesikunnan taholta todistaa jo todellista hätää. Hätäkeinona on myöskin pidettävä selluloosaruokinnan käytäntöön ottamista. Tästä antaa kiintoisan kuvauksen ennen mainittu Päämajan tarkastaja K. J. Riihikallio tarkastuskertomuksessaan:

»Armeijan hevosten selluloosaruokinnan on Karjalan rintamalla järjestänyt ja toimeenpannut insinööri Tammenoksa erinomaisella tarmolla. Selluloosaruuan valmistusasemia on Antreassa, Imatralla ja Hiitolassa ja oli allekirjoittaneen käydessä Imatran valmistusasemalla ruokasekotus seuraava: 6 kg heiniä, 4 kg kauranolkia, 200 g kakkujauhoja ja 1,5 kg selluloosaa. Heinä- ja olkimäärää yhä vähentämällä lisätään selluloosaa sikäli kuin hevoset näyttävät tottuvan uuteen ravintoon. Pieniä pysähdyksiä selluloosaruuan valmistuksessa oli tapahtunut siksi, ettei Hiitolan Piiri-intendenttikonttori ollut kyennyt lähettämään tarpeellista määrää heiniä valmistusasemalle. Huhtikuun 22 päivänä 1918 valmistettiin selluloosaruokaa 1,000 Karjalan armeijan hevoselle ja lisätään tuotantoa lähitulevaisuudessa mahdollisimman paljon. Insinööri Tammenoksan apulaisena ruokintaa rintamalla järjestämässä ja tarkastamassa on ollut Aliupseeri Kinnunen.»

Joukkojen muonituksen ja rehutuksen järjestelyssä jo operaation valmisteluajana oli armeijaintendentuurilla yllin kyllin puuhaa. Tästä sekä yleisestä elintarvikepuutteesta johtuen näyttää varastojen muodostaminen »etappimakasiineihin» jääneen verraten vähäiseksi. Niinpä esimerkiksi Heinjoella, jonne piti perustettaman elintarvikemakasiini, näyttää vielä 21. 4. kärsityn suoranaista puutetta päätellen Wilkmanin rintamaintendentin Vuolle-Apialan armeijaintendentille lähettämästä sähkeestä, joka kuuluu:

»Tarvitsemme päivittäin heiniä 16,000 kg. Pyydän, että ne ehdottomasti lähetetään. Sokeria emme ole vielä saaneet kiloakaan, miehistö sen johdosta tyytymätön. Lähettäkää heti.»

Joukko-osastoilla olisi kyllä itsellään ollut elintarvikkeita, kuten tiedämme, mutta kelirikon takia eivät kuormastot olleet pystyneet seuraamaan. Esimerkiksi 3. Jääk. Rykmentin kuormasto oli tähän aikaan Kuparsaassa. Näin ollen täytyi joukot muonittaa »etappimakasiinista», jossa ei kuitenkaan ollut riittävästi tarvikkeita.

Muonitusvaikeuksia lisäsi vielä ruokittava siviiliväestö, jota osaksi myös kuului joukko-osastoihin kaikenlaisissa siviilipalvelustoimissa. Annan puheenvuoron taas K. J. Riihikalliolle:

»Oheeniittäen jäljennökset Karjalan Armeijakunnan II ja III Rykmentin ruokittavista henkilöistä pyydän kunnioittaen huomauttaa, ettei rykmenttien kokoonpano vastaa Ylipäällikön vahvistamaa rykmenttien kokoonpanoa. Erikoisemmin huomautan pataljoonien siviilihenkilökunnan runsaudesta, joka mielestäni on aivan tarpeettoman suuri. Etenkin pataljoonien naispalvelijoiden lukuisuus herätti ihmettelyäni ja ehdotukseni on, että tässä suhteessa pantaisiin uusi järjestely aikaan ja naisista niin monet kuin mahdollista poistettaisiin rintamilta.»

Ainakin 3. Karjalan Rykmentissä pantiinkin »uusi järjestely aikaan» ennen operaation alkua ja naisväki korvattiin miehillä. Jääkäripataljoonissa ei tällaista henkilökuntaa ollutkaan.

K. J. Riihikallio jatkaa:

»Varsinkin niillä seuduin missä rintama on pysynyt pitemmän aikaa paikallaan, on tällaisen (paikallis-) hankinnan kautta paikkakunnan siviiliväestö saatettu melkein nälänhädän partaalle, etenkin kun paikkakunnan Elintarvelautakunnat useimmissa tapauksissa ovat aivan toimettomat.»

Lopuksi oli käynyt niin, että suuri osa siviiliväestöä oli jäänyt joukko-osastojen muonitettavaksi, erikoisesti Antrean—Imatran välisellä alueella. Höykkäyksen alkaessa ja joukkojen poistuessa paikkakunnilta uhkasi väestöä nälänhätä. Jotakin oli tehtävä. 24. 4. Sihvon ryhmän rintamaetappipäällikkö Kuusela, joka näyttää olleen erinomaisen järjestelykykyinen ja tarmokas herra, lähetti Antrean, Jääsken ja Joutsenon kunnan elintarvelautakunnille seuraavan kirjelmän:

»Koska siviiliväestö kaikkialla rintama-alueen läheisyydessä yhä edelleen kääntyy talousosastojemme puoleen avunpyynnöllä saada elintarpeita, niin kehoitamme teitä mitä vakavimmin heti ryhtymään

sellaisiin toimenpiteisiin, että Teidän toimestanne koko rintama-alueen läheisyydessä oleville vähävaraisille toimitetaan avustusta tasan kaikille. Jollette voi järjestää heidän ruokintaansa täällä, niin ryhtykää muiden kunnallis- y.m. viranomaisten kanssa siirtämään nälkää kärsivät joukot pois rintama-alueelta. Huomautamme vielä, että asettamalla yksi henkilö kuhunkin kansakoulupiiriin tarkastamaan ja luetteloja laatimaan käy noiden perheiden lukumäärän selville saaminen ja avun tasan jakaminen verrattain helpoksi.

Tehtävänne laiminlyönnistä voi seurata ankara rangaistus, sillä emme voi sallia toimivan armeijan häiritsemistä.»

Edellä luetussa kirjelmässä esiintyy ensi kerran ajatus siviiliväestön evakuoimisesta. Vapaussodan oloja kuvaavaa on, että tehtävä jätettiin elintarvikelautakunnille ja niiden harkinnasta riippuvaksi. Näin ollen jäi evakuointi täällä kuten muuallakin Karjalassa suorittamatta. Merkillistä kuitenkin on, ettei tähän keinoon nimenomaan sotilasviranomaisten taholta turvauduttu ainakin osittain jo aikaisessa vaiheessa, sillä liikaväestö tuotti armeijan toiminnalle koko sodan ajan varsin suuria vaikeuksia. On kuitenkin muistettava, että siviiliväestöstä, ennen kaikkea maanviljelijöistä, oli armeijalle arvaamatonta hyötyäkin.

Sen lisäksi, mitä edellä on joukko-osastojen elintarviketäydennyksestä sanottu, mainittakoon vielä, että joukko-osastot tekivät muona- ja reutilauksensa neljäksi päiväksi kerrallaan. Elin-
tarvikkeiden porrastuksesta ja jaosta Sihvon ryhmässä määrätään 22. 4. annetussa käskyssä seuraavaa:

»Muonatarpeita tulee rykmentillä olla varalla yli tavallisen määrän kolmeksi päiväksi pakattuna kahden päivän annos komppanioiden muonakuormiin ja yhden päivän annos pataljoonan muonakuormastoon. Säännöllinen muonan jako tapahtuu rykmentistä pataljoonille aina kolmeksi päiväksi ja pataljoonista komppanioille aina yhdeksi päiväksi kerrallaan.»

Käskey on lähemmin tarkastettuna varsin ristiriitainen ja vaikeasti käsitettävä. Se kuitenkin osoittaa pyrkimystä porrastaa elintarvikkeet eri johtoportaisiin, ja vastaavanlainen järjestys oli myös muiden ryhmien joukko-osastoissa, joskin yksityiskohtat, vieläpä tarvikemäärätkin lienevät olleet varsin erilaiset. Asian yksityiskohtainen selvittäminen on mahdotonta. Tykistön elintarviketäydennykseen nähden oli määrätty, että patterit ja yksityiset tykit saavat muonituksensa siltä pataljoonalta, jonka alueella ne toimivat.

Rintamaintendenttuuri lähetti elintarvikkeet ainoastaan purkamisasemille, joilta joukko-osastot saivat ne noutaa omilla välineillään. Ellei rautatietä ollut käytettävissä, kuten Heinjoella, noutivat joukko-osastot tarvikkeet suoraan rintamaintendenttuurin varastosta, »etappimakasiinista». Tätä varten rykmenteillä oli käytettävänään muonituskolonnansa, jonka määrävahvuuden mukaan piti sisältää 17 ajoneuvoa, mutta ajoneuvomäärä oli hyvin vaihteleva eri joukko-osastoissa.

b) Vaatetuksen ja varustuksen täydennys.

Aikaisemmin on intendenttipiirikonttoreja käsittelevässä kohdassa esitetty ne tärkeimmät vaatetus- ja varusmäärät, joita operaation valmisteluvaiheessa ja sen kestäessä joukoille jaettiin. Miten jako yksityiskohdissaan on tapahtunut, ei ole ollut mahdollista selvittää. Mutta esitetystäkin selviää, että tähänkin puoleen asiasta kiinnitettiin huomiota, joskaan ei ehkä niin suuressa määrin kuin olisi ollut tarpeellista ja mahdollistakin. Olihan tarvikkeita melkoiset määrät varastossa Hiitolassa vielä operaation loppuvaiheessa.

Karjalan Armeijakunnan joukko-osastojen toimesta oli perustettu verstaata valmistamaan erilaisia vaatetus- ja varusesineitä. Verstaat olivat täydessä työssä vielä Viipurin operaation valmisteluvaiheessa. (Katso liite 2 a, 6 §.)

Intendenttipiirikonttorin toimesta oli Hiitolaan perustettu jalkineitten korjauspaja. Armeijan päiväkäskyssä N:o 13/15.4. kehoitetaan joukko-osastoja lähettämään korjattavat jalkineensa sinne kunnostettaviksi. Samassa päiväkäskyssä määrätään upseerit valtiolta saamistaan varusteista suorittamaan maksu. (Katso liite 1 d, kohta A ja F.)

Osoitukseksi siitä, mikä käsitys joukko-osastojen talousherroilla oli virkatiestä, ja siitä, missä, määrin armeijan huoltojärjestelmään luotettiin, esitetään eräs sähke 23 pv:iltä huhtikuuta:

Johtaja Hallman
Intendenttihakituksen Kuopion Piirikonttori
Kuopio.

Valmistakaa kolmannen jääkärirykmentin tarpeeksi 2,200 kesäpukua ja lakkia sama määrä samasta kankaasta.

Partanen.
Rykmentin talousupseeri.

Talousmateriaalin evakuoinnista oli määrätty, että kalja- ja maitoastiat oli joukko-osastojen toimesta heti niiden saavuttua palautettavat uhalla, että lähetykset muuten lakkautetaan. Tässä yhteydessä mainittakoon, että maitoa ja piimää saapui Itäarmeijan tarpeeksi pääasiassa Savonlinnan seudun maanviljelijöiltä, mutta myös Pohjois-Karjalasta aina Nurmesta myöten.

Yhteenvetona taloushuollon valmisteluista voitaneen sanoa, että yleensä tehtiin se, mikä niissä oloissa oli mahdollista. Tosin elintarvikevarastot jäivät kovin pieniksi eikä rehuvarastoja voitu muodostaa ensinkään, mutta sitä runsaammin olivat joukot yleensä haalineet ruokatarvikkeita kuormastoihinsa. Etappikomissaari Genetzin kertoman mukaan armeijan reutilanne helpottui vasta sitten, kun alettiin ylittää rajahintoja, jolloin rehua alkoi jälleen saapua Pohjanmaalta.

5. Lääkintähuolto.

a) Lääkintäpalvelus.

Itäarmeijan lääkintäpalveluksen järjestely perustui mitä laajimmassa määrässä Karjalan Armeijakunnan entiseen järjestelyyn. (Vrt. kuva 2 ja liite 3 a.)

Armeijäkäskyssä N:o 26/18. 4. määritellään lääkintäpalveluksen järjestely seuraavasti:

»*Etappisairasvastaanotto* on Everstiluutnantti Sihvon joukko-osastolle Imatralla, Ensossa ja Antreassa; Kenraalimajuri Wilkmanin osastolle Heinjoella ja Eversti von Ausfeldin osastolle Valkjärvellä ja Kiviniemessä.»

Imatralla, Antreassa ja Kiviniemessä oli jo ennestään olemassa kenttäsairaalat. Kuparsaarella toiminut kenttäsairaala siirrettiin 14. 4. Heinjoen pappilaan. Valkjärvelle, jossa aikaisemmin oli toiminut pieni kenttäambulanssi, perustettiin niinikään kenttäsairaala, ja Raudussakin toimi pieni sairaala, joka eversti Ausfeldin vaatimuksesta oli sinne perustettu hyökkäyksen alettua. Tampereen valtauksen jälkeen siirtyi Tanskan Punaisen Ristin Kenttäsairaala Ensoon, jossa sitä ennen ei ollut hoitopaikkaa.

Imatralle perustettiin lisäksi 4. 4. toinen sairaala Norjalaisten Naisten Ambulanssin toimesta ja II. 4. vielä kolmas sairaala lääkintähallituksen määräyksestä Rauhan sanatoriumiin. Antreassa olevaa kenttäsairaala-a vahvistettiin myös perustamalla sinne erillinen kuumesairaala.

Sairaspaikkojen luku oli operaation alkaessa kenttäsairaaloissa seuraava:

Imatran Kenttäsairaala	45
Norjan Naisten ambul., Imatra	200
Rauha-Sairaala, Imatra	150
Tanskan Punaisen Ristin Kenttäsairaala, Enso	150
Antrean Kenttäsairaala	33
Antrean Kuumesairaala	15
Heinjoen Kenttäsairaala	100
Kiviniemen Kenttäsairaala	30
Raudun Kenttäsairaala	20

Valkjärven Kenttäsairaalan sairaspaiikkojen luvusta ei ole tarkkaa tietoa, mutta lienee se ollut korkeintaan parinkymmenen paikkeilla. Täten tuli välittömästi hyökkäystä varten varattujen kenttäsairaaloiden yhteinen sairassijaluku nousemaan yli 750. Näistä tuli sijaitsemaan:

Sihvon ryhmän alueella	n. 590
Wilkmanin » »	100
Ausfeldin » »	n. 70

On vaikea käsittää, millä perusteilla tähän jakoon oli tultu. Ainakaan se ei ole sopusoinnussa operaatiosuunnitelman kanssa. Luonnollisempaa olisi ollut pitää pari kenttäsairaala-a takana reservinä ja hyökkäyksen edistyessä työntää niitä eteenpäin ennen kaikkea päähyökkäyssuunnassa. Erinomaisen sopivia näin käytettäviksi olisivat olleet ensiluokkaisesti varustetut ulkomaiset kenttäsairaalat. — Koko armeijan puitteissa lääkintäpalvelusta arvostellen jää pakostakin loppuvaikutelmaksi, että se ei perustunut selvään, tilanteeseen pohjautuvaan suunnitelmaan, vaan lienee yksinomaan määräävänä tekijänä ollut sairaaloiden paikalliset perustamismahdollisuudet. Näyttää siltä, että armeijan sotilaskoulutusta saamaton ylilääkäri ei jaksanut eläytyä näin

suurissa puitteissa tapahtuvan operaation lääkintäpalvelukselle asettamiin vaatimuksiin. Sitä suurempi syy olisi ollut armeijan johdolla, erikoisesti esikuntapäälliköllä puuttua asioiden kulkuun. Toiselta puolelta on kuitenkin huomautettava, että uudet sairaalat perustettiin siksi aikaisessa vaiheessa, että armeijan ylilääkärillä ei ollut tietoa tulevan operaation suunnitellusta kulusta, ja kun operaatiosuunnitelma sitten kiteytyi, ei myöskään armeijan johdon taholta katsottu olevan syytä ryhtyä laajoihin uudelleenjärjestelyihin.

21. 4. saapui rintamalle vielä Ruotsin Punaisen Ristin ambulanssi, joka sekin sijoitettiin Käkisalmeen. Tämän toimenpiteen tarkoituksenmukaisuutta ei voitane mitenkään perustella. Aina-kin tämä ambulanssi olisi voitu varata ilman mitään vaikeuksia myöhempää käyttöä varten.

Osaksi kotiseudulla, osaksi sota-alueella oli ennestään useita kiinteitä sotilassairaaloita, »etappisairaaloita», joita Viipurin operaation valmisteluvaiheessa vielä vahvistettiin ja lisättiin. Tällaisia oli Hiitolassa, Jaakkimassa, Jääskessä, Parikkalassa, Savonlinnassa, Punkaharjulla, Käkisalmissa, Sortavalassa, Joensuussa ym.:lla Karjalassa. Lääkintäkenraali von Bonsdorffin mukaan oli kiinteissä sairaaloissa Viipurin operaation alkaessa yli 1,800 sairas-sijaa. Rintamaa lähinnä olevat kenttä- ja etappisairaalat esiinty-vät karttaluonnoksessa (kuva 3).

Tässä yhteydessä ei ole syytä eikä tilaisuutta tämän tarkem-min puuttua lääkintäpalveluksen järjestelyyn, varsinkin kun asiasta on saatavissa yksityiskohtaisia tietoja lääkintäkenraali Hj. von Bonsdorffin teoksesta »Sjukvårdstjänsten i Finlands Fri-hetskrig».¹ Lääkintäpalveluksen suoritus operaation valmistelu-vaiheessa ei tuottanut mitään vaikeuksia johtuen rauhallisesta ajasta rintamalla ja joukkojen melko hyvästä terveydentilasta.

Potilaiden evakuoimista varten rautateiden varsilla olevista kenttäsairaaloista kiinteisiin sairaaloihin oli varattu molemmat Karjalan rintamalla jo aikaisemmin toimineet sairasjunat. Toinen niistä, kaksivaunuinen, toimi Raudun suunnalla, toinen kolmi-vaunuinen Antrean suunnalla. Kenttäsairaaloiden tarpeeksi

¹ Tämän kirjoittaja on niinkään julkaissut aikakauslehdessä »Suomen Vapaus-sota» vuosikerrassa 1936, vihkossa n:o 2 seikkaperäisemmän selostuksen lääkintä-palveluksesta Viipurin operaatiossa.

varattiin paikkakuntalaisten ajoneuvoja potilaiden kuljettamiseksi rintamalta. Kenttäsairaalat evakuoitiin tyhjiksi ennen operaation alkua.

b) Lääkintävälineiden ja tarvikkeiden täydennys.

Asemasotavaiheen aikana oli paikalliset mahdollisuudet Karjalassa lääkintämateriaalin suhteen käytetty tyystin loppuun. Tohtori V. Telén kirjoittaa teoksessa »Lääkärien muistelmia vapaussodasta» seuraavaa lääkintätilanteesta Karjalassa:

»Sidos-, lääke- ja muita sairaalatarpeita oli varsinkin alkuaikoina vaikea saada. Ensi hätään saatiin Sortavalan yleisestä sairaalasta lainata mm. 200 pakkaa sideharsoa. Myöhemmin saatiin Vaasasta 500 pakkaa ja Oulun keskusesikunnalta 300 pakkaa. Sideharsosta valmistivat kaupungin naiset sidekääreitä ja harsotuppuja, jotka sterilisoitiin valtion sairaalassa sekä lähetettiin sairaaloihin ja ambulansseihin. Puuvanua ruvettiin saamaan Mäntästä niin paljon kuin sitä tarvittiinkin. Huhtikuulla loppuivat sidostarpeet ja asia näytti peräti synkältä, kun hyökkäys Viipuria vastaan oli odotettavissa, mutta lääkintähallituksen välityksellä niitä viime hetkessä saatiin Tampereen valloituksen jälkeen Tampereen puuvillatehtaista. Kenttäsairaloita ja ambulansseja varten tilattiin suuret määrät sänkyjä ja paareja. Yleisesikunnan talousosasto Sortavalassa hankki pitkin aikaa tuhatmäärin lakanoita, tyynyjä, tyynynpäällisiä, huopapeitteitä, paitoja, pyyhlinliinoja, alushousuja, sukkia ym. Ruumiskirstuja hankki ensin yleisesikunnan teknillinen osasto, mutta ne jäivät myöhemmin saniteettitoimiston hankittaviksi. Niitä tilattiin Sortavalan puusepiltä, Joensuusta, vieläpä Jyväskylästäkin.»

Paitsi sairaalatarpeista oli myös sairaankuljetusvälineistä puutetta. Operaation valmisteluvaiheessa saapui useita pieniä lähe-tyksiä sairajasajoneuvoja, jotka jaettiin välittömästi joukoille, mutta kaikista toimenpiteistä huolimatta ehdittiin puutteellisuudet poistaa vain osaksi. — Lääkintämateriaalin hankinta kuului armeijassa lähinnä ylilääkärille, mutta yleisen puutteen pakottamina joukko-osastolääkäritkin hankkivat oma-aloitteisesti tarvikkeita ja välineitä paikkakunnilta.

Taloudellisessa suhteessa kenttäsairaalat ja ambulanssit olivat armeijan ylilääkärinalaisia, paitsi että ne saivat muonituksensa siltä rintamaintendenttuurilta, jonka alueella toimivat.

Lääkintämateriaalin täydennyksen suhteen tehtiin kaikki mikä oli mahdollista puutteiden poistamiseksi. Niinpä Heinjoen kenttä-sairaala sai ennen operaation alkua suuren määrän erilaista sairaalakalustoa, Imatralle kuljetettiin sadoittain sairaalasänkyjä aina Oulusta saakka, joukko-osastot saivat pahimpaan puuttee-seensa lääkintävälineitä ja sairasajoneuvoja jne. Eräistä tiedoista päättäen ei jakelu aina liene ollut täysin tarkoituksenmukaista. Niinpä puolustustehtävissä toimiva VIII Jääk.Patl. sai 24. 4. 3 kpl. sairasajoneuvoja, samalla kun hyökkäyssuunnilla toimivat joukot kärsivät kuljetusvälineiden puutetta.

6. Eläinlääkintähuolto.

a) Eläinlääkintäpalvelus.

Itäarmeijan pvk:ssä N:o 46/23. 4. määrätään eläinlääkintä-palveluksesta seuraavaa:

»1) Tämän kuun 23 p:stä alkaen määrätään eläinlääkäri kapteeni Öhman v.t. armeijan eläinlääkäriksi.

Ylieläinlääkäri Talvitien määräämät eri joukko-osastojen eläin-lääkärit ovat upseerien virka-asemassa.

Asianomaiset päälliköt huolehtivat siitä, että eläinlääkärit saavat ratsuja omaa käyttöä varten.

2) Kaikki rintamalla rintamapalvelukseen kelvottomat hevoset ovat lähetettävät esikuntaeläinlääkäri Trygg'ille Antreaan vaihdetta-viksi. Esikuntaeläinlääkäri Trygg'in on sitä varten perustettava eri-koinen hevosvarasto. Joukko-osastoilla ei ole oikeutta ostaa tai vaih-taa valtion hevosia yksityisiin.»

Aikaisemmin oli jo perustettu Antreaan ja Hiitolaan hevos-sairaalat. Hiitolaan oli lisäksi perustettu armeijan hevosvarikko, käsittäen 300—400 hevosta, ja ylläluetun käskyn mukaan perus-tettiin pienempi varastotalli vielä Antreaan Sihvon ryhmän esi-kuntaeläinlääkäriin hoitoon.

Hiitolan hevosvarikko oli etappikomissaarin hoidossa, ja lähe-tettiin sieltä hevosia tilauksen mukaan joukoille.

Vasta nimitetyn armeijan ylieläinlääkäriin ensimmäinen toimen-pide oli hevos- ja eläinlääkintätilanteen selvittäminen armeijassa. Tämä osoittautui kuitenkin ylivoimaiseksi. Vain Wilkmanin ryh-mältä onnistui hänen saada luotettavia tietoja (Vrt. liite 4). Muualta ei tietoja tullut.

Eläinlääkintä joukoissa oli vielä varsin alkeellisella kannalla. Eipä kaikissa joukko-osastoissa ollut edes eläinlääkäriäkään, vaikka hevosvahvuudet olivat suuria. Armeijan ylieläinlääkäri puuttui tarmolla asiaan, pyrkimyksenä oli järjestää jokaiseen rykmenttiin, patteriin ja eskadroonaan oma eläinlääkäri. Tässä hän onnistui ottamalla armeijassa muissa toimissa palvelevat eläinlääkärit ammattiaan vastaavaan palvelukseen ja siirtämällä heitä joukko-osastoista toisiin. Toiminnan yhtenäistämiseksi hän antoi tarkat ohjeet alaisilleen eläinlääkäreille. Tämä kirjelmä, joka antaa käsiyksen eläinlääkintäpalveluksen järjestelystä joukoissa, jäljennetään tähän kokonaisuudessaan:

Itäarmeija
v.t. armeijaeläinlääkäri.

JOUKKO-OSASTOJEN ESIKUNTAELÄINLÄÄKÄREILLE.

Koska tietooni on tullut, että rintamaeläinlääkärit eivät ole saaneet ohjeita siitä, miten sotilaseläinlääkärin tointa rintamalla on hoidettava, pyydän täten herroja esikuntaeläinlääkäreitä kaikille alaisillenne rintamaeläinlääkäreille selvittämään seuraavaa:

- 1) Eläinlääkäri seuraa sotajoukkonsa kaikkia liikkeitä, mutta täytyy kuitenkin aina ylläpitää yhteyttä päällikkönsä esikuntaeläinlääkärin kanssa.
- 2) Eläinlääkärin tulee pitää kirjaa tähän liitetyn mallin mukaan hänen joukossansa olevista sotilashevosista. (Kts. taulukkoa N:o 1.)
- 3) Eläinlääkärin tulee ainakin kerran viikossa tarkastaa kaikki hänen joukkoonsa kuuluvat hevoset. Hevosten tarkastuksessa, josta pidetään pöytäkirjaa myötäliitetyn kaavakkeen mukaan, on kaikki kaavakkeessa olevat asiat otettavat huomioon (kts. taulukkoa N:o 2).
- 4) Esiintulleesta sairaustapauksesta eläimissä on eläinlääkärin pidettävä pöytäkirjaa myötäliitetyn kaavakkeen mukaan (kts. taulukkoa N:o 3).
- 5) Eläinlääkärin on vaadittava, että kaikkia hänen toimenpiteitensä ja määräyksiänsä on ehdottomasti noudatettava.

Antreassa, huhtikuun 24 p:nä 1918

Öhman

v.t. Armeijaeläinlääkäri.

Kun muutamissa joukko-osastoissa oli hevosissa ilmennyt kapia, antoi armeijaeläinlääkäri 26. 4. seuraavan käskyn alaisilleen esikuntaeläinlääkäreille:

»Kapin leviämisen estämiseksi Itäarmeijassa huomautetaan Eskunnan eläinlääkäreille tarkoin pitää silmällä, ettei kabitautisia hevosia pidetä joukko-osastoissa. Kaikki kabiset hevoset Itäarmeijassa ovat hetimiten lähetettävät Hiitolan kabisairaalaan. *Säädety*n hevosmäärän täyttämiseksi saadaan terveitä hevosia Remonttihallituksen toimesta. Eskunnan eläinlääkäreitä pyydetään viipymättä antamaan asianomaisille rintamaeläinlääkäreille tieto tästä käskystä.»

Ilmoituksessaan 26 pvl:ta huhtikuuta armeijajyläinlääkäri Talvitielle Itäarmeijan eläinlääkäri tiedoitti, että hevosten luvusta on sangen vaikea saada selvää rintaman siirtymisen takia. Samalla hän ilmoittaa suorittaneensa eräitä siirtoja eläinlääkärikunnassa ja lähettää luettelon eläinlääkäreiden sijoituksesta Itäarmeijassa. Tästä voidaan päätellä, että eläinlääkintäpalveluksen järjestely Itäarmeijassa oli loppuun suoritettu 26. 4. mennessä.

Osoitukseksi siitä, millainen eläinlääkintätilanne oli joukko-osastoissa, jäljennetään tähän Wilkmanin esikuntaeläinlääkäri Brüningin Heinjoelta 24. 4. antama ilmoitus armeijaeläinlääkärille:

»Saan täten kunnioittaen lähettää vaaditun luettelon ja selostuksen tällä rintamaosalla olevista hevosista ja täällä toimivista eläinlääkäreistä.

Yhteensä hevosia täällä on noin 1,800.

Niiden yleinen terveydentila on ollut verraten hyvä, vaikka päätautia, lievää laatua löytyy. Sen vuoksi olisi seerumia tarpeen. — Vaikka väkirehuja täällä puuttuu, on kuitenkin hevosten työkuunto asianomaisten rykmentineläinlääkärien tiedoitusten mukaan tyydyttävä. Kengitys myös kunnossa, sillä seppiä, kenttäpajoja ym. on joka pataljoonassa.

Muita tauteja ei täällä ole ilmennyt, ainoastaan muutamia ulkonaisia vammoja.

Samassa saan kysyä mitä on tehtävä sen johdosta, että tri Gröndahl on jättänyt kolme sairasta hevosta tänne talonpoikien hoitoon ilman siitä mitään minulle ilmoittamatta.»

Tämän ilmoituksen viimeinen kappale osoittaa, kuinka tärkeää olisi ollut kutakin ryhmää varten perustaa jonkinlainen hoitopaikka joukkojen luo, ettei olisi ollut tarvis jättää sairaita hevosia »talonpoikien hoitoon». Tällaisia hoitopaikkoja ei kuitenkaan missään esiintynyt enempää operaation valmisteluvaiheen kuin suorituksenkaan aikana.

Eläinlääkäreillä oli apunaan eläinlääkintäaliupseereja, jotka tosin melkein kaikki olivat kouluttamattomia, sekä kengitysseppiä.

Eläinlääkintäpalveluksen suhteen on sanottava, että se oli järjestetty, silloiset olosuhteet ja lyhyt järjestelyaika huomioiden, hyvin. Tosinhan siinä esiintyi nykyaikaisessa mielessä katsellen puutteellisuuksia, mutta aikana, jolloin ihmislääkintäpalveluksenkin suhteen oli paljon toivomisen varaa, ei tällaisia puutteita voida virheeksi laskea.

b) Eläinlääkintävälineiden ja -tarvikkeiden täydennys.

Edellisestä on jo ilmennyt, että pataljoonilla ja vastaavilla osastoilla oli mukanaan kenttäpajoja tarvikkeineen. Tarvikkeita, kuten hevosen kenkiä ym. oli riittävästi. Hiilistä sitä vastoin esiintyi puutetta.

Eläinlääkäreillä oli välttämättömät työkalunsa ja pienet lääkevarastonsa ennestään. 25. 4. lähetti armeijaeläinlääkäri ryhmien esikuntaeläinlääkäreille jonkin määrän eläinlääkintäsatulalaukuja ja 5 kpl. lääkelaatikoita kullekin, jaettaviksi joukko-osastojen eläinlääkäreille. Lähetekirjelmässään hän teroittaa, kuinka välttämätöntä on käsitellä instrumentteja varovasti ja säästää lääkkeitä, koska niiden saanti Saksasta oli käynyt varsin vaikeaksi.

Yleensä täydensivät eläinlääkärit lääkevarastonsa ja puuttivat tarvikkeensa paikallishankinnalla operaation kestäessä.

c) Hevostäydennys ja evakuointi.

Edellä esitetyissä armeijaeläinlääkärin käskyissä esiintyy hevostäydennyksen järjestely. Missä määrin täydennystä suoritettiin, ei ole tiedossa. Todennäköistä on, että joukko-osastot eivät saaneet hevosia sairaidenkaan sijalle, koska niillä oli liian paljon entisiäkin, ja armeijaesikuntahan ajoi jyrkästi hevosluvun vähentämistä määrävahvuiseksi.

Etappikomissaari Genetzin kertoman mukaan annettiin Hiitolan varikosta ratsuväelle n. 70 hevosta ja jokin määrä tykistölle; suurin osa hevosista jäi käyttämättömänä Hiitolaan.

Tässä yhteydessä on muistettava paikallisilta talonpojilta ajo-velvollisuuden nojalla otetut hevosmäärät Tällä tavalla täytettiin »ryhmien», jopa joukko-osastojen ja pataljoonienkin hevostarve, joskin väliaikaisesti. Täydennyshevosten tarve ei näin ollen pääsyt esiintymään suurena.

Hevospotilaiden evakuointia varten ei ollut mitään välineitä olemassa ja ellei hevonen omin neuvoin, pystynyt suorittamaan evakuointiaan, oli sen tuomio varsin lyhyt.

7. Pioneeri- ja viestihuolto.

Mitään näitä huoltolajeja vastaavia varastoja ei ollut olemassa, lukuun ottamatta räjähdystarvikkeita ja -välineitä, joista ampumatarvikehuollon yhteydessä on ollut puhe. Karjalan Armeijakunnan teknillisen osaston, joka Itäarmeijassa edusti näitä huoltolajeja, varastot olivat varsin vaatimattomat ja välineet pääasiassa paikallishankinnoilla saatuja. Joukko-osastoilla oli vain vähän pion- ja viestivälineitä ja -tarvikkeita, eikä niitä täydennetty operaation valmisteluvaiheessa, lukuun ottamatta tykistöä, jolle Päämajan toimesta saapui jokin määrä puhelinkalustoa.

8. Kuljetusvälinehuolto.

a) Kuormastovälineet.

Joukko-osastoissa oli ajoneuvot jo suurimmaksi osaksi vaihdettu pyöräajoneuvoihin. Varsinkin Tampereelta oli saatu sotasaaliina runsaasti sotilasajoneuvoja. Itäarmeijan käskyissä ei mainita mitään kuormastovälineiden täydennyksestä, mutta eräistä sähkösanomista päättäen useat joukko-osastot olivat pyöräajoneuvojen täydennyksen tarpeessa. Hiitolan intendenttipiirikonttori ei näytä pystyneen tyydyttämään tarvetta, jonka takia joukko-osastot, jopa pataljoonatkin, kääntyivät suoraan kotialueella toimivien eri viranomaisten puoleen saadakseen ajoneuvoja ja valjaita. Sittemmin annettiin ajoneuvojen hankinta etappikomissarin tehtäväksi, ja hänen toimestaan koottiinkin suuria määriä karreja Hiitolaan. Valjaiden puutetta esiintyi erikoisesti tykistössä. Kuitenkin ennen operaation alkua saatiin kuormastovälineet auttavaan kuntoon käyttämällä hyväksi myöskin paikallisia mahdollisuuksia. Eräissä pataljoonissa näyttää vallinneen suuri epäluulo venäläisiä kuormastorattaita kohtaan. Lähtien siitä, että paikkakuntalaisten nelipyöräiset ajoneuvot olivat käytännöllisimpiä, koska ne olivat paikallisten olosuhteiden mukaan kehittyneet, eräskin pataljoona vaihtoi suurimman osan ajoneuvojaan

näihin. Se kuitenkin kosti itsensä, sillä pienipyöräiset talonpoikaisajoneuvot juutuivat auttamattomasti pohjattomiin teihin, kun sitä vastoin suuripyöräiset sotilasajoneuvot pääsivät joten kuten eteenpäin.

Kun vuodenaika oli sellainen, että maanteillä ajettiin ratilla, metsäteillä reellä, olivat ne pataljoonat, jotka joutuivat toimimaan metsäteillä, pakotetut varaamaan itselleen rekiajoneuvoja saadakseen taistelukuormastonsa eteenpäin. Esim. IV Jääk.Patl. (Hanell) jätti koko kärrykuormastonsa Valkjärvelle ja varasi paikallisilta asukkailta 30 rekeä etupäässä patruunien kuljettamista varten. Myöhemmin, kun taas päästiin valtatie varteen, kävi vihollisen takaa-ajo mahdottomaksi, sillä reki-kuormasto ei voinut seurata sulaa maantietä pitkin eikä kärrykuormasto ollut vielä ehtinyt eteen. Tämä osoittaa, millaisia äärettömiä vaikeuksia kelirikko meikäläisissä olosuhteissa asettaa huollolle aikana, jolloin ollaan pakotettuja käyttämään sekä kesäettä talviajoneuvoja.

b) Moottoriajoneuvot.

Moottoriajoneuvoja, lukuun ottamatta muutamaa harvaa henkilöautoa, ei Itäarmeijalla ollut käytettävissään. Tosin Itäarmeijan komentaja oli jo operaation suunnitteluvaiheessa korostanut autojen tarpeellisuutta, mutta missään lähteissä ei ilmene, että päämajan toimesta olisi autoja lähetetty, eikä myöskään autokuljetuksista operaation aikana mainita mitään. Moottoriajoneuvojen ja niiden tarvikkeiden hankinta oli siirretty Päämajassa pääintendenttuurilta insinööriesikunnalle, ja tämän toimesta annettiin käsky Karjalan Armeijakunnan teknilliselle osastolle suorittaa moottoriajoneuvojen paikallishankintaa. Tähän ryhdyttiinkin alue-esikuntien välityksellä, mutta tulokset olivat niin vähäpätöisiä, ettei niillä tullut olemaan mitään merkitystä kuljetusten suorittamiselle. Sitä paitsi olisi tuskin moottorikuljetuksia voitu käyttääkään, sillä henkilöautotkin juutuivat kurjassa kunnossa oleviin teihin.

c) Polttoainetäydennys.

Kun moottoriajoneuvojen luku oli häviävän pieni, olivat polttoainevarastotkin sen mukaisia. Antrean lentoasema tarvitsi

kuitenkin polttoainetta ja sitä lähetettiin sille suoraan insinööriesikunnan toimesta Vaasasta. Koko armeijan käytettäväksi ei polttoainevarastoja perustettu.

9. Kenttäpostiliikenne.

Itäarmeijan pvk. N:o 26/18. 4. 18 määrää:

»Postinvaihto suoritetaan muonituksen yhteydessä asianomaisille osastoille Antrean, Heinjoen ja Raudun kenttäpostikonttoreissa».

Antreassa oli jo aikaisemmin ollut kenttäpostikonttori, mutta armeijaesikunnan toivomuksesta antoi Päämajan Kenttäpostipäällikkö Leinonen 20. 4. määräyksen perustaa kenttäpostitoimistot myös Rautuun ja Heinjoelle. 22. 4. voi kenttäpostipäällikkö Leinonen ilmoittaa Itäarmeijan esikunnalle seuraavaa:

»Saan ilmoittaa Raudussa avatun toivomuksen mukaisesti kenttäpostitoimiston ja Heinjoella avataan niin pian kuin virkailija saapuu. Kenttäpostin jakelun mahdolliseksi tekemiseksi on nyt välttämätöntä saada tieto joukkosijoittelusta rintamalla ja olisivat nämä tiedot annettavat kenttäpostinhoitaja Koivumäelle Elisenvaarassa, Antrean kenttäpostitoimistolle, Haapamäen lajittelupostitoimistolle ja tänne, samoin myös päivittäin tapahtuvat joukkosiirrot.»

Operaation valmisteluvaiheen ajaksi oli joukoille määrätty postikielto, joka peruutettiin vasta operaation alettua.

Posti noudettiin joukko-osastoittain kenttäpostitoimistosta erikoista postikirjaa käyttäen ja jaettiin sopivassa tilaisuudessa edelleen alayksiköille. Samaa tietä kulki lähtevä posti.

Kenttäpostissa ei kuljetettu arvolähetystyksiä, ja vapaapakettioikeus koski yksinomaan lähetystyksiä rintamalle, ei päinvastoin. Paketin suurin sallittu paino oli 1 kg. Postiosoitteessa oli mainittava, paitsi vastaanottajan nimeä, rykmentti, pataljoona ja komppania tai osasto, johon vastaanottaja kuului, ja lähetystyksen toiselle puolelle oli merkittävä lähettäjän nimi ja osoite. Osoitepuolelle oli lisäksi merkittävä sana: kenttäposti.

10. Henkinen huolto.

a) Sielunhoito.

Siitä työstä, mitä Itäarmeijassa tehtiin joukkojen sielunhoidon hyväksi, antaa valaisevan kuvan armeijan esikuntapapin J. W. Vallinheimon sotarovastille lähettämä toimintakertomus, josta seuraavassa esitetään otteita:

»Kun kenraali Tollin esikunta Mikkelistä siirtyi Karjalaan, läksin 18 p:nä huhtikuuta — — — — — kenraali Tollin esikuntaan Elisenvaaraan. Mukana seurasivat kenttäpapit lehtori, pastori Oskar Alander ja pastori Aatto Soinne ja Lauri Haapaniemi.

Seuraavana päivänä olin ankarasti puhelimen ääressä, kun oli saatava kenttäpapit jokaiseen rykmenttiin. Näihin saatiin vihdoinkin järjestettyä seuraavat:

1. Jääk.rykmenttiin past. O. Alander
2. » » » R. Wegelius
3. » » » Jalo Jalkanen
4. » » » A. Merivirta
5. » » » R. Immonen
6. » » » Sulo M. Rantanen

I Karjalan rykmenttiin past. K. Aulio

II » » » K. Lounasheimo

III » » » Aatto Soinne,

joka on ollut sotapappina eri rintamilla 26. 3. alkaen.

Hämeen rykmenttiin past. Aapeli Jokipiä

Etelä-Savon » » H. Haapanen

Pohjois-Savon rykmenttiin määrättiin pastori M. Kokko, joka kuitenkin ei saapunut. Hänen sijaansa määrättiin 27. 4. alkaen pastori T. Pylvänäinen.

Lauantaina 20 p:nä huhtikuuta läksimme Inkilään, jossa Hämeen Rykmentti majaili. Itse rykmentin komentaja eversti Oskar Wilkman ja pastori Jokipiä ottivat meidät erittäin ystävällisesti vastaan, samoin kuin koko rykmentin esikunta.

Sunnuntaina oli järjestetty jumalanpalvelus nuorisoseurantalolle. — — — Herran ehtoollisella kävivät melkein kaikki rykmentin miehet, ensimmäisenä itse eversti. — — —

Illalla oli meillä Lapuan poikain järjestämä hartaushetki kansakoululla. — — — Toimme myös terveisiä haavoittuneilta ja terveiltä sotaveikoilta — — —.

21—22 päivät kuluivat telefoimishommissa, kun rykmentin pappeja ei tahdottu saada käsiin.

23 p. huhtikuuta olin tarkastusmatkalla 3. Jääk.rykmentin alueella, jolloin samalla kävin Imatran Norjalaisen ambulanssin suuressa sotilas-sairaalassa, Imatran valtion hotellissa, jossa puhuin haavoittuneille.

24 päivä kului tarkastusmatkoilla II Karjalan rykmentin alueella Antrean, Oraan ja Noskuan rintamilla past. Lounasheimon kanssa, jolloin jaettiin kirjasia, puhuteltiin poikia ahkerasti. Samana päivänä pastorit R. Immonen ja R. Wegelius kävivät esikunnassa työohjeita saamassa ja lähtivät takaisin työhönsä.»

Joukko-osastopappien työ rintamalla ei suinkaan rajoittunut yksinomaan sielunhoitoon, vaan joutuivat he ottamaan osaa mitä moninaisimpiin toimiin lähiselustassa. Sotapappien toimintaker-tomuksista, joita piti lähettää viikoittain esikuntapapille, selviää tämän työn laatu. Oheellisessa liitteessä N:o 2 c esitetään Karjalan Ratsujääkärirykmentin sotapappi L. Haapaniemen toimintaker-tomus N:o 3 ja osa toimintakertomuksesta N:o 4, jotka käsittelevät Viipurin operaation aikaa ja jotka kuvaavat silloisten rintama-pappien työtä.

b) Sotapropaganda.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota myös siihen valtavaan merkitykseen, mikä sotapropagandalla oli Karjalan rintaman puolustukselle, vaikka se käsiteltävänä olevaan operaa-tioon tuli vaikuttamaan vain välillisesti. Heti vapaussodan alku-päivinä oli Karjalassa perustettu sotilaspiirin esikunnan, »yleis-esikunnan», yhteyteen ns. tietotoimisto, jonka erittäin hyvin organisoitu asiamiesverkosto ulottui yli koko maakunnan. Sen johtajana toimi suurella tarmolla maist. Viljo Pelkonen, apunaan etupäässä karjalaisia kansanopistomiehiä. Tietotoimiston tehtä-vänä oli harjoittaa agitatiota miesten ja välineiden kokoamiseksi rintamalle, mutta ennen kaikkea maakunnan väestön ja rintama-joukkojen mielialan ylhäällä pitäminen, taistelu vääriä huhuja vastaan ja oikeiden, soveliaaksi katsottujen tietojen levittäminen. Asiamiesverkostonsa avulla se pysyi selvillä kaikista mielialan ailahteluista sekä joukoissa että maakunnassa, ja sen kuului teh-täviin myös vihollisen rintamantakaisten puuhailujen jatkuva seuraaminen.

Tietotoimisto julkaisi omaa päivittäin ilmestyvää lehteä, nimeltään »Karjalan Armeijakunnan Tiedonannot». Lehti ilmestyi

vapaussodan loppuun saakka, joten Tietotoimiston toiminnalla tuli olemaan vaikutusta vielä sodan loppuvaiheidenkin aikana väestön ja joukkojen mielialan muokkaajana.

II. Sotaoikeudet ja kenttäpoliisi.

Ylipäällikön pvk:ssä N:o 29/23. 3. 18 määrätään:

»Jokaisessa ryhmäesikunnassa on ryhmäpäällikön asetettava sotaoikeus, jonka kokoonpano on: 1 esiuups., 1 kapteeni, 1 alikapteeni, 1 luutnantti tai aliluutnantti sekä lain tunteva sotatuomari.»

Säilyneissä Itäarmeijan asiakirjoissa mainitaan yleensä sota-uomarit, mutta sotaoikeuksien kokoonpanosta on varsin vähän tietoja. Sotatuomarin tehtäviin kuului vankien kuulustelu ja tietojen hankkiminen pidätetyiltä henkilöiltä.

Itäarmeijan esikunnassa oli poliisiosasto, joka johti vankien kuulustelua ja kokosi alkuperäiset pöytäkirjat sotatuomareilta. Sihvon ryhmässä toimi sotatuomarina varatuomari Tapanainen, Wilkmanin ryhmässä tuomari Grönblad ja Ausfeldin ryhmässä tuomari Setälä. Näiden sotaoikeuksien kokoonpanosta ei ole tietoa, mutta tuskinpa niitä olikaan. Sotatuomarit lienevät yleensä suorittaneet kuulustelut ja antaneet tuomiot itsenäisesti. Niinpä esim. Ausfeldin pvk:ssä N:o 171/20. 4. 18 on seuraava määräys:

»Varatuomari Setälä saa edelleen toimekseen Kiviniemen ryhmän vankien kuulustelun ja tuomitsemisen, kuitenkin ehdolla, että hän alistaa kuolemantuomiot eversti Ausfeldin vahvistettaviksi.»

Myös Wilkmanin ryhmän sotatuomari näyttää antaneen itsenäisesti varsin ankariakin tuomioita, päätellen säilyneistä asiakirjoista.

Kun Karjalan 3. Rykmentti oli muodostettu Sarlinin ryhmäksi, muodostettiin siihen myös sotaoikeus, asemapaikkanaan Lappeenranta. Tämän kuuluisan »sotaoikeuden» kokoonpano oli Karjalan 3. Rykmentin käskyn N:o 50/28. 4. 18 mukaan seuraava:

»Rykmentin sotaoikeuden jäseniksi määrään rykmentin kanslia-päällikkö varatuomari K. J. Laukkasen, Lappeenrannan kaupungin sotilaskomendantin apulaisen, rykmentin Ordonanssiupseerin Uno

Sereniuksen, rykmentin vahtikomppanian päällikön poliisimestari Vladimir Kiiverin, I pat:n 1. kompp. päällikön Rafael Ekholmin ja raatimies Pekka Roihan.

Näin perustettu sotaoikeus alkaa heti toimintansa.»

En ole pätevä lausumaan arvostelua oikeuden hoidosta Itä-armeijassa, mutta käsitykseni on, että se oli verraten heikolla pohjalla ja että tuomiot saattoivat usein olla turhan ankaria, enemmän kansalaissodan synnyttämän tunnepaineen kuin kylmän järjen sanelemia. Joukoille tunnustukseksi on kuitenkin sanottava, että teloitukset rintamalla olivat perin harvinaisia. Vasta operaation jälkeen, kun vaaran ajan luolissaan piileskelleet »hyenat» nousivat osoittamaan rohkeuttaan, lienevät ne saaneet osan joukoistakin rienatuksi mukaansa.

Varsinaisesti järjestettyä kenttäpoliisia ei Itäarmeijassa ollut. Sen tarpeellisuus osoittautui operaation loppuvaiheessa ilmeiseksi, sitten kun varsinkin sotasaaliin »besorgaus» joukoissa ja muussakin kansassa oli päässyt valloilleen.

12. Sotasaalis.

Itäarmeijan Armeijaintendenttilaitoksen pvk:ssä N:o 3/22. 4. 18 sanotaan:

»2:o. — *Etappikomendanttien* tehtäviin kuuluu myöskin kiväärien patruunain, hylsyjen sekä varuskappaleiden kokoaminen rintamalla, niiden lajittelu, pakkaaminen ja palauttaminen etappikomissaarion hoitoon Hiitolaan.

3:o. — Edellämainittuja tavaroita varten varatkoon etappikomissaario Hiitolassa makasiiniin, johon vastaanotetut tavarat kootaan ja josta lähetykset Etappipäällikön käskystä toimitetaan vastedes määrätäviin varastoihin.»

Edellä oleva ilmeisesti tarkoittaa myös sotasaaliin kokoamista. Käskyssä mainituilla etappikomendanteilla tarkoitetaan todennäköisesti rintamaetappipäälliköitä. Tähän viittaa erääseen säilyneeseen käskyyn tehty huomautus. Viimeksi mainitut sopivatkin paremmin tähän toimintaan, sillä etappikomendanttien toimintapiiriin rajoittui vain etappirautatieasemille.

Sotasaaliin käsittelystä oli aikaisemmin annettu ohjeita joukoille (liite N:o 1 c). Niiden mukaan sotasaaliin käsittelyn tuli tapahtua seuraavasti:

Pataljoonat kokoavat saamansa sotasaaliin, luettelivat sen ja lähettävät luettelot rykmentin esikuntaan. Erikseen on mainittava, mitä sotasaalista pataljoona haluaisi omiin tarpeisiinsa.

Rykmentillä oli oikeus käyttää sotasaalista tarpeisiinsa. Sotasaalis oli talouspäällikön toimesta edelleen lähetettävä määrättyihin varastoihin ja luettelot siitä sekä käytetystä sotasaaliista rintamaintendenttuuriin, joka huolehti sotasaaliin lähettamisestä edelleen.

Herättää huomiota, että Itäarmeijan käskyissä operaatiota varten ei alunperin tarkemmin määrätty sotasaaliin enempää kuin vankienkaan käsittelystä ja kokoamisesta. Operaatiosuunnitelman mukaanhan suuria sotasaalis- ja vankimääriä oli ilmeisesti odotettavissa. Vasta operaation alettua asia järjestettiin, kuten tulemme näkemään, mutta silloin oli jo jouduttu pakkotilanteen eteen ja järjestely jäi luonnollisesti sen mukaiseksi.

Viipurin operaation valmisteluvaiheessa toiminta jakaantui pääasiassa kolmeen haaraan:

- 1) Rintaman puolustamiseen.
- 2) Joukkojen ryhmytykseen hyökkäystä varten.
- 3) Joukkojen huollon järjestelyyn.

Joskin kahdessa ensimmäisessä oli työtä yllin kyllin, selvinnee edellä olevasta, että viimeksi mainitulla toimialalla oli kaikkein suurimmat vaikeudet voitettavanaan. Myös selvinnee, että kaikkia mahdollisuuksia pyrittiin käyttämään hyväksi järjestelyssä. Mitä vaikeimmissa olosuhteissa tapahtunut, suurelta osaltaan siviilimiesten suorittama järjestelytyö ei voinut muodostua miksikään loistosuoritukseksi. Mutta sellaisenaankin sitä on pidettävä suur-saavutuksena. Siviilimiesten kaavoihin kangistumaton järjestelyvaisto oli epäilemättä suureksi eduksi huoltoa järjestettäessä aikana, jolloin mitään kiinteää täydennysjärjestelmää ei ollut. Kun huoltopuolelle ei ollut riittänyt yhtään erikoiskoulutuksen saanutta ammattiupseeria, on luonnollista, että operatiivisia näkökohtia ei aina huollon järjestelyssä tarpeeksi huomioitu, kuten olemme nähneet esim. lääkintäpalveluksen järjestelystä. Toiselta puolen: mistä olisi saatukaan silloin ne koulutetut huoltoupseerit? Vasta kymmenkunta vuotta sodan jälkeen ensimmäiset huoltokoulutuksen saaneet upseerit olisivat olleet käytettävissä!

V. Joukkojen huolto operaation kestäessä.

I. Armeijaesikunnan toimenpiteet.

Operaatiovalmistelut oli suoritettu. Joukot olivat ryhmitettyneet hyökkäystä varten, ja niiden huolto oli järjestetty kuten edellä on esitetty. Jo 19. 4. oli Ausfeldin ryhmä aloittanut etenemisensä Raivolaa kohti, 24. 4. lähtivät päähyökkäysryhmän joukot liikkeelle ensimmäisenä tavoitteenaan Talin ja Säiniön asemat, ja 25. 4. aloittivat suunnitelman mukaan Sihvon ja Sarlinin ryhmät hyökkäysliikkeensä, edellinen Kilpeenjokea, jälkimmäinen Lappeenrantaa kohti.

Alussa ryhmät hoitivat oman huoltonsa. Armeijajohdon toimenpiteet rajoittuivat jatkuvaan tarvikkeiden varaamiseen huoltokeskuksiin. Kun sitten 24. 4. aamulla Tali oli vallattu ja 25. 4. rataosa Antrea—Viipuri saatu haltuun, ryhdyttiin kiireellä panemaan kuntoon rataa, joka oli hyökkäysliikkeen aikana tullut rikoitukseksi ainakin kolmesta kohtaa. Rata saatiin kuntoon 26. 4. Tällöin vapauduttiin Heinjoen kautta kulkevista vaivalloisista ja pitkistä huoltoteistä.

23. 4. saapui rintamalle Sairaanhoidopataljoonan 1. komppania, joka armeijakäskyllä N:o 45/23. 4. alistettiin viipymättä Wilkmanin ryhmän käyttöön. Se tuli Pölläkkälän kautta Heinjoelle aamuyöllä 24. 4. — Myös pataljoonan 2. komppania saapui pari päivää myöhemmin Rahikkalaan ja alistettiin sekä Wilkmanin ryhmälle. — Tuon vapaussodan oloissa ainutlaatuisen huolto- muodostelman lähempi tarkastelu lienee paikallaan.

Sairaanhoidopataljoonan perustamisesta lankeaa ansio Ruotsalaisen Prikaatin mukana Suomeen saapuneelle kuormastovänrikki Carl Mothanderille. Heti Tampereen valtauksen jälkeen hän oli pyytänyt ja saanut ylipäälliköltä luvan tällaisen pataljoonan perustamiseen. Pataljoona muodostettiin Vehmaisissa, Kaukjärven maatilalla, ja Mothander toimi sen komentajana. Komentajan laatiman määrävahvuussuunnitelman mukaan tuli pataljoonassa olla pataljoonan esikunta ja kaksi komppaniaa, kummassakin komppaniassa sairaankantaja-, sidonta- ja kuormasto-osastot. (Katso liite 3 b.) Päällystö, alipäällystö ja miehistö käsitti osaksi Ruotsalaisen Prikaatin vapaaehtoisia, osaksi suomalaisia vapaa-

ehtoisia, mutta myös kutsuntamiehiä Välineet ja sairaajoneuvot, käsittäen myös autoja, olivat suurelta osaltaan sotasaalista Tampereelta. Toimintaa varten laadittiin lyhyt, mutta varsin selvä ohjesääntö. (Vrt. liite 3 b.) Miehistön koulutus aloitettiin viipymättä, mutta muodostui se hyvin lyhytaikaiseksi, sillä jo 17. 4. sai 1. komppania käskyn lähteä Karjalaan. Pari päivää myöhemmin seurasi sitä 2. komppaniakin, joka saapui Rahikkalaan 26. 4. aamulla. Rintamalle saapuessa oli komppanioiden vahvuus seuraava: 1. komppania 6 ups., 9 aliups., 75 miestä, 18 hevosta; 12 ajon. ja 2 sairaautoa, 2. komppania 13 ups. ja 71 miestä, 21 hevosta ja 12 ajoneuvot. — Molemmat komppaniat pystyivät kumpikin perustamaan n. 50 sairassijaa käsittävän pääsidontapaikan.

Sairaanhoitopataljoonan alistaminen päähyökkäysryhmälle heti sen saavuttua rintamalle oli erittäin tarkoituksenmukainen toimenpide. Viimeistään tässä vaiheessa olisi joku ulkomaisista kenttä-sairaaloistakin pitänyt irrottaa työnnettäväksi Taliin. Tätä ei kuitenkaan tehty nyt eikä myöhemminkään.

Itäarmeijan päiväkäsky N:o 68/25. 4. sisältää huollosta seuraavia määräyksiä:

» — — — — —

3) Vallattujen aseiden, tykistöaineiston ja ampumavarastojen keräämisestä huolehtii *tykistöluutnantti Inkinen*. Tilauksesta hän everstiluutnantti Sihvolta saa tarpeellisen miehistön käytettäväkseen.

Vikaantunut aineisto on lähetettävä Antreaan teknilliseen osastoon, patruunahylsyt Sortavalan piiripäällikölle. Vikaantumaton aineisto ja ampumavarat pannaan varastoon Kavantsaareen.

4) *Vangit* toimitetaan tarpeellisesti vartioituina Antreaan etappikomissaarille.

5) *Ampumavarojen täydennys*.

Kapteeni Sarlinin joukko-osastolle Imatralla, Everstiluutnantti Sihvon ja Kenraali Wilkmanin joukko-osastoille Talissa.

6) Huhtikuun 27 pv:stä alkaen suoritetaan Everstiluutnantti Sihvon ja Kenraalimajuri Wilkmanin joukkojen muonitus Talissa.

7) Huhtikuun 27 pv:stä alkaen suoritetaan 6. kohdassa mainittujen joukkojen sairasetappivastaanotto Talissa.

— — — — —

Koska hevoset kauran puutteessa ja vain rajoitettuja heinämääriä saaden kaipaavat mahdollisimman tarkkaa hoitoa, kehoitetaan joukko-päälliköitä erikoisesti painostamaan hevosten sukimista, järjestelmällisesti ruokkimista ja juottamista sekä ehdottomasti kieltämään turhat ajot ja ratsastusmatkat.»

Edellä luetun käskyn perusajatuksena on, että uusi huolto-keskus tullaan perustamaan Taliin, aluksi Wilkmanin ja Sihvon joukkoja varten. Myöhemmin tultaisiin suorittamaan täältä myös Ausfeldin etelä-Kannaksella toimivien joukkojen huolto. Rata Taliin laskettiin siis saatavan kuntoon 27. 4. mennessä, kuten se saatiinkin. Merkillinen kohta käskyssä on »sairasetappivastaanoton» järjestäminen Taliin. Sellaisen järjestämiseen ei armeija-esikunnalla ollut mitään mahdollisuuksia, sitten kun Sairaanhoidonpataljoonan 2. komppaniakin oli 26. 4. alistettu Wilkmanin käyttöön. Sitä paitsi tämän komppanian käyttäminen niin takana ei olisi vastannut tarkoitustaan, koska komppania oli organisoitu pääsidontapaikan perustamista silmällä pitäen. Tosiasia onkin, että Talissa ei suoritettu mitään »sairasetappivastaanottoa», vaan potilaat evakuoitiin aluksi Heinjoelle ja radan kuntoon tultua suoraan pääsidontapaikoista sairausjunaan. Perustamalla kenttä-sairaalan Taliin olisi armeijaesikunnan taholta voitu suuresti helpottaa joukkojen lääkintäpalvelusta, mutta siihen ei ollut mahdollisuutta, koska kaikki kenttäsairaalat oli jo aikaisemmin sidottu toimintaan. Valmistelut olivat tässä kohdin olleet virheelliset.

On tosin huomattava, että tilapäiskenttäsairaalan perustaminen Taliin olisi ollut mahdollista aivan odottamattomalta taholta tulleilla voimilla. Viipurista oli näet tohtori Juseliuksen järjestämän ambulanssin onnistunut keinotella itsensä rintaman läpi ja päästä jo 24. 4. Häyryssä valkoisten puolelle. Kun kuitenkin Heinjoen kenttäsairaala tarvitsi tähän aikaan kipeästi apua, ohjattiin ambulanssi sinne.

Ausfeldin ryhmän huoltoa silmällä pitäen pantiin tie Talista Säiniöön nopeasti kuntoon. Kun rautatie Viipuri—Rajajoki ja jokin määrä liikkuvaa kalustoa oli 26. 4. joutunut valkoisten haltuun, voitiin jo seuraavana päivänä aloittaa kuljetukset rautateitse Säiniöltä Raivolaan, joka oli muodostunut Ausfeldin ryhmän huoltokeskukseksi. Etappikomissaari Genetzin kertoman mukaan kiinnitettiin myös suurta huomiota, tulevia sotatoimia silmällä pitäen, Viipurin pohjoispuolitse Juustilan kautta kulkevaan maantiehen, koska pelättiin vihollisen voivan rikkoa Viipurin ratapihan ja sillat. Pyrkimyksenä oli siis yhdistää Tali maantieyhteyksin sekä Viipurin etelä- että pohjoispuolitse jälleen rauta-

teihin ja käyttää armeijan kuljetuksissa mahdollisimman paljon rautateitä hyväksi, koska maantiekuljetukset kelirikon takia olivat osoittautuneet melkein mahdottomiksi.

Talin huoltokeskuksen varastot eivät liene olleet erikoisen suuria, koskapa esim. armeijan reservinä paikkakunnalla oleskeleva Pohjois-Savon Rykmentti ei näytä saaneen elintarvikkeita. Niinpä rykmentti kääntyi 27. 4. sähköteitse suoraan Kuopion intendenttuurin puoleen elintarviketilauksella. Kuopiosta lähettiin kiireellä 6 vaunulastia elintarvikkeita, mutta ehtivät ne perille vasta Viipurin valtauksen tapahduttua. Tämäkin tapaus on omiaan osoittamaan silloisen huolto-organisation vakiintumattomuutta ja täydennystoiminnan monisäikeisyyttä.

26. 4. siirrettiin Hiitolan 780,000 patruunaa käsittävä varasto Antreaan, josta se lienee lähetetty edelleen Taliin. Tykistöammuksia toimitettiin myös runsaasti Taliin ja Tammisuolle saakka, josta niitä jaettiin suoraan vaunuista pattereille. On muistettava, että Talin, Kavantsaaren ja Karisalmen valtauksissa oli voittajan saaliiksi joutunut suuret määrät ampumatarvikkeita, joten armeijaesikunta voi määrätä jo 25. 4. antamassaan, edellä selostetussa käskyssä ampumatarviketäydennyksen tapahtuvaksi Talista käsin heti.

Muonitusvahvuus ilmenee armeijaintendentti Genetzin 27. 4. etappipäällikölle lähettämästä sähkeestä, joka kuuluu:

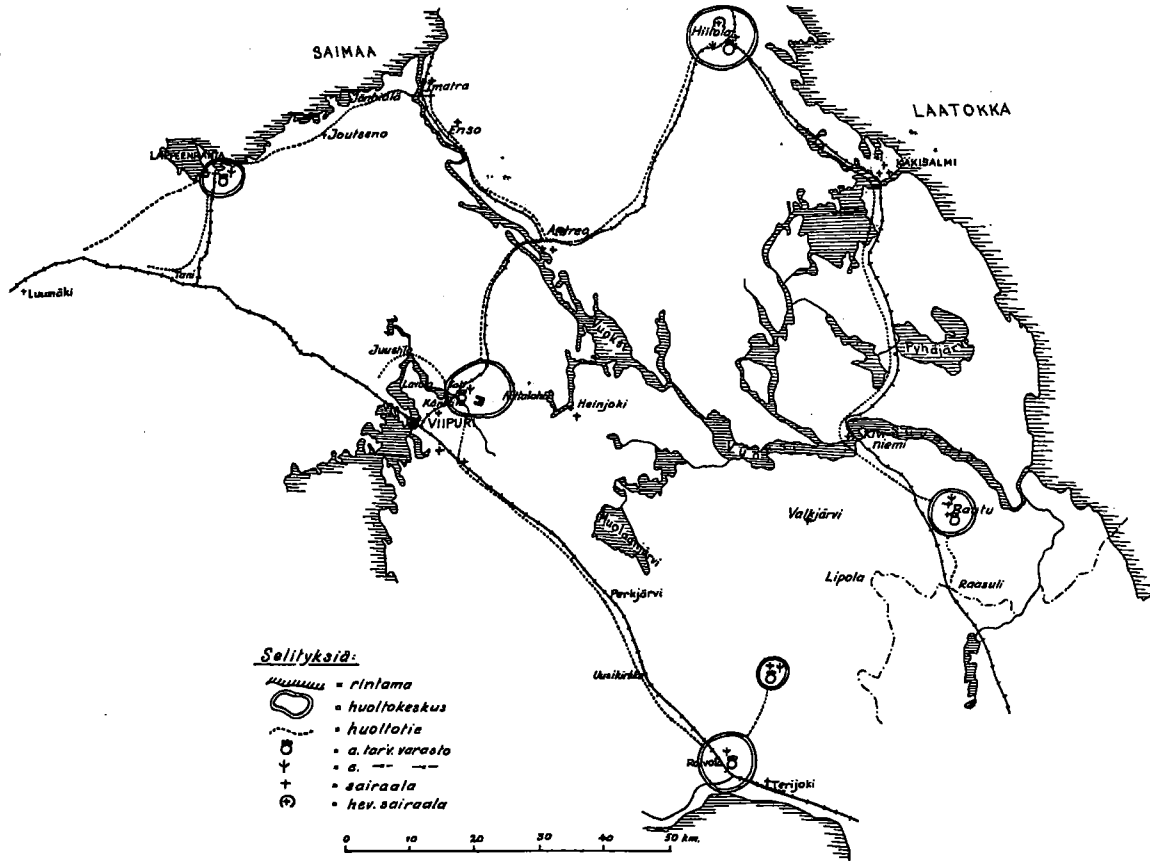
»Miesluku noussut 38,000, hevosluku 4,300. Pyydän lisäämään heinälahetystä ja leipäviljaa Sortavalaa, josta jälkimmäisestä pyydän ilmoitusta intendenttipiirikonttoriin Hiitolaan.»

Armeijan muonitusvahvuus oli siis kohonnut jo operaation ensimmäisinä päivinä huomattavasti. Lukujen paikkansapitävyyttä on vaikea tarkistaa.

Hyökkäyksen loppuvaiheessa muodostui myös Tammisuon asema varsin tärkeäksi huoltokeskukseksi.

Armeijaesikunnan huoltotoiminnan painopiste suuntautui siis Talin kautta tapahtuvaan joukkojen huollon järjestelyyn sekä Viipurin piiritysjoukkoja että Ausfeldin ryhmää varten (vrt. kuva 4). Erikoisesti on huomattava toimenpiteet Ausfeldin joukkojen huollon järjestämiseksi tätä tietä. Pyrkimys käyttää rautateitä mahdolli-

Huoltolaitosten sijoitus 29.4.18.

Kuva 4.

simman laajassa mitassa hyväksi, ilmenee toimenpiteistä myös selvästi. Toimintaperiaatteita on pidettävä täysin oikeina ja olosuhteita vastaavina. Yksityiskohdista on vaillinaisen lähdeaineiston takia vaikea, jopa mahdotonkin lausua lopullista arvoastelua.

2. Ryhmä Ausfeldin huolto.

Itäarmeijan päiväkäskyn N:o 26/18. 4. huoltoerikoismääräyksestä muistanme, että huoltokeskus Ausfeldin ryhmää varten oli perustettu Rautuun, jotapaisi Kiviniemen ja Valkjärven kenttä-sairaalat olivat ryhmän käytettävissä. Ryhmän tuli suoritettuaan tehtävänsä siirtää yhteyslinjansa Wilkmanin ryhmän vasempaan sivustaan.

Suunnitelmana siis oli huoltaa aluksi kaikki Ausfeldin joukot Raudusta käsin, mutta myöhemmässä vaiheessa lounais-kannak-selle edenneet voimat Viipurin suunnasta.

Kun kuljetusmatkat muodostuisivat Raudusta hyvin pitkiksi ja vaarallisiksikin ja kun huoltoa Wilkmanin ryhmästä käsin tuskin oli toiveita saada toimintaan ainakaan viikkoon hyökkäyksen alkamisesta, oli välttämätöntä järjestää niin, että tarvikkeita hyökkäyksen etenemisen mukaan saataisiin mahdollisimman paljon eteen. Tämä näyttääkin olleen ryhmän komentajan tarkoitus. Joukoilla oli omat kuormastonsa täysinä mukanaan, ja Raudusta järjestettiin kolonna seuraamaan hyökkäysjoukkoja päähuoltotietä Rautu—Kivennapa pitkin. Kelirikko tuotti kuljetuksille suuria vaikeuksia, ja joukkojenkin suuret kuormastot jäivät jälkeen. Muonitusvaikeudet olisivat alusta alkaen muodostuneet ylivoimaisiksi, ellei olisi saatu sotasaaliina elintarvikkeita. Tarpilassa, Kauksamalla, Vuottaalla ja Kivennavalla saatiin runsaasti sotasaalista, joukossa paljon elintarvikkeitakin. Kaikki täydennys suoritettiin aluksi sotasaaliista. Kivennavalla toivat paikalliset asukkaat joukoille runsaasti elintarvikkeita, ja rehua otettiin kuittia vastaan talonpojilta.

Ryhmän kuormastokolonnat, jotka vain hitaasti olivat pystyneet seuraamaan, oli tarkoitus vetää Kivennavalle, joka keskeisen asemansa ja tieyhteyksiensä puolesta oli erittäin sopiva huolto-keskukseksi hyökkäyksen myöhempää vaihetta varten. Armeija-

intendenttuurin käskystä (Kai Donnerin mukaan) kolonnat kuitenkin pysäytettiin Vuottaalle, vaikka Kivennapa oli jo omien joukkojen hallussa. Toimenpide on aivan käsittämätön. Kuormastojen seisottaminen Vuottaalla oli sinänsä jo tarkoituksetonta, jopa vaarallistakin rajan läheisyyden takia. Toiseksi ei huoltoyhteyksiä mitenkään olisi voitu vielä lähipäivinä järjestää Wilkmanin ryhmän suunnasta. Asiallisempaa olisi ollut jättää erillistä tehtävää suorittavan ryhmän huolto kokonaan ryhmän komentajan käskyistä riippuvaksi. — Lopuksi kuormastot kuitenkin lienee saatu Kivennavalle 24. 4. mennessä.

Haavoittuneiden evakuointi kaukana oleviin kenttäsairaaloihin tuotti tietenkin myös suuria vaikeuksia. Ausfeld vaati kenttäsairaalan siirtämistä Kivennavalle. Se ei ollut mahdollista, sillä sairaalat olivat kaikki käytännössä. Ryhmän esikuntalääkärin toimesta sai kunnanlääkäri Leskinen tehtäväkseen perustaa Kivennavalle kenttäsairaalan paikallisilla voimilla. Sairaala, joka oli valmis 23. 4., oli varsin vaatimaton käsittäen hoitohenkilöstöä vain lääkärin, 2 sairaanhoitajarta ja yhden sanitäärin.

Näiden järjestelyjen perusteella voi Ausfeld 22. 4. antamassaan käskyssä 23. päivänä tapahtuvaa hyökkäystä varten radan valtaamiseksi, määrätä huollosta seuraavaa:

 X. Pääambulanssi Kivennavalla. Yksityisiä kolonnia varten järjestetään sitomispaikkoja Viipurin—Pietarin radan ja Kivennavalta vievien teiden puoliväliin.

XI. Muonitus: Rautaiset annokset ja ruokatavaravarastot; rykmenttien ja pataljoonien 24 p:stä ruokatarpeiden vastaanotto Kivennavalla.

Ryhmän huoltovaikeudet suurenivat suurenemistaan hyökkäyksen edistymisen mukaan. Ampumatarvikkeista ei tosin ollut puutetta, niitä saatiin sotasaaliina tuhlattavaksikin, ja tykistönkin kulutus oli aivan vähäistä. Sitä vastoin elintarvikepula oli huutava. Kuormastojen seisottaminen Vuottaalla alkoi kostaa itseään: tarvikkeita ei ollut ehditty kuljettaa riittävästi Kivennavalle. Sitä paitsi kelirikko ja liikenne olivat tehneet huoltotiet aivan käyttökelvottomiksi. Joukkojen täytyi turvautua paikallisiin asukaisiin, jopa pakko-ottoihinkin, pysyäkseen hengissä. Niinpä IV

Jääk.Patl. tyhjensi Raivolassa osuuskaupan varastot. Heiniä otettiin missä niitä nähtiin, tilalle jätettiin kuitenkin upseerin allekirjoittama kuitti. Paikalliset asukkaat keräsivät ja lahjoittivat joukoille elintarvikkeita, osan ostivat upseerit omilla varoillaan.

Varsinkin erillisten osastojen huolto oli äärimmäisen vaikea. Niinpä Karjalan Ratsujääkärirykmentin 1 eskadroona joutui pääasiassa elämään paikallishankintojen ja sotasaaliin varassa, ja sen huoltaminen muutenkin unohdettiin. Sotasaaliista oli kuitenkin mahdollisuus täydentää ampumatarvikkeet ja muutkin puuttuvat varusteet ja hevoset, niin että eskadroonalla oli Koivistolla mm. 10 sotasaalishevosta varahevosina. Erillisten osastojen huollosta kertoo ev. Salmio, silloinen 1. eskadroonan upseeri, seuraavaa:

»Vapaussodassa merkitsi erillisessä eskadroonassa olo puutetta, erilliseksi joukkueeksi joutuminen pulaa. Esim. puhtaaksi ryöstetyssä Inön ympäristössä joutui joukkueeni toista vuorokautta olemaan ilman muonaa ja rehua.»

Ausfeldin ryhmän huoltotilanne oli siis 24. 4. jälkeen aina Viipurin valtauksen saakka hyvin tukala. Eversti Ausfeld pyrki muodostamaan Kivennavalle varastoja, mutta huonolla menestyksellä. Yleinen puute ja kuljetusvaikeudet olivat esteenä. Niinpä hän 28. 4. klo 11,40 ip. sähköttää Armeijaintendentille:

»Kivennavalla sotavankeja sekä sairaita ja haavoittuneita sotilaita ilman ruokaa, pyydän Teidän parantamaan epäkohdan. Odotan vastausta.»

Syystä tai toisesta näytti Ausfeldin rintamaintendenttuuri siirtyneen Taliin, sen jälkeen kuin ryhmän päävoimien huolto oli alkanut käydä sieltä käsin. Tämä vaikeutti suuresti joukkojen huollon järjestämistä rintamalla. 10 min. edellä luetun sähkösanoman jälkeen lähetti Ausfeld armeijaintendentille Taliin uuden sähkösanoman:

»Rintamaintendenttuurin muutettua Kivennavalta Taliin käy vienti Raudusta Kivennavalle ja edelleen joukkojen luo kulkevaa etappilinjaa pitkin mahdottomaksi. Nykyistä tilannetta silmälläpitäen on tarpeen järjestää Raudussa ja Kivennavalla muonavara- ja ampumatarvevarastoja. Sotaliikkeet eivät voi mukautua intendenttuuriin, vaan intendenttuuriin on mukauduttava taktillisen aseman mukaan. Pyydän vastausta.»

Kun yhteys Talista Säiniön kautta saatiin kuntoon, helpottui tilanne jonkin verran. Raivola muodostui tällöin koko lounais-Kannaksen huoltokeskukseksi, mutta Kivennavalla oli myös pienempiä varastoja. 29. 4. oli jo voitu jakaa kaikille ryhmän joukoille kolmen päivän elintarvikkeet. Uusi pieni kenttäsaaraala oli perustettu paikallisin voimin Terijoelle. — 29. 4., Viipurin operaation päättymispäivänä, oli Ausfeldin ryhmän huolto järjestynyt seuraavasti (vrt. kuva 4):

Raivolan huoltokeskuksesta huollettiin kaikki lounais-Kannaksen joukot, jöita erään sähkösanoman mukaan oli 6,830 henkeä ja 1,067 hevosta. Täydennys tapahtui Talista maanteitse Säiniöön, josta edelleen rautateitse Raivolaan. Tarvikkeet tilattiin armeija-intendenttuurilta. Pienempi huoltokeskus sijaitsi Kivennavalla.

Raudun huoltokeskuksesta huollettiin tässä suunnassa olevat joukot, yht. 2,072 henkeä ja 114 hevosta. Tarvikkeet tilattiin suoraan Hiitolan varastoista ja täydennys tapahtui Kiviniemen kautta rautateitse.

Joskin Ausfeldin ryhmän huolto olisi yksityiskohdissaan ehkä paremminkin voitu järjestää, on muistettava, että olosuhteet, ennen kaikkea kelirikko, asettivat äärettömiä vaikeuksia. Tässä mielessä armeijaesikunnan toimenpiteet ryhmän huollon järjestämiseksi Säiniön kautta olivat erittäin asiallisia. Nykyaikaisellekin, koulutetulle ja varustetulle huoltokoneistolle samanlaisissa olosuhteissa suoritettavan hyökkäyksen huoltaminen kävisi varmasti vaikeaksi. Ausfeldin ryhmän huollon antamista kokemuksista voimme pelkistää pari oppia, jotka vielä nykyäänkin ovat täysin käyttökelpoisia:

Erillisenä toimivan joukon huolto on järjestettävä itsenäiseksi, yksinomaan joukon johtajan määräyksestä riippuvaiseksi. Kaukana, kokonaan toisella rintamanosalla toimiva johto ei voi mukauttaa huoltoa tällaisissa tapauksissa tilanteen vaatimusten mukaan.

Huoltovaikeudet eivät saa olla määräävinä silloin, kun on kysymyksessä hyökkäys. Tulee muistaa eversti Ausfeldin sanat: Sotaliikkeet eivät voi mukautua intendenttuurin, vaan intendenttuurin on mukauduttava taktillisen aseman mukaan. Kenraalimajuri Hanell, silloinen IV Jääk. Patl:n komentaja, mainitsee lisäksi:

»Niin suuri merkitys kuin huollolla onkin, vähenee sen merkitys elintarvikehuoltoon nähden kysymyksen ollessa hyökkäyksestä, nopeasta etenemisestä tai lyödyn vihollisen takaa-ajosta. Moraaliset tekijät, joukon mieliala, tekevät sen kykeneväksi kestämään suuriakin putteita ja kärsimyksiä.»

On luonnollista, että moraalisten tekijöiden vaikutus ei voi jatkua äärettömiin, inhimillisellä kestävyydellä on rajansa. Huollon tehtävänä on siirtää tätä rajaa mahdollisimman kauaksi tuomatta omia sisäisiä vaikeuksiaan määrävänä esille.

3. Ryhmä Wilkmanin huolto.

Ryhmäkäskeyllä N:o 19/21. 4. saivat varmistusosastot käskyn tiedustella viholliseen päin johtavia tieyhteyksiä ja ryhtyä panemaan niitä kuntoon. Tietoja teistä saatiin myös paikallisilta asukkailta ja vihollisen puolelta saapuneilta pakolaisilta.

Tiedustelun tulokset jaettiin 23. 4. sotatoimikäskyn N:o 21 yhteydessä, ja se sisälsi seuraavaa:

Lyhyt selostus teistä:

I/Rivistö v. Coler.

A/Suuri maantie Heinjoki—Rajaharju—Lyykylä—Perojoki—Viipuri on ylt'yleensä käyttökelpoinen sekä jalkaväelle, tykistölle että kuormastolle.

B/Yhdystiet eteläiseen rivistöön: a) Heinjoelta lähdettäessä, Kääntymäjoen ylikulettua lähtee noin 1,5 km päässä joesta Rajaharjulle päin n.s. Iitinkiven luona vasemmalle venäläisten rakentama tykkitie *Pilppulaan*. Tie on kohtalaisen hyvä, mäetön, etupäässä jäässä (reikieli). Se jatkuu tasaisen saloseudun läpi Vääräkosken sillalle, nousten sillalta vähäisen harjun yli eteläpuolella kulkevalle Pietarin maantielle. Pilppulasta Suurperoon vie vain jalkaväen käytettäväksi kelpaava polku. b) Edelleen tiestä A poikkeaa etelään noin 3 km päässä Lyykylästä Viipuriin eroava tie kulkien Kämärilän kautta Suurperoon ja sieltä lounaiseen yhtyen Pietarin tiehen.

C/Yli Karjalan radan kulkee Kostialan—Häyryn—Säiniön kautta sekä kuormastolle että jalkaväelle kulkukelpoinen tie. Tällä tiellä Säiniöstä päin tullessa ennen Heinjoen tienhaaraa on noin 1,5 km pitkä ampuma-ala ja hyvä näköala Viipuriin päin.

Huom. Kostialasta Saarelaan vievällä maantiellä on silta. Sitäpaitsi on Lahden ja Suokkasen luona venäläisten rakentamat ponttoonisillat Saarelan puolelle.

II/Rivistö Jernström.

Suuri maantie Heinjoki—Kämärä—Pienpero—Liimatta—Viipuri ja tie Korpela—Kakkola ovat hyvät ja kulkukelpoiset kuormastollekin. Viimemainittu tie yhtyy etelästä tulevaan hyvään Koiviston tiehen, josta Ristimäen kohdalla yhtyy teitä idempää tulevaan Pietarin tiehen. Säiniön—Korpelan tiestä erkanee etelää kohti Uudenkirjon maantie, joka on hyvin kulettava. Tielle yhtyy metsätie Näykistä ja edelleen Pietarin tiestä asti. Lähellä rataa Honkaniemen ja Säiniön välillä on myös hyvä metsätie.

Puhelinlinjoja on paitsi Pietarin maantiellä myöskin Viipurista Korpelaan Koiviston tien kautta, samoin Viipurista Honkaniemeen.

Mainitulla ryhmäkäskeillä N:o 21/23. 4. annettiin joukoille hyökkäystehtävät. Sen mukaan eversti v. Colerin rivistön, 5 patl. ja 10 tykkiä, tuli edetä Heinjoen—Talin—Viipurin tietä, everstiluutn. Jernströmin rivistön, 4 patl. ja 6 tykkiä, Heinjoen—Kämärän—Säiniön tietä, ja majuri Savoniuksen rivistön, 1 patl. ja 2 tykkiä, Ristseppälän—Heikurilan—Äyräpään tietä. Päähuoltotienä tulisi olemaan tie Heinjoki—Tali—Viipuri, jonka ennakkotietojen mukaan piti olla sovelias kaikille aselajeille. — Edellä mainittu käsky sisälsi huollosta seuraavaa:

Haavoittuneiden hoito:

Haavoittuneet ja sairaat ovat lähetettävät Heinjoen kirkonkylään Pappilaan, sairaalaan. Sairaiden kuljettaminen Heinjoelle tapahtuu Esikuntalääkärin toimesta.

6) *Kuormasto:*

Rivistöjen mukaan on otettava aluksi ainoastaan ampumatarvikekuormasto sekä kenttäkeittiöt ja sitten tilanteen selvityksessä rivistöjen johtajien luvalla ja toimesta rivistöön yhdistettävä muu kuormasto.

7) *Ampumatarve-, muona- ja rehuvarastot* tulevat olemaan Heinjoen kirkonkylässä, Osuuskaupassa.

Potilaiden evakuointia varten oli esikuntalääkärin toimesta varattu 150 ajoneuvoa paikkakuntalaisilta. Näillä oli tarkoitus noutaa haavoittuneet joukkojen perustamilta sidontapaikoilta. Suurin osa ajoneuvoista toimi aluksi Jernströmin rivistön suunnalla.

Käskyn mukaan koottiin joukkojen suuret kuormastot rivistöittäin. Käskystä selviää, että niitä ei otettu ryhmäesikunnan johtoon. v. Coler määräsi suuren kuormaston olemaan marssi-

valmiina Heinjoella 24. 4. klo 9 aamulla. Suuren kuormaston johtajaksi määrättiin upseeri, ja tuli jokaisen komppanian asettaa yksi ryhmä kuormaston suojaksi. Haavoittuneiden lähettämisestä määrättiin ryhmäkäskyn mukaan. Elin- ja ampumatarviketäydennys piti tapahtua Heinjoelta.

Joukko-osastoissa oli jo edellisinä päivinä ryhdytty erinäisiin huollollisiin valmisteluihin. Joukkoja rasittava liika tavara kerättiin pois, jota varten perustettiin pieniä rykmenttien varastoja. Joukoille annettiin ohjeita huollin suorituksesta taistelun aikana ym. — 3. Jääk.rykmentin päiväkäsky N:o 25/22. 4. sisältää mm. seuraavia ohjeita lääkintäpalveluksesta:

»Pataljoonien lääkärit komentavat ennen taistelun alkua sairaankantajat sidontapaikalle, joka sijaitsee niin lähellä rintamaa kuin mahdollista (n. 500 m). Täältä lähetetään sair.kantajat sädemäisesti taistelurintamaa kohti hakemaan haavoittuneita. Sanitäärit seuraavat sitävastoin koko ajan komppanioiden mukana ja ohjaavat kantajien saavuttua taistelualueelle näiden toimintaa.»

Lääkintähuolto joutui ensiksi koetukselle. Heti ensimmäisten yhteenottojen jälkeen Talin, Kämärän ja Muolaan suunnissa alkoi haavoittuneita virrata runsaasti Heinjoen kenttäsairaalaan. Sairasvuoteet loppuivat, haavoittuneita täytyi sijoittaa ympäristön taloihin sikäli kuin niitä ei ehditty evakuoida Antreaan. Sairaaloimituksen (liite 3 c) mukaan otettiin 21—27. 4. välisenä aikana sairaalaan 233 potilasta ja poistettiin 141, suurin osa evakuoimalla Antreaan. Tähän lukuun sisältyvät kaikki operaation aikana Heinjoelle evakuoidut potilaat, sillä operaation loppuvaiheessa ei potilaita enää kuljetettu edessä olevista hoitopaikoista taakse, koska odotettiin ne piakkoin voitavan kuljettaa suoraan Viipuriin.

26. 4. siirrettiin ryhmän ampuma- ja elintarvikekuormastot Talin lähelle, Viipurin vanhaan pappilaan.

26. 4. aamulla perusti Sairaanhoidopataljoonan 1. komppania pääsidontapaikan Häyryn kartanoon Viipurin itäpuolella toimivia joukkoja varten. Samana päivänä perustettiin tilapäisvoimin kenttäsairaala Säiniön vanhalle kansakoululle kaupungin kaakkoispuolella toimivia joukkoja varten. Lääkäriksi tänne oli esikuntalääkäri Salminen pakotettu lähettämään apulaisensa, tohtori

Rasmussenin, joka sitä ennen oli avustanut Heinjoen kenttä-sairaalan lääkäreitä. Sairaalan tultua perustetuksi ei haavoittuneita tästä suunnasta enää evakuoitu Heinjoelle. Sairaalassa hoidettiin kaikkiaan 219 potilasta 26—29. 4. aikana ja siirrettiin potilaat seuraavana päivänä Viipuriin (liite N:o 3 d). — Pääsidontapaikasta Häyryssä sitä vastoin evakuoitiin aluksi Heinjoelle, mikä kelirikkoisen tien takia oli varsin vaivalloista. Evakuointi tapahtui suureksi osaksi pääsidontapaikan omilla sairaajoneuvoilla tuon n. 30 km pitkän taipaleen. Pian kuitenkin saatiin rata kuntoon Tammisuolle, joten evakuointi voitiin suorittaa suoraan sairaajunaan kuljetusmatkan täten supistuessa pariin km:iin. Häyryn pääsidontapaikassa lienee käsitelty n. 150 haavoittunutta.

Samoihin aikoihin, kun Säiniön kenttäsaairaala perustettiin, oli Liimatan kartanoon perustettu 1. Jääk.rykmentin toimesta pääsidontapaikka. Kun Sairaanhoidopataljoonan 2. Komppania oli saapunut rintamalle, ohjattiin se Liimattaan; se otti pääsidontapaikan haltuunsa alkaen toimintansa 28. 4. — Sinne tuotiin haavoittuneita vain 28 pv:nä yht. 122, joista evakuoitiin Säiniölle 47 ja takaisin joukkoihin 10. — 29. 4. ei tullut enää yhtään haavoittunutta, sillä ne sijoitettiin kaupunkia vallattaessa siellä oleviin sairaaloihin.

Pataljoonat perustivat, joutuessaan taisteluun, joukkosidontapaikkoja, usein kuitenkin niin lähelle etulinjaa, että ne joutuivat kivääritulen alle. Joukkosidontapaikoilta, osaksi myös suoraan kentältä, haavoittuneet kuljetettiin tilanteen mukaan joko pääsidontapaikkaan tai kenttäsaairaalaan. Sairaanhoidopataljoonan osuus lääkintäpalveluksen suorituksessa oli erittäin suuri.

Wilkmanin sotatoimikäsky N:o 22/27. 4. sisältää huollosta seuraavaa:

3) Haavoittuneita lähetetään:

a) eversti v. Colerin rintamaostalta väliaikaiseen kenttäsaairaalaan Häyryn kartanossa,

b) jääk.everstiluutn. Jernströmin ja majuri Savoniuksen rintamaosilta väliaikaiseen kenttäsaairaalaan Säiniön kansakoululla.

4) Intendenttuuri ja ampumatarvikekuormastot ovat Viipurin vanhassa pappilassa Lyykykylän kylässä 1 km päässä Talin asemalta.

Elin- ja ampumatarviketäydennys oli hyökkäyksen aikana hyvin vähäistä. Muonatarvikkeita joukoilla oli yleensä runsaasti mukanaan, niin että suuri täydennys kävi välttämättömäksi vasta Viipurin valtauksen jälkeen. Rehun puute pakotti joskus turvautumaan paikallishankintoihin, vaikka armeijaintendenttuuri koetti tehdä parhaansa puutteen poistamiseksi. Niinpä sai ryhmä 28. 4. 20,000 kg rehua, ja samanaikaisesti odotti Sairalan ja Koljolan asemilla 50 vaunulastia muonaa ja rehua pääsyä eteen. Ampumatarvikkeet täydennettiin pääasiassa sotasaaliista, ja niitä oli tuhlattavaksikin. Mikäli joskus puutetta ilmaantui, lainasivat pataljoonat toisiltaan. Ylijäämä sotasaaliista koottiin rykmentteittäin ja luovutettiin kaupungin valtauksen jälkeen sotasaalivarastoihin Viipuriin. Tykistöammuksia saapui operaation kestäessä runsaasti, mutta oli niiden kuljettaminen purkamisasemilta joukoille äärimmäisen vaivalloista. Tykistö kärsikin säännöllistä ammustenpuutetta. Radan kuntoon saamisen jälkeen suoritettiin armeijaesikunnan toimesta ammuskuljetuksia junalla Tammi-suolle, jossa ammuksia jaettiin suoraan vaunuista pattereille. — Viipurin nopeasta kukistumisesta vakuutettuna ei ryhmän esikuntalääkäri katsonut enää 26 pv:n jälkeen tarpeelliseksi haavoituneiden evakuointia rintamalta kauaksi taakse jääneisiin kenttä-sairaaloihin, koska kaupungin valtauksen jälkeen potilaat voitaisiin siirtää sinne. Toimenpiteet olivat yleensä tarkoituksenmukaisia. Erikoisesti on huomattava lääkintäpalveluksen ansiokas järjestely, jota helpotti mitä suurimmassa määrin Sairaanhoidopataljoonan saaminen käytettäväksi. — Yleisenä piirteenä Wilkmanin ryhmän huoltotoiminnassa on, että joukot tulivat yleensä toimeen mukanaan kuljettamallaan tarvikkeilla, sotasaalista hyväksi käyttäen. Hyökkäyksen lyhytaikaisuus ja Viipurin nopea kukistuminen pelastivat Wilkmanin ryhmän suuremmilta huoltovaikeuksilta.

4. Ryhmä Sihvon huolto.

Hyökkäyksen alkaessa, sen jälkeen kun 3. Karjalan rykmentti oli erotettu omaksi ryhmäkseen, sijaitsivat kaikki Sihvon ryhmän huoltolaitokset Antreassa. Ryhmän huollettavana olivat joukkojen lisäksi paikkakunnalla olevat laitokset ja virastot.

Ryhmän päiväkäskyllä N:o 87/27. 4. järjestettiin huolto uudelleen tilannetta vastaavaksi. Rintamaintendenttuuri, rintamasevarasto ja telefoni- ja telegrafiosasto varastoineen siirrettiin Taliin. Rintamajoukkojen ja taempien laitosten huolto erotettiin toisistaan siten, että rintamaintendenttuuri huolehti ainoastaan rintamajoukoista ja Antreaan jäävä paikallisintendenttuuri taemmista laitoksista, joukoista ja virastoista, tilaten tarvikkeensa suoraan armeijaintendenttuurilta.

Talista rintamaintendenttuuri siirtyi Tammisuolle heti Viipurin valtauksen jälkeen. Täältä tarvikkeita kuljetettiin Viipuriin hevospeleillä siihen saakka, kunnes rata sinne saatiin kuntoon.

Tilapäissairaaloiden perustaminen etenemisen aikana ei ollut tarpeellista, sillä tappiot olivat hyvin pieniä.

5. Ryhmä Sarlinin huolto.

Hyökkäyksen alkuvaiheessa ryhmän huoltokeskus sijaitsi Imatralla, kenttäambulanssit Jänhiälässä ja Ravattilassa, joissa paikoissa oli myös pienet elintarvike- ja varusvarastot.

Rykmentin käskyssä N:o 47/24. 4. klo 6 ip. hyökkäystä varten määrätään huollosta seuraavaa:

II §

Tohtori Saren järjestää kenttäambulanssit.

12 §

Komppanian päälliköt pitävät huolta siitä, että patruunakärnit seuraavat komppaniaa tarpeellisen välimatkan päässä, määräävät, missä ruoka keitetään ja minne se viedään hyökkäyksen jälkeen. Jokaisella miehellä tulee olla vähintään 200 patruunaa ja evästä laukussa.

Ryhmän hyökkäys menestyi nopeasti, kulutus ja tappiot olivat alussa pieniä. Jo 26. 4. oli Lappeenrannan seutu hyökkääjän hallussa.

Aambulanssit olivat rykmentinlääkärin toimesta siirtyneet Lappeenrantaan. Heti pantiin myös käyntiin vilkas tarvikkeiden kuljetus Imatralla Lappeenrantaan Joutsenon kautta kulkevaa maantietä pitkin. Tie oli kuitenkin kelirikon johdosta aivan

kurjassa kunnossa. Tilanteen parantamiseksi yritettiin avata väylää Lappeenrannasta Imatralle Saimaata pitkin, mutta ei se onnistunut, jää oli vielä liian vahvaa. — Taisteltaessa Karjalan radan seuduilla Lappeenrannasta muodostui ryhmälle uusi huoltokeskus. Sinne mm. perustettiin paikallisilla voimilla 30. 4. väliaikainen sotilassairaala, päällikkönä toht. Kuitunen.

Lappeenrannasta huoltokuljetukset tapahtuivat aluksi maanteitse, mutta 30. 4. voitiin ottaa rautatiekuljetuksetkin käytäntöön. Tämä helpotti varsinkin Luumäen suunnalla toimivien joukkojen huoltoa, joka ajoittain oli muodostunut sangen vaikeaksi. Kuljetukset pyrittiin suorittamaan suoraan joukoille saakka perustamatta mitään välivarastoja. Haavoittuneiden evakuointi tapahtui tyhjinä palaavia ajoneuvoja käyttäen, sillä sairaasajoneuvoja ei ollut. Kaatuneet kuljetettiin kotiseudulleen haudattavaksi.

Suuria varastoja ei Lappeenrantaan päässyt muodostumaan, sillä tarvikkeet oli yleensä lähetettävä rintamalle sitä mukaa kuin niitä Imatralta saapui. Niinpä 30. 5. lähetettiin rautateitse Luumäen suuntaan 60,000 patr. ja elintarvikkeita, 2. 5. kolmella junalla 109,000 patr., 560 kranaattia, 670 shrapnellia, 500 engl. käsikranaattia ja 200 kg dynamiittia.

Sarlinin ryhmässä esiintyi aika ajoin tuntuva puutetta ampumatarvikkeista. Sotasaalis helpotti täälläkin tilannetta jopa siinä määrin, että toiminta ilman sitä olisi usein käynyt kyseenalaiseksi. Varsinkin tykit olivat kysytyjä. Ne korjattiin kiireellä Lappeenrannassa, koeammuttiin ja kuljetettiin heti rintamalle tykistön vahvistukseksi.

Mitään yhtenäistä, suunnitelmanmukaista huoltotoimintaa ei Sarlininkaan ryhmässä ole havaittavissa. Esiintyneet tarpeet synnyttivät kulloinkin vastaavan toiminnan. Armeijaesikunnan vaikutus ei ulottunut Imatran purkamisasemaa pitemmälle, josta lähtien ryhmä täysin itsenäisesti järjesti kaiken huoltonsa.

6. Yleiskatsaus Itäarmeijan huoltoon operaation kestäessä.

Tarkastettaessa huoltovalmistelujen tarkoituksenmukaisuutta suoritettuna operaation taustalla, voidaan todeta, että armeijaesikunnan toimenpiteet eivät aina vastanneet hyökkäysoperaation vaatimuksia. Pyrkimys huollon järjestelyyn esiintyy selvänä vain

operaation alkuvaihetta varten, mutta katse ei näytä kantaneen rintamalinjan yli näkemään huollon vaatimuksia myöhemmässä vaiheessa. Kaikki käytettävissä olevat huoltolaitokset pantiin heti toimintaan säilyttämättä reservejä myöhempää tarvetta varten.

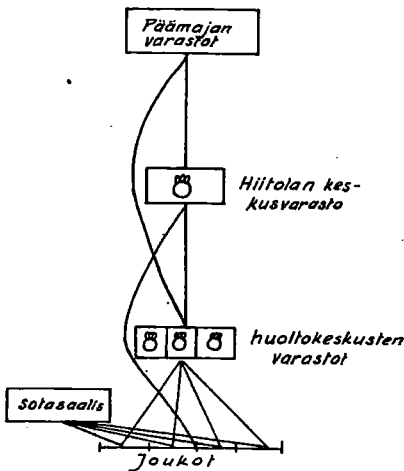
Huoltolaitosten sijoitus sinänsä osoittautui yleensä tarkoitustaan vastaavaksi, lukuun ottamatta kenttäsaaraloita, joiden sijoitus ei vastannut operaatiosuunnitelmaa.

Ryhmien ja joukko-osastojen huollolliset valmistelut olivat yleensä tarkoitustaan vastaavia. Sovellettu periaate, miehille ja yksiköille tarvikkeita runsaasti, osoittautui kelirikon vallitessa aivan oikeaksi, sillä suuret kuormastot eivät pystyneet seuraamaan. Sarlinin hyökkäyskäsken määräys: »jokaisella miehellä vähintään 200 patruunaa ja evästä laukussa» luonnehtii sovelletun periaatteen mainiolla tavalla.

Lukuun ottamatta tykistöammuksia, ei ampumatarvikkeista ollut juuri koskaan puutetta. Tähän vaikutti konetuliaseiden vähälukuisuus, runsaat joukoille jaetut patruunamäärät sekä se, että ampumatarvikkeajoneuvot pyrittiin aina ennen muita kuljettamaan joukkojen mukana. Sotasaaliin merkitys ampumatarviketäydennyksessä oli ratkaiseva, jopa siinä määrin, että taempia varastoja tarvitsi käyttää melko vähän. Se olisi ollut vaikeatakin kelirikon takia. (Vrt. kuva 5.)

Taisteluvälineet täydennettiin niinkään sotasaaliista. Enempää sotasaalisaseita kuin ampumatarvikkeitakaan eivät joukot mielellään luovuttaneet pois, vaan kuljettivat, mikäli mahdollista, niitä mukanaan »pahan päivän» varalta. Varsinkin patruunat, kk:t ja tykit olivat haluttuja. Haittojen ohella oli tästä suuret hyötynsäkin, sillä taempi täydennys silloisissa olosuhteissa oli epävarmaa. — Käytetyt

Kaavio a.täydennyksestä.

Kuva 5.

patruunahylsyt ja rikkoutunut sekä ylimääräinen taisteluväline-materiaali pyrittiin kokoamaan joukko-osastoittain, mutta yleensä niitä ei liene armeijaesikunnan määräyksen mukaan lähetetty taakse, vaan toimitettiin operaation päätyttyä Viipuriin.

Sotasaalistaisteluvälinemateriaalin kokoamispaikaksi oli armeijakäskyllä N:o 68/25. 4. määrätty Kavantsaari. Myös Karisalmen asemalle muodostui sotasaalisvarasto Näätälän ja Korpelan kylistä sekä Karisalmen asemalta saadusta sotasaaliista. 27. 4. mennessä oli sinne erään luettelon mukaan mainituista paikoista koottu mm. seuraavat sotasaalismäärät:

8 kpl. tykkejä (4:ään löytyy lukot)

3 kpl. tykkiampumatarvikekärriä

29 kpl. 4 1/2" tykinammuksia

60 laat. 3" »

300 laat. 3" tykinhylsyjä

14 kpl. ambulanssikärriä

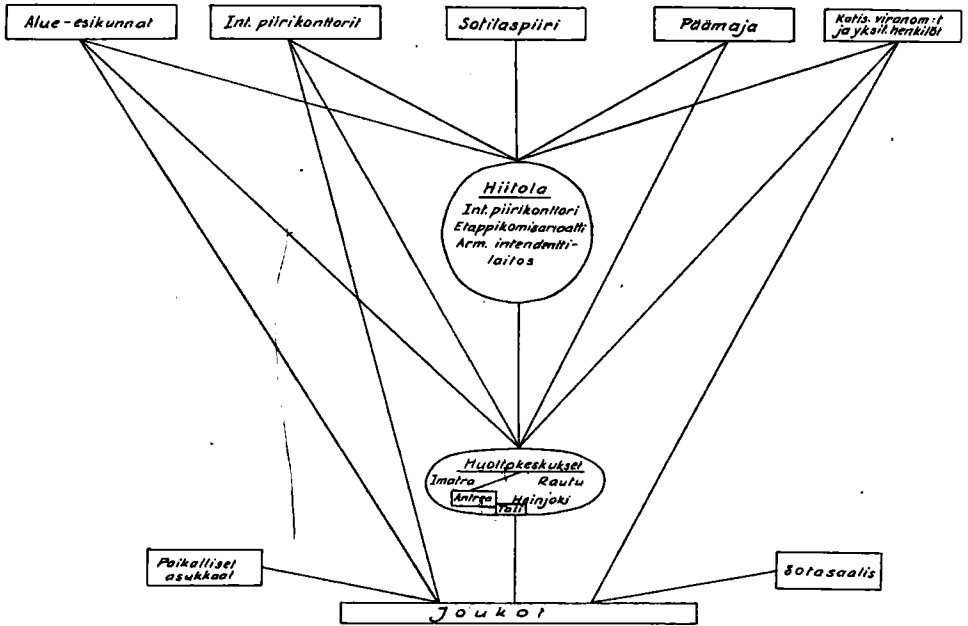
26 kpl. sairaspajareja, ym. tarvikkeita, kuten kiv.patruuneja, rekiä, kärrejä, hevosrehua, kenttäjohtoa jne.

Taakse jäänyt sotasaalis jäi kuitenkin suurelta osaltaan välittömästi käyttämättä hyödyksi, sillä esim. edellä mainittu sotasaalisvarasto oli vielä toukokuun alussa Karisalmella paikallisen vartioston hoidossa. Tämänkin todistaa, että mitään ampumatarvikkeiden puutetta ei ainakaan päähyökkäyssuunnassa kärsitty.

Elintarviketäydennys tuotti operaation aikana suuria vaikeuksia. Operaation lyhytaikaisuus, joukkojen mukanaan kuljetamat runsaat elintarvikemäärät, paikallisten asukkaiden apu ja sotasaalis vaikuttivat sen, että hätää laajemmassa mitassa ei päässyt syntymään. Rehupula oli kuitenkin kaikkialla ankara, eikä muitakaan elintarvikkeita ollut suinkaan riittävästi. Oli ilmeinen onni erikoisesti elintarviketäydennyksen kannalta, että operaatio saatiin päätökseen niin nopeasti.

Armeijaintendenttuurin pyrkimykset elintarvikkeiden kuljettamiseksi joukoille ovat kiitosta ansaitsevia. Joskin toiminta lienee ollut joskus hajanaista ja toimenpiteissäkin epätarkoituksenmukaisuutta, on se laskettava silloisten rajoitettujen toimintamahdollisuuksien tiliin. Jo Ausfeldin ryhmän huollon organisointia Talin—Säiniön kautta tapahtuvaksi on pidettävä silloisissa olosuhteissa saavutuksena, jota ei voida kiitosta antamatta sivuuttaa.

*Kaavio Itäarmeijan löydennystoiminnasta.
(vastaa lähinnä taloushuollon alaan kuuluvaa löydennystä)*

Kuva 6.

Mitään todisteita ei esiinny siitä, että armeijan ylilääkäri olisi pyrkinyt helpottamaan joukkojen lääkintäpalvelusta operaation kestäessä. Eikä hänellä ollut siihen mahdollisuksiakaan, lääkintämuodostelmathan oli kaikki sidottu. Ryhmien esikuntalääkärit toimivat täysin itsenäisesti. Esikuntalääkärien aloitekyky ja neuvokkuus olikin erikoisen huomattava. Omin neuvoin he järjestivät potilaiden evakuoinnin tilapäisvoimin, perustivat samoin tilapäissairaaloita, kun evakuointivaikkeudet kasvoivat liian suuriksi, hankkivat oma-aloitteisesti tarvikkeita ja välineitä jne. Lääkintäpalveluksen onnistuminen on laskettava yksinomaan ryhmien esikuntalääkärien ansioksi. Erikoisesti on huomattava päähyökkäysryhmän esikuntalääkärin tohtori Salmisen tarkoitustaan vastaavat ja tilanteiden vaatimuksien mukaiset toimenpiteet.

Alistamalla Sairaanhoidtopataljoonan päähyökkäysryhmälle helpotti armeijajohto suuresti lääkintäpalveluksen suoritusta operaation loppuvaiheessa. Sen vaikutus rajoittui kuitenkin taistelu-

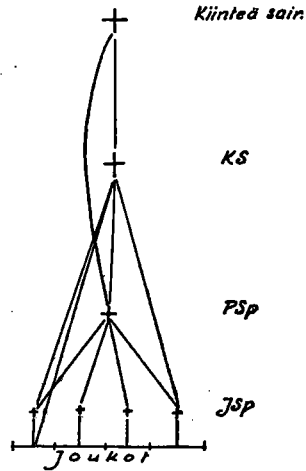
kentälle ja sen välittömään läheisyyteen eikä pystynyt kuin osaksi korvaamaan niitä puutteita, joita kenttäasiraalain kauaksi taakse jääminen aiheutti. Armeijajohdon olisi pitänyt enemmän puuttua lääkintäpalveluksen järjestelyyn ja antaa ylläkäerille yksityiskohtaiset ohjeet siitä, koska oli luonnollista, että kouluttamattomana hän ei itsenäisesti pystyisi näin suurisuuntaista järjestelyä suorittamaan. Lääkintäpalvelus olisi epäilemättä voitu vaikeuksitta järjestää operaatiosuunnitelmaa vastaavaksi ainakin painopistesuunnassa, jos se olisi aikanaan valmistettu.

Hevostappiot operaation aikana olivat vähäiset. Eräät pataljoonat ilmoittivat menettäneensä taisteluissa muutamia hevosia, samoin oli tykistöllä ja ratsuväellä jonkin verran hevostappioita. Enimmäkseen joukot korvasivat hevostappionsa sotasaalishevosista, joita yleensä oli runsaasti saatavissa. (Vrt. kuva 8.) Eläinlääkintäpalveluksen suhteen operaation aikana viitataan liitteenä N:o 2 b olevaan armeija-

eläinlääkärin kertomukseen ylläeläinlääkäri Talvitielle.

Kelirikkoisten teiden huono liikennöimiskyky pakotti sekä armeija- että ryhmien johdon mitä laajimmassa määrin turvautumaan rautatiekuljetuksiin vieläpä vihollisen tulivaikutuksen piirissäkin ja rataosilla, jotka vasta osittain olivat omien joukkojen hallussa. Milloin rautatien käyttömahdollisuus loppui, pyrittiin mitä pikimmin yhdistämään rataosat toisiinsa maantieyhteyksin, kuten Talista Säiniölle ja Imatralta Lappeenrantaan. Rintamantakaisten rautateiden merkitys muodostui Viipurin operaation poikkeuksellisissa olosuhteissa mitä suurimmaksi joukkojen huollon kannalta. Antrea—Tammisuo rataosan nopea kuntoon saattaminen oli välttämätön. Viipurin piiritysjoukkojen huollolle. Ellei sitä paitsi rautatieyhteyttä Säiniöltä Raivolaan olisi pian saatu kuntoon, olisi Ausfeldin joukkojen huoltotilanne muodostunut sietämättömäksi, sillä maantiekuljetukset olivat osoittautuneet

Kaavio haav.evakuoinnista.

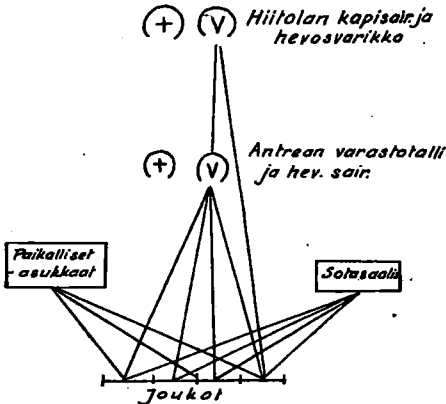

Kuva 7.

kelirikon takia aivan mahdottomiksi Raudusta käsin. On todettava, että rautateiden tarjoamia mahdollisuuksia käytettiinkin täysin määrin hyväksi.

Toinen erikoisuus oli vesiteiden laaja hyväksikäyttö Vuoksea pitkin, ennen kaikkea välillä

Kaavio hevostäydennyksestä

Kuva 8.

Antrea—Pölläkkälä, jota varten oli otettu käyttöön Ala-Vuoksen laivat. Päähyök-käysryhmän täydennys- ja evakuointikuljetuksissa operaation valmistelu- ja alkuvaiheessa oli tämän vesitien merkitys korvaamaton. Ilman sitä olisi joukkojen keskittäminen Heinjoelle ja niiden huolto muodostunut äärimmäisen vaikeaksi.

Kolmantena erikoisuutena mainittakoon vakinaisten kuljetusmuodostelmien

täydellinen puuttuminen, mikä pakotti turvautumaan väliaikaisiin, lähiseutujen talonpojista muodostettuihin kuljetusmuodostelmiin. Kokemukset näiden käytöstä olivat varsin hyvät. Ne pystyivät selviytymään vaikeuksista paremmin kuin joukkojen omat varsinaiset kuljetuselimet.

Liikenteen säännöstely rajoittui tieviittojen, joskus oppaiden asettamiseen. Teitä ei yleensä pyritty korjaamaan.

Yhteenvetona liikenteen ja kuljetusten järjestelystä ja suorituksesta operaation aikana voidaan sanoa, että kaikkia mahdollisuuksia käytettiin tämän ehkä kaikkein vaikeimman huollollisen pulman ratkaisemiseksi. Suurin piirtein katsoen olivat toimenpiteet asiallisia ja tilannetta vastaavia. Senaikaisilla mahdollisuuksilla olisi tuskin paremmin voitu kysymystä ratkaista.

VI. Loppupäätelmiä.

Organisaation vakiintumattomuus, joka oli luonteenomaista koko vapausarmeijalle, ilmeni huollon järjestelyssä erikoisen selvästi. Täydennystoiminta tapahtui mitä moninaisimpia teitä, ja sitä suoritettiin kaikkien johtoportaiden, vieläpä joukko-osastojen pienimpien yksikköjenkin toimesta. Joukko-osastojen epäluottamus ylempään huollon järjestelyyn oli ilmeinen. Elettiin vielä vapaussodan alkuaikojen hengessä ja käännuttiin suoraan koti-seutuviranomaisten, vieläpä yksityisten henkilöiden puoleen. Näiden vilpitön avustamishalu ja tietämättömyys armeijan järjestelystä johti siihen, että huomattava osa täydennystoimintaa tapahtui ohi armeijan huoltojohdon. Joukkojen liiallinen omaaloitteisuus ja välinpitämätön suhtautuminen käskyihin ja määräyksiin vaikutti varsin haitallisesti huollon järjestelytyöhön. Mutta jos ottaa huomioon ne tavattomat rajoitukset, joita vallitsevat olosuhteet asettivat suurissa puitteissa tapahtuvalle huollon järjestelytyölle ja joukkojen entiset kokemukset huollosta, ei joukkojenkaan toimenpiteitä käy ilman muuta tuomitseminen. Silloisissa olosuhteissa omaaloitteisuudella kaikissa johtoportaisissa oli mitä suurin merkitys. Varmana onkin pidettävä, että jos joukot olisivat huoltonsa suhteen jättäytyneet yksinomaan armeijajohdon toimenpiteiden varaan, olisivat huoltovaikeudet muodostuneet paljon suuremmiksi operaation aikana. Huoltokoneisto oli siksi kehittymätön ja sen käytettävänä siksi vähäiset varastot ja voimat, että se yksin tuskin olisi pystynyt vaikeissa olosuhteissa suoriutumaan joukkojen huollosta. Tarvittiin kaikki voimat ja kaikki keinot vaikeuksien voittamiseksi. Näin ollen on toiminnan kokonaisuutta, silloiset olosuhteet taustana pitäen, katsottava täysin asialliseksi, niin omituisilta kuin toimintamuodot nykyajan silmillä katsottuna ehkä näyttävätkin.

Vielä Viipurin operaation aikoihin oli huolto varsin hajanaista. Sitä ei voi verrata koneiston toimintaan. Paremmiin on se verrattavissa ihmiseen, liikemieheen, joka virastokankeudesta, liiasta kirjanoppineisuudesta ja kaavamaisuudesta vapaana käyttää hyväkseen kaikkia keinoja päämääränsä saavuttamiseksi. Oli ehkä onneksi, että huolto niissä olosuhteissa lepäsi pääasiassa siviilimiesten harteilla, miesten, jotka tunsivat talouselämän ja

osasivat käyttää sen tarjoamia mahdollisuuksia sodan hyväksi. Kun joukko-osastot ja »ryhmätkin» varsin itsenäisesti hoitivat oman huoltonsa, ei sotilaallisen ammattitaidon puuttuminen pääsyt sanottavasti toimintaa haittaamaan.

Erikoisesti on myös syytä painostaa kansan ja paikallisen väestön halua avustaa armeijan toimintaa. Rajoitun viittaamaan vain siihen ratkaisevaan osuuteen, mikä paikallisella talonpoikaisväestöllä muonitus-, rehtus- ja kuljetuskysymysten järjestelyssä oli. Sotasaaliin merkitystä huoltoa helpottavana tekijänä on myös erikoisesti painostettava.

Maailmansodan suurtaisteluihin verrattuna oli kulutus Viipurin operaatioissa suhteellisestikin laskien varsin pientä. Materiaali-taistelulle ei olisi ollutkaan mitään edellytyksiä. Niidenkin tarvikkeiden saanti, joita olisi tarvittu vaatimattomankin sodan käyntiin, oli hyvin vaikeaa, puhumattakaan niiden kuljetusvaikeuksista joukoille. Ei ole siis ihmettelemistä, että pyrittiin käyttämään kaikkia keinoja kulutuksen aiheuttaman täydennystarpeen tyydyttämiseksi. Täydennys tapahtui monia eri teitä monista eri lähteistä. Näistä mainittakoon: (Vrt. kuva 6.)

- 1) Joukkojen omat varastot ja kuormastot.
- 2) Sotasaalis.
- 3) Armeijan varastot.
- 4) Paikallishankinnat.
- 5) Paikallisten asukkaiden lahjat.
- 6) Kotiseutuviranomaisten suoraan joukoille toimittamat lähetykset.
- 7) Yksityisten henkilöiden ja yhtymien kotiseudulta joukko-osastoille lähettämät lahjat.
- 8) Yksityisten sotilaiden mukanaan tuomat tai omaisilta saadut lähetykset.

Luettelo voitaisiin määrättyihin tarvikkeisiin nähden jatkaa loppumattomiin. Kun armeijan varastot olivat pienet ja kuljetusvaikeudet suuret, muodostui joukkojen oma täydennystoiminta hyvin suurimerkitykselliseksi.

Eri huoltolajeista voidaan yleisenä piirteenä sanoa, että ne toimivat itsenäisesti, toisistaan riippumatta. Toiminta perustui oma-aloitteisuuteen, sillä yhteistä huoltojohtoa enempiä kuin määräyksiä toiminnan suorittamisestakaan ei joko ollut tai eivät

ne olleet ehtineet väkiintua yleiseen käytäntöön. Huolto toimi automaattisesti, ilman yksityiskohittaisia käskyjä ja ohjeita johdon taholta.

Verrattuna keskieurooppalaiseen sodankäyntiin, tulevat meidän sotamme aina tapahtumaan enemmän tai vähemmän poikkeuksellisissa olosuhteissa. Näin ollen eivät keskieurooppalaiset mallit sovellu sellaisinaan meille, vaan joukkojen huollonkin järjestelyssä on lähdettävä kokonaan omalta pohjalta. Tämän pohjan luomisessa on vapaussotammekin antamat kokemukset otettava huomioon. Viipurin operaation tarkastelu antanee tässä suhteessa parhaat tulokset, edustaahan se vapaussodan aikaisen kehityksen lopputulosta.

Itäarmeijan huolto oli ennen kaikkea *ihmisen*, ei valimiiksi rakennetun koneen tai koneiston aikaansaannos. Mielestäni ei tulevaisuudessakaan yksityiskohdissaan hienon huoltokoneiston käynnissäpito tule onnistumaan meidän olosuhteissamme. On pyrittävä järjestelyyn, joka kaikissa olosuhteissa pystyy käyttämään hyväkseen esiintyvät mahdollisuudet.

Siviilimiesten merkitys Itäarmeijan huollossa oli kiistämätön varsinkin tarvikkeiden hankinnassa ja huollon teknillisessä suorituksessa, joskin sotilaallisen ammattijohdon puuttuminen aiheutti virheitä taktillisessa mielessä. Kenttäarmeijassakin siis voidaan siviilielämän kykyjä käyttää hyväksi, jolloin sotilaallista ammattitaitoa omaavat voidaan vapauttaa taistelujoukkojen käyttöön.

Viipurin operaation tarkastelusta näemme edelleen, kuinka tärkeää on, että operatiivinen johto tarpeeksi ajossa *määrittelee vaatimuksensa* huoltoon nähden. Tarvittaessa on sen puututtava huollon suoritukseenkin, mikäli tämä ei vastaa tilanteen vaatimuksia. Näin ei aina tapahtunut Itäarmeijassa. Esimerkiksi kenttäsairaaloiden sijoituksen epätarkoituksenmukaisuus voidaan katsoa tästä johtuneeksi.

Kyseessä oleva operaatio osoittaa kuitenkin täysin selvästi, että taktillisella johdolla ei ole aikaa puuttua jatkuvasti huollon yksityiskohtaiseen järjestelyyn ja johtoon. Vaatimusten määrittely ja toiminnan tarkoituksenmukaisuuden tarkkailu on enintään, mitä taktilliselta johdolta voidaan huollon suhteen vaatia.

Viipurin operaatiossa huolto järjestettiin liian yksipuolisesti palvelemaan operaation alkuvaihetta. Tämä tuotti vaikeuksia operaation loppuvaiheessa. Huollon on myöskin otettava huomioon *operaation jatkuvaisuus*.

Viipurin operaatio todistaa, että *kelirikollakin* ovat suuret sotatoimet meillä mahdollisia, kunhan ne vain tapahtuvat niin nopeasti, että huoltovaikeudet eivät ehdi kasvaa määrättömiin. Vaikeudet ovat voitettavissa erikoisjärjestelyillä, kuten olemme nähneet Itäarmeijan huollon tarkastelussa.

Kuitenkin ehkä tärkein oppi Viipurin operaatiosta on, että *huoltovaikeuksia ei saa liioitella*. Jos niitä vaikeuksia, joita tällöin oli voitettavina, olisi vielä liioiteltu, on varsin todennäköistä, että koko operaatioon ei olisi ryhdytty ainakaan niissä mittasuhteissa, joissa se suoritettiin. Joukot tosin joutuivat kärsimään raskaitakin puutteita, mutta ne kestettiin. Jos kysymyksessä on vielä hyökkäys ja voitetun vihollisen takaa-ajo, kuten Viipurin operaatiossa, lisäävät moraaliset tekijät kestävyyttä arvaamattomasti, vähentäen samalla huollon merkitystä. Viipurin operaatio on lohdullisena esimerkkinä siitä, että suuretkin vaikeudet ovat voitettavissa, kunhan vaikeuksien arvioinnissa ei mennä liiallisuuksiin niin, että ne lamauttavat toimintahalun.

Arvostelun ankaruuden määrää toiminnalla saavutettu lopputulos. Viipurin operaatio onnistui. Tähän vaikuttaneen huolto-toiminnankin täytyy katsoa suurin piirtein täyttäneen tehtävänsä. Puutteellisuudet ja ehkä virheetkin toiminnan yksityiskohdissa johtuivat olosuhteiden asettamista rajoituksista, ei hyvän tahdon puutteesta eikä toimeettomuudesta. Agronomi J. Kjällström lausuu, kuvatessaan Suomen Vapausota-teoksessa vapaus sodan aikaista huoltotoimintaa, seuraavat Viipurin operaationkin huoltoa luonnehtivat sanat:

»Monia yksityiskohtia olisi luultavasti voitu järjestää paljon paremmin, ja varmaankin rintamalla olevat joukot kipeästi tunsivat monissa suhteissa vallitsevan puutteellisuuden. Sen verran kuitenkin voitaneen sanoa, että se vapaaehtoinen joukko, joka suoritti edellä selostetun työn rintaman takana, teki parhaansa ja ponnisti työssään kaikki voimansa. Mutta enimmästä osasta siitä, mitä se saattoi suorittaa, on sen kiitettävä sitä, mikä merkitsi paljon enemmän kuin yksityiset työsaavutukset: Suomen valkoisen väestön innostusta ja uhrautuvaa mielialaa.»

Tärkeimmät lähteet:

Sota-arkisto (Päämajan, Itäarmeijan, Sihvon, Wilkmanin ja Ausfeldin ryhmien asiakirjakokoelmat; lääk. ja el. lääk. palvelusta koskevat asiakirjakokoelmat ym.)

Kirjallisuutta: Vapaussotateokset; v. Bonsdorff: Sjukvårdstjänsten i Finlands Frihetskrig; Lääkärien muistelmia Vapaussodasta; Nurmio-Grandell: Viipurin valloitus; Löfström: Ledningen av Östarméns operationer i Karelen 1918 ym.

Haastatteluja:

Haastatteluja: (E. Löfström; A. Brejlin; A. Jännes; Y. Helenius; G. Blomkvist; Y. Salminen; P. v. Bonsdorff; E. Olsoni; W. Hägglund; E. Hanell; L. Oesch; U. Sarlin; Berg; J. E. Hydén; L. Grandell; Tuomari Pesonen; I. Salmio). — Käsikirjoituksen ovat mm. tarkastaneet silloinen Itäarmeijan intendentin apulainen ins. A. Brejlin, Hiitolan etappikomissaari A. Genetz (Jännes) ja Sihvon silloinen esik. päällikkö, kenr.maj. W. Hägglund.

Liite 1.

Huoltoa koskevia käskyjä.

- Liite 1 a: Etappipäiväkäskey N:o 3, etappipalvelusta koskevat yl. määräykset.
- » 1 b: KAK:n Pääesikunnan eri osastot ja työnjako.
 - » 1 c: Lyhennysote KAK:n III Rykmentin pvk:stä, koskeva sotasaliin käsittelyä.
 - » 1 d: Itäarmeijan pvk. N:o 13/15. 4. 18, koskeva huoltoa ja yhteyksien järjestelyä.
 - » 1 e: Huoltoerikoismääräys Itäarmeijan pvk:yyN N:o 26/18. 4. 18.
 - » 1 f: Itäarmeijan Armeijaintendenttilaitoksen pvk. N:o 1/16. 4. 18.
 - » 1 g: » » » pvk. N:o 2/18. 4. 18.
 - » 1 h: » » » pvk. N:o 3/22. 4. 18.
 - » 1 i: » » » pvk. N:o 4/22. 4. 18.
 - » 1 j: » pvk. N:o 46/23. 4. 18., koskeva huoltoa
 - » 1 k: » pvk. N:o 68/25. 4. 18., koskeva huoltoa operaation aikana.

Liite 1 a.

Jäljennös.

Etappipäiväkäskey

N:o 3.

Seinäjoki, 17 p:nä maalisk. 1918.

Etappipalvelusta koskevat määräykset.

Ylipäällikön vahvistama 16. 3. 1918.

I Yleisiä määräyksiä.

1 §.

Etappipalveluksen tarkoitus on:
järjestää osaksi armeijan tarpeeksi vaadittava henkilökunta, hevosten, tavaroiden ja tarveaineitten tuonti, osaksi toimittaa pois kaikki,

mikä on poistoimitettava, kuten sotavangit, sotasaalis, kelvottomat tavarat ym. sekä kuljetusneuvojen hankkiminen sairaita ja haavoituneita varten;

vaalia, ruokkia ja hoitaa sotajoukkoihin kuuluvaa henkilökuntaa, hevosia, sotavankeja ym., jotka oleskelevat tai kulkevat etapin alueella; tukea ja avustaa yhdessä joukkojen päällystön kanssa näiden tarpeiden hankintaa;

pitää kunnossa ne kulkuyhteydet, jotka ovat tarpeelliset etapin tarkoituksiin.

2 §.

1 §:ssä määrättyjä toimenpiteitä varten jaetaan maa rintamajoukkojen takana kolmeen seuraavaan vyöhykkeeseen:

1) vyöhyke eri rintamajoukkojen ja lähimmän niille osoitetun rautatieaseman, etappiaseman, välillä, johon kuuluvat vyöhykkeellä olevat rauta- ja maantiet ym. etappilinjat;

2) vyöhyke eri rintamajoukoille määrättyjen etappiasemain ja kotipaikalla olevien rautatieasemain »loppuasemain» välillä;

3) vyöhyke loppuasemain ja kotipaikalla olevien eri määräpaikkojen välillä, johon vyöhykkeellä olevat maantiet kuuluvat.

3 §.

Eri vyöhykkeillä hoitavat etappipalvelusta seuraavat henkilöt:

a) eri rintamajoukkojen ja niitä vastaavien etappiasemain välisellä vyöhykkeellä etappikomissariaatti;

b) rautatien-etappilinjoilla etappiasemain ja loppuasemain välillä sotilaskuljetuspäällikkö, jonka alaisina ovat tärkeimmille rautatieasemille määrättyt etappikomendantit.

c) loppuasemain ja eri kotiseudulla olevien määräpaikkojen välillä piiripäälliköt (päiväkäsken, N:o 19, 1 §:n 3 ja 4 mom. mukaan).

II. Etappikomissariaatin tehtävä.

4 §.

Etappikomissariaatin henkilökunnan muodostavat päällikkö, etappikomissaari, jota avustaa tarpeellinen määrä etappilaitoksen virkaloihin kuuluvia edustajia.

5 §.

Etappikomissariaatti on etappipäällikön alainen; kuitenkin Pääintendentti intendenttuuria koskevissa asioissa voi suorastaan antaa määräyksiään.

6 §.

Etappikomissariaatit huolehtivat ja vastaavat kaikista 1 §:n määräyksistä sekä näistä riippuvista yleisistä toimenpiteistä ja tulee niiden

hankkia hevosia ja ajoneuvoja, jotka tarvitaan tavarain kuljetusta varten rintamalta ja päinvastoin;

järjestelmällisesti suorittaa nämä kuljetukset;

toimittaa kuljetusneuvojen tilaukset kunnallisille viranomaisille tai suojeluskuntain välityksellä;

tarkasti tutustua vyöhykkeen majoitusmahdollisuuksiin, muonavarojen ja muiden tarpeiden määrään sekä vyöhykkeellä oleviin sopiviin makasiini- ym. rakennuksiin;

koettaa etukäteen ottaa selville ne tarpeet, jotka kuuluvat eri virka-aloille sekä ryhtyä vaadittaviin toimenpiteisiin niiden tyydyttämiseksi tai tehdä tässä suhteessa ehdotuksia etappipäällikölle (pääintendentuurille);

jättää rintamapäällystöille tarpeellisia tietoja makasiineista ym. etappitoimenpiteistä ja hyvissä ajoin ilmoittaa joukoille saapuvat miehistön, hevosten, tavarain ja tarpeiden lähetykset;

aina odottamatta rintamapäällystön määräyksiä koettaa ryhtyä pikaisesti tyydyttämään rintamien tarpeita;

valvoa että henkilökunta on valmiina ja hyvissä ajoin ryhtyä toimenpiteisiin konttorien muuttamiseksi toiselle paikkakunnalle;

hoitaa kirjanpitoa etappilaitoksen toimenpiteistä (ks. 1 liitettä); pitää tilauskirjelmän luetteloa.

III. Sotilaskuljetuspäällikön ja etappikomendanttien tehtävät.

7 §.

I. Sotilaskuljetuspäällikön, jonka yleiset tehtävät selviävät ylipäällikön päiväkäskyyn, N:o 17, sisältyvistä määräyksistä, tulee liikenneosaston päällikön alaisena tehdä suunnitelma kaikkiin tilattuihin sota- väen kuljetuksiin, joita varten tarvitaan erityinen juna. Tällaisen kuljetuksen tilaus on toimitettava liikenneosastolle, ja upseerien sekä aliupseerien ja miehistön lukumäärä, hevoset, ajoneuvot, tavarain laatu, paino ym. on ilmoitettava.

Kuljetussuunnitelmassa on mainittava junan numero ja kulkuaika sekä myöskin, missä joukoille mahdollisesti voidaan tarjota suojaa.

Pienempiä kuljetuksia koskevien vaunujen tilaus osoitetaan asianomaiselle asemapäällikölle ylipäällikön päiväkäskyyn, N:o 15, sisältyvien määräysten mukaan; kuitenkin voi sotilaspäällystö suoraan kääntyä liikenneosaston puoleen.

II. Sotilaskuljetuspäällikön alaisia ovat muutamilla rautatieasemilla etappikomendantit, jotka etappipäällikkö toimeensa määrää.

Etappikomendantin, jolle sotilaskuljetuspäällikön hyvissä ajoin tulee ilmoittaa tapahtuvista kuljetuksista, toimivalta ulottuu asema- alueelle tai erityiseen rajoitettuun rautatiepiiriin.

Etappikomendantin tehtävänä on, paitsi mitä ylipäällikön päivä- käskystä N:o 17 selviää, vielä lisäksi:

1) a. olla poliisipäällikkönä asema-alueella (piirissä) sekä valvoa, että järjestys ja hyvä tapa vallitsee;

b. tarkastaa matkustavien passit ja matkalupatodistukset niillä asemilla, joilla etappipäällikkö määrää, sekä valvoa, etteivät asiaan-kuulumattomat ja epäluotettavat henkilöt pääse asemille;

c. yhdessä piiripäällikön kanssa järjestää siltojen, ratojen sekä asemilla olevien varastojen vartioiminen;

2) valvoa että kaikki rautateitse tapahtuvat sotilaskuljetukset viipymättä toimitetaan määrättyssä järjestyksessä;

3) tarkastaa, että rautatievirkaillijat heti ja nopeasti täyttävät kaikki käskyt, jotka koskevat sotilaskuljetuksia;

4) ilmoittaa sotilaskuljetuspäällikölle kaikista lähtevistä ja saapuvista sotilasjunista, komennuksista, vanki- ja saniteettikuljetuksista. Muist! Niillä asemilla, joilla ei ole etappikomendanttia, kuuluu tämä tehtävä asemapäällikölle;

5) viipymättä ilmoittaa kaikista sotilasjunien aikataulun muutoksista tai muista säännöllisen työn häiriöistä;

6) tilata asemapäälliköltä tarpeellinen määrä vaunuja, niin pian kuin ilmoitus on tullut tapahtuvasta komennuskuntien, sairaiden, vankien tai tavarankuljetuksesta;

7) vastaanottaa etappikomissariaateilta ja piiripäälliköiltä saapuvat sotilaslähetykset sekä ilmoittaa ja toimittaa näille viranomaisille saapuvat sellaiset lähetykset;

8) valvoa, ettei sotilastavara viivy asemilla kauemmin kuin on tarpeellista;

9) avustaa hevosten ja ajoneuvojen hankinnassa sotilastavaran pikaista perillesaattamista varten.

IV. Piiripäällikköjen tehtävät.

8 §.

Piiripäälliköt ovat asioissa, jotka koskevat etappipalvelusta, etappipäällikön alaisia ja on heillä samat tehtävät kuin etappikomissarioilla etappipalvelukseen nähden, mutta vähemmässä määrässä, siten, että heidän pääasiallisena tehtävänä on järjestää henkilökunnan, sairaiden, haavoittuneiden, vankien, hevosten ja tavaroiden kuljetus.

Piiripäällikön siis tulee:

hankkia hevosia ja ajoneuvoja tarpeellisia kuljetuksia varten asianomaisten loppuasemien ja kotipaikoilla olevien laitosten välillä ja päinvastoin;

toimittaa näiden kuljetusten suoritus nopeasti ja järjestelmällisesti;

tehdä kunnallisille viranomaisille ja suojeluskunnille tarpeellisten kuljetusneuvojen tilaukset;

ilmoittaa asianomaisille virastoille kotipaikkakunnille saapuvasta henkilökuntain, sairaiden, vankien, tavarain ym. kuljetuksesta;

hoitaa etappipalvelusta koskevaa kirjanpitoa oheen liitetyn kaa-
vakkeen mukaan, (liite 1);

pitää luetteloa tilauskirjelmistä.

Päämajassa, paikka ja aika kuin yllä.

Etappipäällikkö
Majuri R. Walden.

Jäljennöksen oikeaksi todistaa:

Walter J. Snellman
Filos.tri.

Liite 1 b.

Jäljennös.

Liite N:o 1 päiväkäskyyn N:o 63/3. 4. 18

Pääesikunnan eri osastot.

Kaikkiaan on viisi osastoa.

- 1) *Operatiivinen osasto.*
Päällikkönä vänrikki Kuparinen.
 - a) Tiedusteluosasto
hoitaa liikemies Malmberg
 - b) Topograafinen osasto
hoitaa vänrikki Kuparinen.
- 2) *Tykistöosasto*
Päällikkönä majuri Schwindt
Rintama-Etappi-Osasto
Päällikkönä vänrikki Kuusela, apulaisena liikemies Paloposki.
- 4) *Henkilö-osasto.*
Päällikkönä metsänhoitaja Franke.
- 5) *Toimisto.*
Päällikkönä maisteri Toiviainen.
Näiden eri osastojen toiminnan laatu käy ilmi seuraavasta:
 - 1) *Operatiivinen osasto* huoltaa kaikista operationia koskevista seikoista.
 - a) Tiedusteluosasto hankkii ja säilyttää kaikki kartat ja niitä koskevat tiedot. Se ottaa vastaan karttatilauksia ja toimittaa karttojen jaon.

- 2) *Tykistöosasto* hoitaa kaikki tykistöä koskevat asiat.
- 3) *Rintama-Etappi-Osaston* toiminta-alueena on nk. sota-alue, joka ulottuu viimeisistä etappi-asetista Imatra—(rautatieosa Imatra—Vuoksenniska mukaan otettuna) Antrea—Kiviniemi aina tulinjalle saakka. Edellä mainitut asemat kuuluvat Rintama-Etappi-Osaston toimintapiiriin.

a) Rintama-etappiosastoon kuuluvat:

Rintamaintendentti	agronoomi Fagerström
» yllääkäri	tohtori Alopaeus
» ylieläinlääkäri	eläinlääkäri Trygg
» sotatuomari	varatuom. Tapanainen

Teknillisen osaston johtaja insinööri Tamminen

Rintamatelef. ja rintamatelegraf. insinööri Björklund.

Liikennetarkastaja asemapäällikkö Sandström.

Rintamakasööri maisteri Sarvi.

Vuoksen ja Laatokan vesistöjen laivaston päällikkö varaluutnantti Salven.

b) Etappipäällikön suoranaisen käskyn alaisia ovat:

- 1) rintama-asevarasto, isännöitsijä Kronholm
- 2) Asemaetappikomendantit
- 3) rintamaetappialueen vartiostot, kts. kylävartiostot.

Rintamaetappipäällikön on ryhdyttävä yhdessä rintamaetappiosastoon kuuluvien A 9:n kohdalla mainittujen virkailijoiden kanssa kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin, jotka koskevat kyseessä olevaa toiminta-alaa. Hänen on annettava direktiivejä ja neuvoilla autettava mainittuja virkailijoita toimenpiteisiin nähden, jotka sotilallisen johdon puolelta katsotaan tarpeellisiksi. Hänen on myös valvottava, että kyseessä olevat toimenpiteet suoritetaan. Hänen on tarkkaan tunnettava mainittujen virkailijoiden toiminta-alat.

Paitsi ne asiat, jotka kuuluvat kohtien a):n ja b):n alla mainittujen virkailijoiden alaan, on vielä hänen velvollisuutenaan

c) jo ajoissa pitää huolta rintaman kaikista tarpeista,

d) osaksi itse osaksi asemaetappikomendantin kautta huoltaa kaikenlaisten saapuvien sotilastavaroiden vastaanottoa ja järjestyntä jakoa. Hänen on myös valvottava, että rintamalta poislähtevä kuljetus, kuten joukko-osasto, vanki-, sairaus- ja sotasaalistavara ym. kuljetukset tapahtuvat noudattaen hyvää järjestystä.

e) Hänen on huollettava, että kaikenlainen kuljetus rintaman ja viimeisen etappiaseman välillä ja päinvastoin käy järjestelmällisesti, nopeasti, mukavasti sekä turvallisesti. Tätä silmällä pitäen on hänen huollettava liikennelinjojen kunnossapidosta, turvallisuudesta ja jos osoittautuu tarpeelliseksi on uusia liikennelinjoja avattava.

f) Hänen on huollettava joukkojen majoituksesta.

- g) Hänen huolenaan on hankkia kulkuneuvoja ja järjestää kuormasto- ym. muita tarpeellisia kolonneja.
- h) Hänen on käsiteltävä hallinnollisesti sellaisia kysymyksiä kuin siviiliväestön avunantoa, asuntoa, evakueerausta jne. paikkakunnalta, jossa entinen hallinto ei ————— ym. semmoista.
- 4) *Henkilöosaston*
- a) on pidettävä tarkkaa luetteloa minun määräyksieni alaisiin joukkoihin kuuluvasta miehistöstä, päällystöstä ja virkailijoista.
- b) On merkittävä kirjoihin kaatuneet, haavoittuneet ja kadonneet.
- c) Henkilöosasto huoltaa kaikkia asioita, jotka koskevat minun käskyjeni alaisia henkilöitä.
- 5) *Toimisto:*
- Paitsi tavallisia juoksevia asioita, hoitaa toimisto myös sellaisten lupatodistusten antoa, jotka eivät kuulu passitoimiston toimintapuitteisiin.
- Kaikkien henkilöiden, jotka haluavat päästä Pääesikunnan puheille, on aina ensin käännyttävä Toimiston puoleen, joka sitten joko myöntää pääsyn tai osoittaa kysyjälle kenen puoleen hänen on käännyttävä. Kehoitän asianomaisia niin paljon kuin on mahdollista eri asioissa kääntymään suoraan kyseessäolevan osaston puoleen sekä osottamaan kirjelmät ja raportit niissä käsiteltyjä asioita hoitavaan osastoon.

Esim.

Voimasuhteet	Operatiiviseen osastoon
Päiväraportit	» »
Tiedot ja skitsit omien joukkojen sekä vihollisen asemista	» »
Tiedot vihollisen voimista, olkootpa ne mistä lähteestä tahansa	Tiedustelu-osastoon
Vihollissanomalehdet ja kaatuneilta, haavoittuneilta ja vangituilta vihollisilta löyd. paperit	»
Tiedot, jotka ovat saadut vangituilta vihollisilta	»
Tiedot, jotka ovat saadut vihollisen miehittäimiltä alueilta saapuneilta henkilöiltä	»
Tykistöä koskevat toivomukset osoitettavat	Tykistö-osastoon
Tiedot hevosista ja ajoneuvoista	Rintamaetappiosastoon
Tiedot vapaista sairaspaikeista	»
Tiedot käytetystä ase- ja amutionimäärästä	»
Täydellinen miehistön, päällystön, upseerien, aliupseerien ja virkailijoiden nimiluettelo	Henkilö-osastoon
Tietoja kaatuneista, haavoittuneista ja kadonneista annetaan	»

*Jäljennös.**Liite 1 c.***Päiväkäsky.**

Karjalan Armeijakunnan III rykmentille

Imatralla 14 päivänä huhtikuuta 1918.

3 §.

Sotasaaliina saadun tavaran suhteen on noudatettava seuraavia Armeijakunnan päiväkäskyssä annettuja määräyksiä:

1) Sotasaalista, olkoon se mitä laatua tahansa, ei yksityinen henkilö saa ottaa haltuunsa, vaan on asianomaisen joukko-osaston taloudenhoitajan tai toisen erityisesti määrätyn henkilön otettava ne talteen.

2) Jos sotajoukkomme käsiin valtauksen kautta joutuu esim. aseita, sähkö- ja puhelinkoneita, muonaa, vaatteita ym., niin on asianomaisen joukko-osaston taloudenhoitajan aina valtauksen jälkeen lähetettävä luettelo sotasaaliista rykmentin kansliaan, josta se toimitetaan rykmentin taloudenhoitajalle. Erikseen on luettelossa mainittava, mitä sotasaalista välttämättömästi tarvittaisiin joukko-osaston omiin tarpeisiin.

3) Rykmentin taloudenhoitajalla on oikeus käyttää sotasaalista, jos tarvis sitä vaatii, rykmentin joukkojen välttämättömiin tarpeisiin.

4) Rykmentin taloudenhoitajan on lähetettävä luettelo rintamaintendenttuuriin. Jos osa saaliista on käytetty rykmentin joukkojen tarpeiksi, on se luetteloon merkittävä. Muussa tapauksessa on taloudenhoitajan huolehdittava saaliin lähettämisestä rintamavarastoihin tahi erityisesti määrättyyn varastopaikkaan.

5) Jos joku paikkakuntalainen, jolta viholliset ovat ryöstäneet omaisuutta, jonka sitten Hallituksen joukot ovat saaneet sotasaaliina, tulee vaatimaan tätä omaisuuttaan takaisin, voidaan se hänelle luovuttaa, sitten kun tarkka tutkimus on osoittanut vaatijan oikeuden tavarahan. Epäilyttävissä tapauksissa pidätetään tavara siksi, kunnes ensi sopivassa tilaisuudessa on asiaan selvyys saatu.

6) Jos erikoisen runsaasti on sotasaalista odotettavissa on asianomaisen joukko-osaston ajoissa ryhdyttävä järjestämään kylliksi pian luetteloihin merkitsemiseksi.

7) Valtauksen tapahduttua on asianomaisen joukko-osaston päällikön ryhdyttävä toimenpiteisiin, etteivät asiattomat pääse käsiksi sotasaaliiseen ryöstämisen tarkoituksessa.

Yliluutnantti *V. Strömberg*.

v.t. rykmentin päällikkö.

Eino Zitting
Adjutantti.

Liite 1 d.

Jäljennös.

ITÄARMEIJAN
PÄÄESIKUNTA.
N:o 13.

Päiväkäsky armeijalle.

I Kohta.

A.

Tietooni on tullut, että useat palkkaa nauttivat upseerit ja armeijan virkailijat kuin myös paikalliset toimihenkilöt ovat omaksuneet valtion pukuja, saappaita ja lakkeja. Sentähden käsken asianomaisia päälliköjä vaatimaan näistä varusteista alempana mainitut maksut, jotka tämän kuukauden kuluessa ovat tilitettävät armeijaintendentille.

Sarkatakit	130	markkaa
Sarkahousut	70	»
Päällystakit	150	»
Lakit	15	»
Saappaat	125	»

B.

Kaikki rintamalle saapuvat kalja- ja maitoastiat ovat joukko-intendentin huolesta heti saavuttuaan, palautettavat, koska lähetykset muuten lakkaavat. Kadonneista astioista vastaa joukko-osasto astiain tilavuuden mukaan 2 mk 50 p. litralta.

C.

Ylipäällikön ankarasta käskystä varoitetaan asianomaisia muonaa ja rehua tuhlaamasta, sekä kehoitetaan tarkkaa valvomaan annosmäärien noudattamista. Päällikköjen huolesta ovat kaikki muutokset miesten ja hevosten lukumäärän suhteen sähköiteitse viipymättä ilmoitettavat Itäarmeijan armeijaintendentille, jonka kanslia on esikunnassani.

D.

Etappipäällikön päiväkäskyn N:o 4 nojalla maaliskuun 19 p:itä käsken joukko-osastojen päälliköjä tilaamaan kaikki rahatarpeensa päämajan rahavarainkonttorista ja ovat tilaukset esikuntapäällikköni kautta sinne lähetettävät.

E.

Tavara- ja muonatilaukset ovat lähetettävät esikuntani armeija-intendentille.

F.

Korjausta varten ovat jalkineet lähetettävät piiri-intendenttilaitokseen, Hiitolaan.

II Kohta.

Itäarmeijan yhteyspalveluksen ohjesäännöt vahvistetaan ja oheeniitetään.

Mainitun ohjesäännön mukaan kielletään kaikki puhelut eteläpuolella linjan: Sysmä—Hietanen—Ristiina—Elisenvaara—Valamo.

Itäarmeijan esikunnan ja Päämajan esikunnan väliset puhelut on ehdottomasti saatava ennen muita puheluja. Samanlaiset muut puhelut ovat siten katkaistava, kun puheluja näistä esikunnista suuntaan tai toiseen tilataan.

Elisenvaarassa, huhtikuun 15 p:nä 1918.

Toll
armeijapäällikkö

Oikeaksi todistaa:
Erik Becker

/Rappe.

Jäljennös.

Liite 1 e.

ITÄARMEIJAN
PÄÄESIKUNTA.

Liitetään päiväkäskyyn N:o 26.

Päiväkäsky armeijalle.

1) Etappikomendanteiksi määrätään Antreassa Kapteeni Kuusela, Heinjoella Väepeli Aminoff ja Raudussa Agronomi Helander.

2) Everstiluutnantti Sihvon *esikunnan lääkäriksi* määrätään tohtori Palmgren, Kenraalimajuri Wilkmanin, tohtori Salminen sekä Eversti von Ausfeldin tohtori Linko.

3) *Ammusvarastot* Antreassa, Everstiluutnantti Sihvon, Heinjoen makasiinissa, Kenraalimajuri Wilkmanin, ja Raudun makasiinissa Eversti von Ausfeldin joukko-osastojen käytettävissä.

4) *Joukkojen muonitukseen* nähden kehoitetaan Everstiluutnantti Sihvon joukko-osastoa kääntymään Antrean Etappimakasiinin puoleen, Kenraalimajuri Wilkmanin joukko-osastoa Heinjoen ja Eversti von

Ausfeldin osastoa Raudun Etappimakasiinin puoleen. Ruokatarpeita lähetetään armeijan reserville.

5) *Etappisairasvastaanotto* on Everstiluutnantti Sihvon joukko-osastolle Imatralla, Ensossa ja Antreassa; Kenraalimajuri Wilkmanin osastolle Heinjoella ja Eversti von Ausfeldin osastolle Valkjärvellä ja Kiviniemessä.

6) *Postivaihto* suoritetaan muonituksen yhteydessä asianomaisille osastoille Antrean, Heinjoen ja Raudun kenttä-postikonttoreissa.

7) *Voimasuhteet* lähetetään Armeijamajaan keskiviikkoisin ja lauantaisin.

Elisenvaara, huhtikuun 18 p:nä 1918.

Toll

Armeijapäällikkö.

./. Rappe.

Liite 1 f.

Jäljennös.

Itäarmeijan
Armeijaintendentti-
laitos.

Elisenvaarassa, huhtik. 16. p. 1918.

Päiväkäsky n:o I.

1:o. Vallitsevan rehunpuutteen tähden käsketään asianomaisia päälliköjä viipymättä supistamaan joukko-osastojen hevosluku Päämajan määräysten mukaiseksi. Liikahevoset ovat toimitettavat Etappikomissaariolle, Hiitolaan. Heti hevosjärjestelyn tapahduttua on siitä sähköiteitse minulle lähetettävä raportti.

2:o. Armeijaintendentuurin hevosasioita järjestämään määrään V Patterin vääpelin A. Aminoffin, jonka viipymättä on saavuttava esikuntaani tarpeellisten ohjeiden saamista varten.

3:o. Aikaisemmin sattuneitten väärinkäytösten karttamiseksi ovat muonavarat tästä lähtien lähetettävät joukko-osastoihin voimasuhdeilmoitusten mukaisesti, ja on siis voimasuhdeilmoituksiin merkittävä niin hyvin rintamalla kuin sen takana palvelevien henkilöiden ja hevosten *todellinen* lukumäärä. Voimasuhteista on päälliköjen päivittäin lähetettävä ilmoitukset asianomaisten ryhmäintendenttien edelleen toimitettaviksi.

Toll.

Kenraali.

O. Genetz.

Kapteeni.

Itäarmeijan Kenttäintendentti.

Jäljennös.

Liite 1 g.

Itäarmeijan
Kenttäintendenttilaitos.

Elisenvaarassa, huhtikuun 18 p. 1918.

Päiväkäsky n:o 2.

1:o. Vallitsevan rehunpuutteen takia vähennetään heinäannos 8 kg hevosta ja päivää kohti. Joukko-osastojen intendentit valvovat rintamalla, että tätä määräystä tarkalleen noudatetaan.

Lisärehua käytetään aina 8 kg asti kauran- ja rukiinolkia saanti- mahdollisuuksien mukaan.

Mikäli mahdollista on olkirehut hakattava silpuksi. Appeeseen ripotellaan säästäväisesti joukoille jaettua rehujuuhoa, jota nykyään ei enää ole saatavissa.

2:o. Hiitolaan kerätyt syyhyn tartuttamat hevoset on viipymättä otettava hengiltä.

3:o. Päällikköjen huolesta on joukkojen ensi tilassa luovutettava liikahevoset Etappikomisaariolle, Hiitolaan, ja on tämä oikeutettu myymään ne julkisella huutokaupalla, josta kuulutus on tehtävä lähiseurakuntien kirkoissa.

Toll.

Kenraali.

O. Genetz.

Kapteeni.

Itäarmeijan Kenttäintendentti.

Jäljennös.

Liite 1 h.

Itäarmeijan
Armeijaintendentti-
laitos.

Hiitolassa, huhtik. 22 p. 18.

Päiväkäsky n:o 3.

1:o. Kaikki joukko-osastoille jaetut *sukset* ovat joukko-osastojen päällikköjen huolesta heti etappikomendanttien kautta lähetettävät etappikomisaariolle, Hiitolaan, jossa ne ovat niputettavat ja varastoon pantavat.

2:o. Etappikomendanttien tehtäviin kuuluu myöskin kiväärien, patruunain, hylsyjen sekä varuskappaleiden kokoaminen rintamalla, niiden lajittelu, pakkaaminen ja palauttaminen etappikomisaarion hoitoon Hiitolaan.

3:o. Edellämainittuja tavaroita varten varatkoon etappikomisaario Hiitolassa makasiiniin, johon vastaanotetut tavarat kootaan ja josta lähetykset Etappipäällikön käskystä toimitetaan vastedes määrättäviin varastoihin.

4:o. Tykistöhevosten ruokkimista varten jaetaan lähitulevaisuudessa pienempi määrä pellavansiemeniä ja rehukakkujauhoja. Niitä on annettava appeessa 2 kg päivässä ja yksinomaan tykistöhevosille.

Toll.

Kenraali.

O. Genetz.

Kapteeni.

Itäarmeijan Armeijaintendentti.

Liite 1 i.

Jäljennös.

Itäarmeijan
Armeijaintendentti-
laitos.

Antreassa, huhtikuun 22 p:nä 1918.

Päiväkäsky n:o 4.

Asianomaisia päällikköjä käsketään täten joukko-osastoissaan mitä tarkimmin valvomaan, että heiniä ei tuhlata. Varsinkin on lastaus- ja lossauspaikoilla pidettävä huolta siitä, että karisuheinät tarkoin kootaan ja varikoidaan.

Toll.

Kenraali.

O. Genetz.

Kapteeni.

Itäarmeijan armeijaintendentti.

Liite 1 j.

Jäljennös.

PÄÄARMEIJAN
PÄÄESIKUNTA
N:o 46.

Päiväkäsky Armeijalle.

1) Tämän kuun 23 p:stä alkaen määrätään eläinlääkäri Kapteeni Öhman v.t. armeijan eläinlääkäriksi.

Ylieläinlääkäri Talvitien määräämät eri joukko-osastojen eläinlääkärit ovat upseerien virka-asemassa.

Asianomaiset päälliköt huolehtikoot siitä, että eläinlääkärit saavat ratsuja omaa käyttöä varten.

2) Kaikki rintamalla rintamapalvelukseen kelvottomat hevoset ovat lähetettävät esikuntaeläinlääkäri Trygg'ille Antreaan vaihdettaviksi. Esikuntaeläinlääkäri Trygg'in on sitä varten perustettava erikoinen hevosvarasto. Joukko-osastoilla ei ole oikeutta ostaa tai vaihtaa valtion hevosia yksityisiin.

3) Punaisten vankien kuulustelu on suoritettava niiden pöytäkirja-kaavakkeiden mukaan, joita on saatavissa esikuntani poliisi-osastolta; näitä on asianomaisten tutkintotuomarien tilattava tarpeellinen määrä. Suoritettujen kuulustelujen alkuperäiset pöytäkirjat ovat heti lähetettävät armeijamajan poliisi-osastoon.

4) Ylipäällikön käskystä ovat kaikki *rautatievirkamiehet* vapautettavat rintamapalveluksesta ja välittömästi komennettava Päämajan kulkulaitososastoon merkittäviksi tämän kirjoihin ja edelleen jaettaviksi.

5) Antrean lentäjä-osaston päälliköksi on Ylipäällikkö määrännyt luutnantti Landegrenin.

6) Etappikomissaariukseksi Rautuun määrätään A. J. Sourander. Antreassa, huhtikuun 23 pnä 1918.

Toll.

Armeijapäällikkö.

/Rappe.

Jäljennös.

Liite 1 k.

ITÄARMEIJA.

Pääesikunta.

N:o 68.

Päiväkäskey.

1) -----

2) Saimaan—Joutsenon—Nuijamaajärven—Jääsken välisen alueen puhdistamisesta huolehtii *Kapteeni Sarlin*, Myllylän—Nuijamaajärven—Saimaan kanavan—Karisalmen—Kavantsaaren välisen alueen puhdistamisesta *Everstiluutnantti Sihvo*.

3) Vallattujen aseiden, tykistöaineiston ja ampumavarojen keräämisestä huolehtii *tykistöluutnantti Inkinen*. Tilauksesta hän Everstiluutnantti Sihvolta saa tarpeellisen miehistön käytettäväkseen.

Vikaantunut aineisto on lähetettävä Antrean teknilliseen osastoon, patruunahylsyt Sortavalan piiripäällikölle. Vikaantumaton aineisto ja ampumavarat pannaan varastoon Kavantsaareen.

4) *Vangit* toimitetaan tarpeellisesti vartioituina Antrean etappikomissariolle.

5) *Ampumavarojen täydennys* Kapteeni Sarlinin joukko-osastolle Imatralla, Everstiluutnantti Sihvon ja Kenraalimajuri Wilkmanin joukko-osastoille Talissa.

6) Huhtikuun 27 p:stä alkaen suoritetaan Everstiluutnantti Sihvon ja Kenraalimajuri Wilkmanin joukkojen *muonitus* Talissa.

7) Huhtikuun 27 p:stä alken suoritetaan 6. kohdassa mainittujen joukkojen sairasetappivastaanotto Talissa.

8) Ilman armeijamajan myöntämää lupaa ei Viipuriin johtavien varsinaiesten sähkölennätin- ja puhelinjohtojen tultua korjatuksi näihin saa koneita *yhdistää*.

9) Koska Karjalan armeijan tykistöjoukkojen muodostelu on loppusuoritettu, lakkautetaan mainitun armeijan tykistöhallitus ja käsittelee kaikkia tykistöä koskevia asioita Itäarmeijan tykistöeskunta, jonka henkiläjako on seuraava:

tykistöpäällikkö Majuri Schwindt,

A. tykkiaineiston ja ampumavarojen osaston adjutantti Lindfors, Thesleff II,

B. Kivääriampumavarojen osasto adjutantti Sjöberg,

C. henkilö- ja operatiivinen osasto Thesleff I,

D. teknillinen osasto, teknikko Lönnström.

10) Sattuneesta syystä muistutetaan jääkärykistöpatteria siitä, että sen kaikissa asioissa on tarkkaan käytävä virkatietä ja on sen tykistöä koskevissa asioissa siis lähetettävä asianomaiset asiapaperit armeijamajan tykistöesikunnalle.

Koska hevoset kauran puutteessa ja vain rajoitettuja heinämääriä saaden kaipaavat mahdollisimman tarkkaa hoitoa, kehoitetaan joukko-päälliköitä erikoisesti painostamaan hevosten sukimista, järjestelmällisesti ruokkimista ja juottamista sekä ehdottomasti kieltämään turhat ajot ja ratsastusmatkat.

Antreassa, huhtikuun 25 p:nä 1918.

Toll
armeijapäällikkö

Oikeaksi todistaa,
Wichmann

/Rappe.

Toiminta- ja tarkastuskertomuksia.

- Liite 2 a: Int.piiirkonttorien tarkastajan K. J. Riihikallion ta kastuskertomus.
- » 2 b: Itäarmeijan vt. armeijaeläinlääkäarin toimintakertomus.
 - » 2 c: Karjalan Rakuunarykmentin sotapapin toimintakertomus N:o 3 ja osa N:o 4:stä.

Jähhennös.

Liite 2 a.

Pääintendentti Everstiluutnantti Serlachius,
Tampere.

Karjalan rintamalle tekemäni tarkastusmatkan johdosta pyydän kohteliaimmin Herra Everstiluutnantin tietoon saattaa seuraavaa:

1:o Armeijan hevosten selluloosaruokinnan on Karjalan rintamalla järjestänyt ja toimeenpannut Insinööri Tammenoksa erinomaisella tarmolla. Selluloosa-ruuan valmistusasemia on Antreassa, Imatralla ja Hiitolassa ja oli allekirjoittaneen käydessä Imatran valmistusasemalla ruokasekotus seuraava: 6 kg heiniä, 4 kg kauranolkia, 200 gr kakku-jauhoja ja 1 1/2 kg selluloosaa. Heinä- ja olkimäärää yhä edelleen vähentämällä lisätään selluloosaa sikäli kuin hevoset näyttävät tottuvan uuteen ravintoon. Pieniä pysähdyksiä selluloosaruuan valmistuksessa oli tapahtunut siksi, ettei Hiitolan Piiri-intendenttikonttori ollut kyennyt lähettämään tarpeellista määrää heiniä valmistusasemille. Huhtikuun 22 päivänä 1918 valmistettiin selluloosaruokaa 1,000 Karjalan armeijan hevoselle ja lisätään tuotantoa lähitulevaisuudessa mahdollisimman paljon. Insinööri Tammenoksan apulaisena ruokintaa rintamalla järjestämässä ja tarkastamassa on ollut Aliupseeri Kinnunen.

2:o Tehtäväkseni annettu Armeijan hevosten lukumäärän tarkastus epäonnistui täydellisesti siitä syystä, että eri joukko-osastot olivat alituisesti liikkeellä ja heidän hallussaan olevien hevosten lukumäärä näin ollen mahdoton saada tietää. Mikkelistä saamiemi ohjeiden mukaan saivat Agronomi Brotherus, Eläinlääkäri Gummerus ja Konsulentti

Huttunen Kenraali Mannerheimin valtakirjan tällaisen tarkastuksen toimittamista varten, mutta huomasiivat he jo Antreassa tehtävänsä mahdottomuuden ja keskeyttivät matkansa siihen. Syynä tarkastuksen epäonnistumiseen lienee osaltaan ollut sekin, ettei joukko-osastojen komentajilla offensiivien kestäessä ollut aikaa eikä halua tällaiseen uuteen järjestelyyn.

3:o Neuvoteltuani Karjalan Armeijakunnan Armeijaintendentin Kapteeni Genetzin ja Armeijan Eläinlääkäriin Louhelan kanssa kaptautia sairastavien hevosten hoidosta ja ruokinnasta, tulimme siihen päätökseen, että ne hevoset, jotka ovat huonossa kunnossa ja joiden hoito vaatii pitkän ajan, tapetaan, jota vastoin erikoisen arvokkaat sekä hyvässä kunnossa olevat hevoset hoidetaan terveiksi Armeijan sairastalleissa.

4:o Oheenliittäen jäljennökset Karjalan Armeijakunnan II ja III Rykmentin ruokittavista henkilöistä, pyydän kunnioittaen huomauttaa, ettei Rykmenttien kokoonpano vastaa Ylipäällikön vahvistamaa Rykmenttien kokoonpanoa. Erikoisemmin huomautan pataljoonien siviilihenkilökunnan runsaudesta, joka mielestäni on aivan tarpeettoman suuri. Etenkin pataljoonien naispalvelijoiden lukuisuus herätti ihmettelyäni ja ehdotukseni on, että tässä suhteessa pantaisiin uusi järjestely aikaan, ja naisista niin monet kuin mahdollista poistettaisiin rintamalta.

5:o Karjalan Yleisesikunnan Talousosaston alaisina toimivat Joensuu, Sortavalan, Käkisalmen ja Imatran Alue-esikuntien Talousosastot, joilla taas on allaan n.k. Paikallisesikuntien Talousosastot. Tämä järjestö, niin hyvältä kuin se näyttäneekin, ei mielestäni ole toiminut niin intensiivisesti hankinnassa kuin olisi voinut odottaa. Pääasiallisempaa syynä tähän näyttää olevan se, että yhteys Yleisesikunnan Talousosaston ja Alue-esikuntien Talousosastojen sekä näiden ja Paikallisesikuntien Talousosastojen välillä ei ole niin läheinen kuin pitäisi olla, jos mieli hankinta saada kyllin tehokkaaksi. Alue-esikuntien Talousosastot eivät mielestäni, muutamia poikkeuksia lukuunottamatta, ole pystyneet järjestämään järjestettyä hankintaa Paikallisesikuntien Talousosastojen välityksellä syystä ettei Alue-esikunnan Talouspäällikkö ole tuntenut alaisiaan Talouspäälliköitä eikä monesti-kaan ohjauksen puutteessa Yleisesikunnan Talousosaston taholta ole voinut ohjata alastaan Talousosastojen toimintaa Pääintendentuurin määräämien periaatteiden mukaan. Paikallisesikuntien Talousosastojen toimintaa ei ole millään tavalla tarkastettu enempää Yleisesikunnan kuin Alue-esikuntienkaan puolesta. Näin ollen on luonnollista, että hankinnassa on noudatettu sängen erilaisia menettelytapoja.

6:o Erikoisemmin pyydän kiinnittää Herra Everstiluutnantin huomiota Rykmenttien Talousosastojen omaan melkoisen suureen sekä muona- että varustarpeiden hankintaan rintamalla. Esimerkkinä tästä mainitaan m.m. Karjalan Armeijakunnan III Rykmentin verrattain

suuret suutari-, räätäli- ja ompelijaverstaat. Varsinkin niillä seuduissa missä rintama on pysynyt pitemmän aikaa paikallaan, on tällaisen hankinnan kautta paikkakunnan siviiliväestö saatettu melkein nälänhädän partaalle, etenkin kuin paikkakunnan Elintarvikelautakunnat useimmissa tapauksissa ovat aivan toimettomat.

Mikkelissä 3 päivänä toukokuuta 1918.

Kunnioittaen

K. J. Riihikallio.

Jäljennös.

Li te 2 b.

Itä-Armeija
v.t. Armeijan eläinlääkäri
N:o 24.

Viipuri, 11/5. 1918.

Herra Armeijan Ylieläinlääkäri Talvitie.

Myötäliittäen raportin N:o 1 saan selvitykseksi esittää seuraavaa:

Herroilta Esikuntaeläinlääkäreiltä saamista sairaskertomuksista selvää, että heillä on ollut hoidettavana pääasiallisesti päätautia, vuohisrohtumia ja valjaidenyöttämiä. Ainoastaan Pietarsaaren tykistö-koulusta lähteneiden V:n ja VI:n patterien hevosissa on ollut kapia sairastavia. Kaikki ilmeisesti sairast tai suuresti epäilyksen alaiset eläimet ovat passitetut Hiitolan Kapisairaalaan. Ampumahaavojen takia lopetettujen hevosten lukumäärä on ollut hyvin pieni. Ainoastaan ratsuväellä on pari tällaista tapausta ilmennyt. Hoidettujen sairastapausten lukumäärä on tosiasiallisesti raporttien lukumäärää paljonkin suurempi, sillä alussa eläinlääkärit työskentelivät vain omasta aloitteestaan antaen pyytävälle ja tarvitseville apua ilman että siitä pidettiin kaavojen mukaista sairauspäiväkirjaa. Senjälkeen kun minut nimitettiin Armeijan eläinlääkäriksi olen hyvin tarkasti seurannut, että eläinlääkärit ovat pitäneet kaavojen mukaista hevostarkastusta ja sairauspäiväkirjaa sekä tarkkaa hevoslutteloa. Näiden sotatoimien aikana on hevosten lukumäärä ollut hyvin epävarma, sillä »besorgaaminen» joukoissa on ollut rajaton. Odotan näinä päivinä tarkkaa lukumäärää hevosista ja saanen lähettää tämän ilmoituksen myöhemmin. Raportistani puuttuu kokonaan Karjalan I:n ja III:n rykmentin tiedot kun ne sattuneitten sotatoimien takia ovat myöhästyneet ja olisi niiden odottaminen vieläkin lykännyt jo muutoinkin viipynyttä raportin antamista.

Öhman

v.t. Armeijan eläinlääkäri.

Liite 2 c.*Jäljennös.***Raportti n:o 3.**

21. 4. Kiviniemessä pidin jumalanpalveluksen suurelle hevostiemiesjoukolla klo 10 a.p. — klo 11 kävin Kiviniemen ambulanssissa keskustelemassa sairaiden ja haavoittuneiden kanssa. — Klo 12 pidin jumalanpalveluksen Karjalan Ratsujääkärirykmentin I:lle eskadroonalle Kiviniemen nuorisoseurantalolla. Asemalla puhuin rintamalle lähteville joukoille. — Klo 6,20 ip. lähdin sotilasjunalla Rautuun.

22. 4. Rautuun saavuin klo 1 yöllä. Matkustin edelleen hevosella Kivennavalle, jonne saavuin klo 6,30 ip. — Klo 9 ip. puhuin miehistölle ja pidin iltarukouksen.

23. 4. Kello 7 ap. pidin majapaikassa aamurukouksen sekä puhuin klo 8 ap. joukoille maantiellä Kivennavan kirkonkylässä. — Illalla klo 6 pidin hartaushetken paikkakuntalaisille, johon sotaväkeäkin otti osaa. — Iltahartaushetken pidin miehistölle klo 10.

24. 4. Odottaessani tietoja joukoista vietin koko päivän Kivennavan pappilassa olevien sotilaiden kera keskustellen heidän kanssaan.

25. 4. Klo 7 ap. ratsastettiin Raivolaaan, jonne kuormaston kera saavuttiin n. klo 12. Matkalla keskustelin elämän kysymyksistä päällystön kanssa. Illalla klo 9 iltahartaushetki.

Aamuhartaushetken yhteydessä pidin klo 8 ap. lyhyen puheen miehistölle. — Keskustelua paikkakuntalaisten kanssa pitkin päivää. — Iltahartaus klo 10.

Raivolassa 26/4. 1918.

Lauri Haapaniemi.

N:o 61.*Jäljennös.*

Karjalan Rakuunarykmentin
sotapappi.
Haapasaarella 28/5. 18.

saap. 30. 5.

Raportti n:o 4.

26. 4. Raivolaa asemalla keskustelin asemamiehistön kanssa ja koetin erityisesti rauhoittaa asemakirjuria. — Klo 1/2 12 yöllä lähdin kuormaston kera ratsastamaan päämääränä Kuolemajärven asema. Ennen matkalle lähtöä pidin rukouksen.

27. 4. Saavuין Uudenkirkön kirkolle klo 1 päivällä. Keskustelin Uudenkirkon kunnantuvalla vartioitujen punakaartilaisvankien kanssa, jotka erikoisella mielenkiinnolla näyttivät kuuntelevan. — Klo 7 ip. saavuין Kuolemajärven asemalle. Siellä otin osaa ruuan jakoon kohta taisteluun lähteville ratsujääkäreille. Samalla puhuin heille muutamia sanoja kehottaen heitä jättäytymään Jumalalle. Junan tehdessä lähtöä, kävin kunkin vaunun ovella pyytämässä heille Jumalan siunausta. Olin yötä kanttori Hurmeen luona, jonka kanssa innokkaasti keskusteltiin tilanteesta ja vakavista elämänkysymyksistä.

28. 4. Klo 10— $\frac{1}{2}$ 12 olin Kuolemajärven kirkossa kuulijana. Klo 3 ip. pidin sotajumalanpalveluksen Kuolemajärven asemalla tuhatlukuiselle, hartaalle ja tarkkaavalle kuulijakunnalle, jossa oli mukana sekä aseellista että siviiliväestöä.

29. 4. Olin Kuolemajärven asemalla saksalaisten tulkkina, järjestin ja lähetin heidän pyynnöstään jälkiosan heidän kuormastoaan matkalle. Samalla toimitin yhden, Inon vailleilta *varastetun* kenttätykin kuljetusta varten rattaat, korjautin ne tarpeellisissa kohdin sellaisiksi, että saatettiin tykin puskuri kiinnittää niihin sekä valjastaa 3—9 hevosta rattaiden eteen. Köytin tykin puskuriin kiinni, laitoin tarpeelliset jarrunuorat ja lähetin tykin matkalle saksalaisen päällikön hurratessa ihmeelliselle, mutta nähtävästi tarkotustaan vastaavalle tykkivaunulle.

Kuolemajärven asemalla otin vielä osaa paikallisen suojeluskunnan järjestämiseen, punakaartilaisvankien kuulusteluun, järjestyksenpitoon ym.

Klo 4,30 ip. lähdin Koiviston asemalle, jonne saavuין 5,10 ip. Siellä tapasin ratsujääkäreitä, joilta kuulin Kaislahden taistelusta, missä oli urhoina kaatunut 11 ja haavoittunut 11 edellisenä iltana viimeksi tapaamistani sotilasta. — Pistäysin Koiviston sairaalassa katsomassa siellä olevaa haavoittunutta rakuunaa.

Koiviston asemalla keskustelin huolestuneiden paikkakuntalaisten kanssa ja koetin parhaani mukaan kehottaa heitä järjestämään paikallista puolustusta asianmukaiselle kannalle. Sain paikkakuntalaisilta huolekseni puuhata Härkölän patterille miehen, joka kykenisi hoitamaan tykkiä ja ohjaamaan toisia. Klo 7 ip. lähdin ajamaan Kaislahteen päin kolmen ratsujääkärin kanssa. Saavuttiin Makslahden kylään klo 9 ip. missä yövyttiin. Talonväen ja sotilaiden kanssa pidin iltarukouksen.

30. 4. Klo 6 ap. nousimme ylös. Pidin aamurukouksen sotilaiden ja talonväen kanssa. Klo 7 lähdin ajamaan Johanneksen kirkolle, Vaahrtolaan, jonne saavuין klo 9 ap.

Tapasin luutnantti Relanderin ja ensimmäisen eskadroonan miehet, joiden kanssa keskustelin. Pyysin paikkakuntalaisia tuomaan niukoistakin varoistaan elintarpeita miehistöille ja heiniä hevosille. Useat täyttivätkin pyyntöni tuoden maitoa, munia, kalaa, voita, heiniä ym. Toi-

mitin raportin Härkölän patterin tarpeista, mikä kohta tuli huomioon otetuksi.

Klo 12 kävin katsomassa kaatuneita ja huoltamassa ruumiiden kunnollista pesua. Kutsuin Vaahtolan edustavimmat naiset koolle ja pyysin heitä valmistamaan kuolinpaidat, Kaislahdessa kaatuneille sankareille, johon pyyntöön suostuttiin. Toimitin tilapäiset kirstut vainajille.

Klo 2 ip. saavuin Kirjalan hoviin tapaamaan Kaislahden taistelussa haavoittuneita ratsujääkäreitä. Haavoittuneet olivat kaikki tyytyväisiä kohtaloonsa ja kuuntelivat liikutuksella, mitä heille puhuin. Keskustelin tohtori ja tohtorinna Oljonnikoffin sekä rouva Nobelin kanssa haavoittuneiden tilasta ja hoidosta ja huomasin, että nämä ovat heidän sydäntänsä lähellä. Tein sen havainnon, että haavoittuneiden hoito Kirjalassa oli aivan erinomaista.

Yövyin rovasti Gummerus'en pappilassa.

1. 5. Klo 6 nousin ja menin saattamaan eskadroonan päällystöä ja miehistöä, jotka lähtivät Koivistolle. Erojaiset muodostuivat varsin tunnelmallisiksi. — Päivällä kävin jälleen huoltamassa kaatuneiden ruumiiden pesua ja arkkuihin panoa. — Iltapäivällä kävin tapaamassa Kirjalassa olevia haavoittuneita, joiden parissa viivysin runsaan tunnin keskustellen ijäisyysasioista. Mielellään ottivat urhot osaa keskusteluun.

Illalla suunnittelin paikkakunnan papiston kanssa juhlaa Kaislahdessa kaatuneiden kunniaksi. — — — — —

Lääkintähuoltoa valaisevia asiakirjoja.

- Liite 3 a: Lääkintäpalveluksen järjestely Karjalan rintamalla ennen Itäarmeijan perustamista.
- » 3 b: Sairaanhoidopataljoonan organisaatio ja toimintaohjeet.
 - » 3 c: Viikkoilmoitus Heinjoen kenttäsaarialasta 21—27. 4. 18.
 - » 3 d: Kertomus Säiniön kenttäsaarialan toiminnasta 26—30. 4. 18.
 - » 3 e: Kertomus Sairaanhoidopataljoonan 2. Komppanian perustaman PSp:n toiminnasta Liimatassa 28—29. 4. 18.

Jäljennös.

Liite 3 a.

Ehdotus haavoittuneiden hoidon järjestelyksi Antrean rintamalla.

A) Lähinnä varsinaista rintamaa toimivat *kenttäambulanssit* (nykyään 10 kpl.).

Kenttäambulanssit ovat varustetut tarpeellisella määrällä paareja ja *sanitäärejä*, jotka lähetetään tulilinjalle tarvittaviin paikkoihin *korjaamaan pois haavoittuneet* ja kuljettamaan ne kenttäambulanssiin.

Kenttäambulansseissa pannaan *ensimmäiset siteet*, ehkäistään (väliaikaisilla toimenpiteillä) suurempi verenvuoto ym. semmoista ja lähetetään haavoittuneet *heti* lähimpään kenttäsaarialaan.

B) *Kenttäsaarialassa* (nykyään 5 kpl.) annetaan haavoittuneelle *ensimmäinen varsinainen* hoito ja toimitetaan sellaiset leikkaukset, jotka ovat välttämättömät heti toimittaa. Kenttäsaarialoista *evakuoidaan heti kaikki potilaat, jotka ovat siinä kunnossa, että kykenevät ja muut niin pian kuin tulevat siihen kuntoon, että kestävät matkan.* Kenttäsaarialoiden tulee nimittäin olla valmiit aina ottamaan vastaan se määrä haavoittuneita, mikä niille taisteluiden aikana kenttäambulansseista lähetetään ja järjestetään, siis evakuointinsa siksi tehokkaaksi, että ne kykenevät tämän vaatimuksen täyttämään.

C) Antrean asemalle sijoitetussa pääesikunnassa on *esikuntalääkäri*, joka pitää huolen siitä, että *sairashoitosysteemi rintamalla toimii virheettömästi kaikissa osissaan ja mukautuu aina tarpeen vaatiessa rintaman eri osissa tapahtuvien sotatoimien mukaan.*

Esikuntalääkärin tulee *mieskohtaisesti* tarkastaa, järjestellä ja *pitää huolta* kaikkien rintamalla toimivien ambulanssien ja kenttäsaaraloiden *varustamisesta tarpeellisella sekä materiaalilla että henkilökunnalla olosuhteiden kulloinkin asettamien vaatimusten mukaan.*

Esikuntalääkärin tulee *mieskohtaisesti* niin usein kuin tarvitaan ylipäällikön kanssa neuvotella tulevissa sotatoimissa tarpeellisesta sairashoidosta ja pitää huolta siitä, että *tarpeelliset sairashoitovoimat aina keskitetään taistelupaikoille ja että ne siellä toimivat virheettömästi.*

Esikuntalääkärin tulee pitää huolta siitä, että *evakuatio* kenttäsaaraloista toimii tarpeeksi *nopeasti* ja virheettömästi ja tämän vuoksi on hänen *joka päivä* otettava selville paljonko vapaita paikkoja *kussakin kiinteässä saaralassa* kulloinkin on ja antaa *päivittäin* sen mukaan määräykset *kenttäsaaraloihin* haavoittuneiden lähettämisestä eri suuntiin.

Esikuntalääkärillä on yhdessä rintaman ylipäällikön kanssa määräämisvalta sairashoittoa koskevissa asioissa rintamalla ja on hän toimistaan ilmoitusvelvollinen suorastaan lääkintähallitukselle. Sideaine-, lääke- ja tavaratilaukset rintaman sairashoittoa varten on esikuntalääkäri oikeutettu tekemään suorastaan intendentuurista tahi lääkintähallituksen varastosta.

D) Rintamalla on kaksi saniteettijunaa haavoittuneiden kuljetusta varten kiinteisiin saaraloihin ja näissä junissa on kussakin vakinaiset hoitajat, jotka pitävät huolta haavoittuneista matkalla, heidän ruuasta, vaunujen siisteydestä ym. Kenttäambulanssit ovat liikkuvia ja siirtyvät aina rintaman mukana. Kenttäsaaralat siirretään myös aina kun välimatka ambulansseista tulee liian pitkäksi.

M. A. Alopäus.

Jäljennös.

Liite 3 b.

Sjukvårds Bat:

är afsedd för stridsgruppen i dess helhet. Den står under befäl af en bat. chef (officer), som lyder direkt under stridsgruppschefen. Den indelas i Stab och två kompanier i två troppar.

De båda kompanierna, och så vitt möjligt är, äfven tropparna böra organiseras oberoende af hvarandra för att kunna detacheras hvar för sig.

Staben består af

- 1 bat.-chef (beriden)
- 1 officer till förfogande (beriden)
- 1 adjutant (und.off.) (beriden)
- 1 kommissario (und.off.)
- 1 skrifbiträde
- 2 ordonnanser (beridna)
- 2 velociped ord.
- 2 spel
- 3 semaforister

S:a 14 män

- Ridhästar 5
- Draghästar 10 (deraf en reservhäst.)

S:a 15 hästar.

- 2 reservförbinderivagnar
- 2 kokvagnar (2-spända)
- 2 packvagnar
- 1 personvagn

S:a 7 fordon.

Troppen indelas i

- 1) Sjukbärare afdelning
- 2) Förbinderi afdelning
- 3) Träng afdelning.

Sjukbärare afdelningen

indelas i 2 grupper om 2 patruller, om 2 bårslag, hvart bårslag om 4 män.

- 1 troppchef (underofficer)
- 2 gruppförare
- 2 patrullförare
- 32 meniga

S:a 37 män.

Förbinderiafdelningen består af:

- 3 läkare (deraf 1 chefläkare inom troppen) (beriden)
- 1 väbel (und.off.)
- 3 läkarebiträden (und.off.)
- 1 apotekare (endast å 1 och 4 tropp., und.off.)

3 sjukvårdskorporaler
 3 sjukvårdssoldater
 12 handräckningsmän
 2 kockar

S:a 28 män (å 1 och 4 tropp 27 män).

Trängafdelningen består af:

1 fordonnabefälhafvare (beriden)
 10 kuskar
 1 ordonnans (beriden)

S:a 12 män.

1 förbinderivagn
 6 sjuktransportvagnar
 2 packvagnar
 1 personvagn

S:a 10 fordon.

3 ridhästar
 11 draghästar (deraf en reservhäst)

S:a 14 hästar.

Sammandrag:

Officerare med vederlikn	14
Underofficerare med vederlikn	24
Manskap	284

S:a personal 322

Ridhästar	17
Draghästar	49
Reservhästar	5

S:a hästar 71

Förbinderivagnar	4
Sjuktransportvagnar	24
Packvagnar	10
Personvagnar	5
Reservförbinderivagnar	2
Kokvagnar	2

S:a fordon 47

Utkast till sjukvårdsorganisationernas verksamhet.

I. Truppernas egen sjukvårdspersonal.

a) *Under marsch.*

Kompaniernas sjukvårdsbeställningsman, som marscherar i kön af kompaniet, lämnar kompaniet erforderlig vård af fotskador, lättare sjukdomsfall o.s.v.

Bataljonsläkaren och läkarebiträdet åka å bataljonens förbinderivagnar. Sjukbäraregruppen marscherar omedelbart bakom vagnarna.

Sjuka, som ej gående kunna åtfölja bataljonen afpolletteras till

- 1) bataljonens bagagesträng,
- 2) I svåra fall till sjukvårdskompaniet.

b) *Under förläggning.*

Upprättar bataljonsläkaren bataljons sjukkvarter, och förrättar där sjukvisitation. I sjukkvarteret vårdas de, som kunna väntas att följande dag vara tjänstedugliga. Öfriga sjuka afpolletteras omedelbart till sjukvårdskompaniet.

c) *Under strid*

upprättar bataljonsläkare å bat. chefens order hjälpförbandsplats och låter sjukbärarena dit inforsla de sårade.

För evakuering af hjälpbandsplats rekvirerar bataljonsläkaren vid behof fordon hos chefen för sjukvårdskompaniet. Om möjligt böra 2 å 3 närbelägna bataljoner sammanslå sin sjukvårdspersonal.

Sjuksvårds bataljonen.

Under marsch mottager sjukvårdskompaniet sjuka och sårade som ej kunna åtfölja sina truppförband.

Under förläggning upprättar sjukvårds kompaniet ett för hela stridsgruppen afsedt sjukkvarter för de från sina truppförband afpolletterade sjuka och sårade.

Kunna dessa ej följande morgon återgå till sina truppförband till etappväsendet eller om de ej låta förflyttning till myndighet och person i orten. (?)

Under strid.

Då stridsgruppschefen gifver order om stridsgruppering gives samtidigt på framställning af sjukvårds batl.chefens order, att sjukvårds kompaniet skall intaga beredskapsställning, hvarmed förstås att förberedelser för upprättande af hufvudförbandsplats, dock ej i större utsträckning än att förflyttning kan ske.

Då striden nått sådan omfattning, att stridsgruppschefen kan bedöma hvar det största manfallet är att vänta, gifver han sjukvårdsbat.-chefen order att med bat., eller del deraf upprätta hufvudförbandsplats.

Sjuktransportvagnarna framköras så långt vägnätet och säkerheten det tillåter. Till denna *hållplats* transporterar sjukbärarna de sårade hvilka på fordonen föras till hufvudförbandsplatsen.

På hufvudförbandsplatsen registreras de sårade och deras packningar förses med adress-lappar.

Efter verkställd behandling sorteras de sårade i olika kategorier:

- 1) Lätt sårade, som kunna återgå till striden
- 2) Lätt sårade, som kunna gående evakueras
- 3) Svårt sårade, som transporteras åkande
- 4) Svårt sårade, som ej tåla transport, samt döende.

Vid all evakuering sammanföres de sårade i kolonner som under sjukvårdsbefäl transporterats till sin bestämmelseort.

En sårad skall alltid åtföljas af sitt vapen och sin packning.

För evakuering användas lejda fordon, som genom stridsgruppschefens försorg ställas till sjukvårdskompanichefens förfogande.

Sårade och sjuka som skola vårdas inom etappområdet eller hemorten samlas från de olika förbandsplatserna å visst ställe, där de genom etappväsendets försorg afhämtas.

Genom sin storlek och starkt särdelade organisation kan sjukvårdsbat. under marsch upptaga och medtransportera sjuka och sårade, som eljest måste efterlämnas, under förläggning hastigt befria truperna från behandling af sjuka samt under strid skyndsamt inrättas å den eller de platser där förlusterna äro störst, hastigt genomsöka stora terrängområden.

Organisation medför dessutom den stora fördelen, att alla transportmedel för evakuering samlas i en mans hand, och sålunda kunna utnyttjas på effektivaste sätt.

Liite 3 c.

Jäljennös.

Viikkoilmoitus haavoittuneista ja sairaita sotilaita Heinjoen kenttäsaaralassa huhtik. 21 p:stä huhtik. 27 p:ään 1918.

	Haavoittuneita	Sairaita	Yhteensä	
Jälellä olevia edelliseltä viikolta	1	3	4	Sairasvuoteiden luku 108
Viikon kuluessa sisäänkirjoitettuja	211	22	233	Tyhjiä paikkoja viikon lopussa 4
Viikon kuluessa poistettuja	128	13	141	Viikon sairastuottopäivien luku 518
Jälellä olevia seuraavalle viikolle	83	14	96	

Poistetut jakaantuvat seuraavalla tavalla:

	Rintama- palveluk- seen.	Vahti- tai asetto- maan osas- toon.	Toipuvina kotiin.	Toiseen sairaalaan	Kuolleina.	Yhteensä.
Haavoittuneita	4	—	1	121	2	128
Sairaita	9	—	—	4	—	13
Yhteensä	13		1	125	2	141

Heinjoki, huhtik. 29 p:nä 1918.

Paavo Valvanne.

Jäljennös.

Liite 3 d.

Kenraalimajuri Wilkmanin esikunnan

Esikuntalääkäri Herra Majuri Y. Salmi
Viipuri.Määräyksenne mukaan perustin Säiniön vanhalle kansakoululle
huhtik. 26 p:nä kenttäsairaalan, jossa kaikkiaan hoidettiin

Vaikeasti haavoittuneita	50
(joista haavoihinsa kuoli)	(7)
lievästi haavoittuneita	157
ja sairaita	12

Summa 219

Haavoittuneet ja sairaat siirrettiin huhtik. 29 ja 30 p:nä Viipuriin,
jossa heidät vastaanotti Yleislääkäri Winter. Kuolleitten ruumiit
lähetettiin Ruumiskansliaan Viipuriin ja asianomaisiin pataljoonisiin
tehtiin ilmoitus.Myötäseuraa luettelo haavoittuneista ja sairaista, järjestettyinä eri
joukko-osastojen mukaan.Samalla pyydän huomauttaa siitä uuttauudesta ja ansiokkaasta
toiminnasta, jota sairaanhoitajattaret everstinna Thesleff, neidit
Rampanen ja Elli Punnonen (Savonlinna) sekä jääkärisanitääriväpeli
Laine ja paikkakuntalainen Kalle Eloranta osoittivat.

Viipuri, toukok. 5 p:nä 1918.

Ch. Rasmussen.

Seuraa 13 liitettä.

Liite 3 e.*Jäljennös.*

Förteckning
öfver antalet behandlade sårade
på
I Sjukvårdsbataljonens förbandsplats
i Låimatta

28. I. 18	Första förbandet	70 man
	Mottagit från andra ambulanser	52 »
		Summa 122 man

Häraf hafva evakuerats:

	till Säiniö	47 man
	till truppen tillbaks	10 »
29. I. 18	Kvarligga	65 man
		Summa 122 man

Härutöfver hafve ett tjugotal patienter erhållit läkarehjäl
i (?) af förbandsombyte och medicin.
Låimatta, den 30. 4. 18.

Dr. M. Kjällerfeldt
Kompanichef.

Hevosvahvuudet Itäarmeijassa.

Joukko-osasto	Vahvuus pvm:lta	Ratsu- hev.	Ajo- hev.	Yht.	El.lääk.	Huom.
a) <i>Wilkmanin ryhmä</i> . ¹					Brüning	¹ Tiedot perustuvat Wilkmanin esikuntaeläinlääkäri Brüningin 24.4. laatimaan vahvuusluetteloon.
1. Jaäk.rykm. esik. ...	24.4.18.	6	7	13	Laurell	
I Patl.	»	16	41	57		
II Patl.	»	19	63	82		
III Patl.	»	16	63	79		
Yht.	»	57	174	231		
II Jaäk.prik. esik.	»	6	9	15	} Immonen	
3. Jaäk.rykm. esik. ...	»	6	47	55		
V Patl.	»	17	61	78		
VII Patl.	»	21	75	96		
X Patl.	»	15	68	83		
Yht.	»	61	251	312		
4. Jaäk.rykm. esik. ...	»	11	17	28	Gröndahl	² 24.4 oli hevosmäärä huomattavasti kasvanut. Rykm:n alueella oli silloin yksinomaan ajovelvollisia yht. 181.
IX Patl.	»	16	81	97		
XI Patl.	»	14	79	93		
Yht.	»	41	177	218		
6. Jaäk.rykm. esik. ...	»	7	16	23	Jalkanen	
XVI Patl.	»	13	57	70		
XVII Patl.	»	15	65	80		
XVIII Patl.	»	18	57	75		
Yht.	»	53	195	248		
Jaäk.tykistön esik. ...	»	21	21	42	Erikson	
I Patteristo	»	41	180	221		
III Patteristo	»	44	215	259		
IV Kan. patteri ...	»	16	80	96		
Yht.	»	122	496	618		
Karj. ratsujaäk.rykm:n					Köhler Mattila	
2. eskadroona	»	121	9	130		
3. »	28.4.18.	59	5	64		
Yht.		180	14	194		
Telef.komp.	24.4.18.		6	6		
Intendentuuri	»		50	50		
Yht. W:n ryhmässä		520	1372	1892		
b) <i>Sihvon ryhmä</i> . ²					Trygg	Hellfors Mäkelä, Nyberg,
KAK:n 2. rykm. ...	?	5	172	177		
Tykistö	10.4.18.	59	168	227		
<i>Sarlinin ryhmä</i>					Lönmark	
KAK:n 3. rykm. ...	29.4.18.	44	178	222 ³		
c) <i>Ausfeldin ryhmä</i>	29.4.18.	—	—	1211 ⁴		

Armeijaintendentti Genetzin erään tilauksen mukaan 27.4.18 hän ilmoittaa etappipäällikölle, hevosluvuun Itäarmeijassa nousseen 4300. Luku on hyvin todennäköinen, sillä operaation aikana hankittiin yhä lisää ajovelvollisia.

Liite 5.

Jäljennös.

Saapunut N:o:lla 121
Saapui 10,0 ill.
N:o 9.

2. Jäger-Brigade
Journal N:o 178.

Heinjoki 23. 4. 18.

An Gruppe Generalmajor Wilkman

Meldung: Zu Journal N:o 7 vom 23. 4. 18.

Ich begründe den hohen Pferdebestand der Brigade damit, dass die Bataillonen meiner Regimenter schon von Empfang des vorgeschriebenen Etats ihre Bagagen aufgestellt haben.

Dabei ist berücksichtigt worden:

1. Der tatsächliche Bedarf an Gepäck, Bagage, Munitions und Lebens- u. Futtermittel, um die Truppe stets gefechtsfähig zu erhalten.
2. Das geringe Fassungsvermögen der beigetriebenen Schlitten bzw. Fahrzeuge.
3. Die ausserordentlich schlechte Beschaffenheit der Wege bei der jetzigen Jahreszeit.
4. Die Zugkraft der leichten Pferde mit höchstens 300 kg, besonders bei der Ernährung ohne Krafftutter.

Der vorgeschriebene Etat ist im Hinblick auf vorstehende Punkte als durchaus unzureichend anzusehen, und besonders haben die bisher gemachten Erfahrungen erwiesen, dass der jetzige Pferdebestand der Brigade nicht zu gross ist.

Nach dem vorgeschriebenen Etat sind z.B. für den Brigadestab 3 Reitpferde vorgesehen: 1 Pferd für den Kommandeur, 2 Pferde für

die Adjutanten. Unberücksichtigt ist geblieben, dass in Gefechten berittene Pferdeburden zur Stelle sein müssen zum Halten der Pferde, wenn Absitzen erforderlich ist.

Die vorhandene Pferdeanzahl ist zur Gefechtsbereitschaft unbedingt erforderlich und ich bitte deshalb um Anweisung der vollen Futterrationen.

Ich erlaube mir, in den nächsten Tagen eine genaue Aufstellung über die Verwendung der Pferde einzureichen.

v. Coler

Jäger-Oberst u. Brigadekommandeur.